

**Legjobb Könyvek
45. szám**

Jókai Mór

Aranyember

Az Érdekes Ujság Kiadása, Budapesten
1919

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2013
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5292-53-8 (online)
MEK-11275

TARTALOM

Aranyember

Az erényt mindig szeretni kell

Aranyember.

SZEMÉLYEK:

TIMÁR MIHÁLY (később Levetinczy).
TRIKÁLISZ EUTHYM (Ali Csorbadzsi).
TIMEA, a leánya.
KADISA, mérnökkari tiszt.
TERÉZA.
NOÉMI, a leánya.
BRAZOVICS ATHANÁZ, gazdag gabonaüzér.
ZSÓFIA, a neje.
ATHÁLIA, a leánya.
KRISZTYÁN TÓDOR.
Csajkás tiszt.
I-ső }
II-ik } csempész.
FABULA, hajókormányos.
GALAMBOS, halász.
Fabula hét fia, hajóslegények, csajkások.

Színhely: Magyarhon egy kereskedelmi városa, a Senki szigete a Duna ágai közt és a Balaton melléke. Ideje: a század XX-as éve, a II-ik felvonás egy évvel később az előjátéknál, a III-ik öt évvel később.

ELŐJÁTÉK.

A Senki szigete.

Szintér: a háttért egy odvas szikla foglalja el, melynek tetején egy szőlőlugas van, a széleiről rózsabokrok hajlanak alá; oldalai sziklarózsával fedve, a szikla odujából lépcsőzet vezet fel hozzá. Az odú elé van építve fatörzsekből egy szárnyék náddal fedve, melyet egy kőfal két egyenlő részre rekeszt el; a kisebbikben két hárság, tarka gyapju-pokrócokkal letakarva; a nyitott előrész tarka gyékény függönnyel letakarható; a nagyobb osztályban két ágy egymás mellett; egy festett láda; benn a sziklaoduban tűzhely, aminek a kéménye a szikla hasadékaik közül emelkedik ki; a kunyhó előtt gyümölcsterhes barack- és birsalmafák; mályva-csoportok, rózsanövények, turánliliomok, krépinvirág, a szárnyék befuttatva szőlővel.

I. JELENÉS.

Teréza, majd Noémi.

(A távolból hajóstülök tutulása hallik.)

TERÉZA. *(40 éves nő, fehérítetlen vászonköntösben, feje fekete kendővel bekötve, lábain sandálok.)* A hajóstülköt hallottam szólni: a nagy vihar bizonyosan megint kivet valami gabonás hajót. Eredj leányom a tetőre, nézz el a Duna felé. Én addig tüzet rakok, hadd lássák meg a füstjét: tudják meg, hogy itt emberek laknak.

NOÉMI. *(14 éves, sárgásfehér vékony gyapju-öltözetben, nyakán csipkebogyókból készült füzér, sárga-szőke haja repkényindával felkötve, lábain sandálok, felmegy a sziklahomlokra, jobbhátára néz ki.)* Egy nagy tölgyfahajó vetett horgonyt az Ogradina partnál, a csónak már nincs mellette, bizonyosan a szigetünk alatt jár, hallom az evezőcsapásokat.

TERÉZA. Akkor ide tartanak. Sietek egy gödölyét leölni; kész vacsorára várom őket, mire megérkeznek.

NOÉMI. Oh kérlek: ne ölj meg egyet se az én gidáim közül. Inkább ölj meg nekik egy malacot.

TERÉZA. Hát azok nem olyan Isten állatai, mint a bárányok?

NOÉMI. Azok engem nem szeretnek.

TERÉZA. Jól van no. Csak ne sírj. Semmi vért nem ontok. Úgyis fő a füstölt hús, majd azt adok nekik! *(Visszatér a tűzhelyhez. Noémi leszáll.)*

II. JELENÉS.

Előbbiek, Timár.

TIMÁR. *(30 éves, bajuszzsal, oldalszakáll nélkül, hosszú haja hátrasimitva egy nagy görbe fésűvel, ezuttal takarva fekete báránybőrsüveggel; rövid mentében három sor ólomgombbal, magyar nadrágban, hosszúszárú csizmával; vállán duplapuska, arra akasztva posztószéltarisnya és kulacs; járása hajósmódra tappogó.)* Adjon Isten jó napot, asszonyaim!

TERÉZA. *(Noémihez.)* Valaki érkezett már. Láss a tűzhely után.

NOÉMI *(átveszi a tűzhely melletti foglalkozást).*

TERÉZA *(kilép).* Fogadj Isten! Hogy tudta kegyelmed, hogy itt asszonyok laknak?

TIMÁR. Erről a sok szép virágról. Bocsánat asszonyom, hogy így a kerítésen keresztül török be a kertjébe. A hajómat kiverte a nagy szél a vontató partról: ide kellett menekülnöm az Osztrova mellé, míg a szél alább hágy. Amellett az élelmünk is elfogyott a hajón: nem kaphatnék-e valamit jó pénzért?

TERÉZA. Pénzért nem. Én itt annak semmi hasznát nem vehetem. Legfeljebb megölnének érte a zshiványok. Nálam cserevásár foly; én adok kecskegödölyéket, málélisztet, sajtot, gyümölcsöt, mézet, gyógyfüveket, s nekem hoznak érte búzát, sót, ruhakelmét, edényt, vaseszközöket.

TIMÁR. Mint az ausztráliai szigeteken? No hát, bizza rám, asszonyom: majd én kiszámítom, hogy mennyi búza, só jár azért, a mit kegyelmed nekem és hét hajóslegényemnek kiszolgáltat. De még egy barátságra kérem. Nem vagyok magamban. Egy külföldről utazó uraság is jön velem a leányával, az övé a hajóteher. A leányka beteg lett a vihartól a hajón; nem adhatna nekünk szállást itten, a míg a vihar elmúlik?

TERÉZA. Jó embereknek mindig nyitva hajlékom.

TIMÁR. No ezek pedig jó emberek. Az úr görögül beszél; a neve Trikálisz Euthym; a leánykáé Timea. Azt hiszem, menekülő görögök, a kik a török kormány elől hozzánk futnak. Egy török huszonnégyvezős egészen a Vaskapuig üldözte a hajónkat; csak úgy tudtam előle megmenekülni, hogy a reszkiváli vizesésnél a magam hajójával átugrattam az oláh csatornába s a török hajót neki futtattam a perigradai örvénynek.

TERÉZA. Ez veszedelmes ugrás lehetett.

TIMÁR. Bizony, kétszer is belebuktam a hajóról a vízbe; de hát csak megszáradt rajtam a ruha magától. Én nem tudom a titkukat, miért menekülnek, csak azt látom, hogy nagyon üldözik őket, s ilyenkor az embernek a szive ahhoz hajlik, a kit üldöznek.

TERÉZA. Én is azt tartom. Hát itt megpihenhetnek nálam. Szűk a kunyhónk; de elférünk benne. A vendégúr a leányával itt a kis benyilóban. De kegyelmed bizony csak a padlásra szorúl fel: ott friss széna van, s a hajósok nem kényes emberek.

TIMÁR. Nagyon jó lesz az. Itt jönnek már az én híveim. *(Eléjük megy jobbra elől.)*

TERÉZA. Noémi. Fuss a gyümölcsösbe, szedj körtét, barackot a vendégeinknek.

NOÉMI *(elfut balra elől).*

III. JELENÉS.

Előbbiek, Ali Csorbadzsi, Timea.

ALI *(újjörög viseletben, szürkés bajuszszal és körszakállal).*

TIMEA *(15 éves, márványfehér arc, hosszú, vékony szemöldei középen csaknem összeérnek).*

TIMÁR. Jó helyre jöttünk uram. Jó lesz önöknek kipihenni magukat a vihar után. Talán itt kinn telepedjünk le a tornác alatt. Ahogy a kisasszonynak tetszik.

ALI és TIMEA *(a veranda alatti hárspadra leülnek).*

NOÉMI *(visszatér, a felemelt szoknyája szegélyét tele szedve gyümölcscsel, legelőször Timárhoz megy, s azt kínálja meg vele, öntudatlan szivességgel).*

TERÉZA. Ejh, te ügyetlen leány! Hát nem tudod előbb kosárba tenni a gyümölcsöt? Úgy kell kínálnod a ruhád aljából? *(Kosarat nyújt eléje.)*

(Timár kiválaszt egy körtét s azt Timeának nyújtja.)

NOÉMI *(durcásan leszórja mind a gyümölcsöt a ruhájából).*

TIMÁR. Nem tesz semmit, majd fölszedem én. *(Elveszi Terézától a kosarat, szedi bele a gyümölcsöt.)*

NOÉMI *(Terézához fut, arcát elrejtve keblére).*

TERÉZA *(megcsókolja a homlokát).* Már most eredj: vedd át a hajósoktól, a mit hoztak, rakasd le a kamarába, azután töltsd meg a zsákjukat máléliszttel, a kosaraikat érett gyümölcscsel; s válassz ki a számukra kettőt a kecskegödölyékből.

NOÉMI. Én nem választok, válasszanak ők.

TERÉZA. Bohó leány. Ez bizony valamennyit megtartaná! Aztán siess vissza felteríteni.

NOÉMI. *(El jobbra elől.)*

TIMÁR *(Alihoz).* Itt lesz ez a kis szoba a kegyelmetek éjjeli szállására. Ne rakjam el benne a holmijukat?

ALI. De igen, fiam. Ezt a táskát akaszd valahová: az aranyaim vannak benne.

TIMÁR. Mennyi?

ALI. Éppen annyi, a mennyi tegnapelőtt volt, mikor rád bízam.

TIMÁR. Akkor csak a nyakamba akasztom, ott legjobb helye lesz. Hát ezt a dobozt?

ALI. Ezt csak hagyd itt: dulcsásza van benne.

TIMÁR. Hiszen lesz itt jó vacsora, nem szorulunk erre az édességre.

ALI. Tudod, hogy a leányom válogatós, én pedig bőjtölök.

NOÉMI. *(Bejön, a veranda alatti asztalra sávoljos abroszt terít és három cintányért tesz fel késsel, villával; azután a kis asztalkára a rózsabokor alatt egy cseréptálkát tesz, gyermekkést, villát, kanalat mellé.)*

TERÉZA *(kihozza az ételes tálat s leteszi az asztalra).* Üljenek le kegyelmetek a szerény vendégséghez, a mit szegény szigetünk tud adni.

ALI. TIMEA. TIMÁR. *(Az asztalhoz ülnek középén.)*

TERÉZA *(Timárhoz).* Nekem úgy tetszik, hogy ezek a mi vendégeink aligha nem törökök. Nem nyúlnak a húshoz, csak rizst esznek és vizet isznak.

TIMÁR. Ne csodálja kegyelmed, el vagyunk telve valamennyien a kiállott veszedelemtől, magam is inkább álmos vagyok, mint éhes.

NOÉMI *(a macska-asztalhoz ül, s a főasztalról lekerült tálból a maga tányérjára szed, azután a kis tányérkába, előhoz egy fehér macskát, azt maga mellé ülteti, nyakába asztalkendőit köt, s oktatja, hogy szépen viselje magát).*

TIMEA *(meglátja a macskát, felkel az asztaltól, odatelepedik a padka másik végére s ő is cirógatja a macskát).* Horáion gátion.

NOÉMI. Horáion gátion? Ez bizonyosan görögül van.

TIMEA (*magához vonja a macskát hízeltelve*).

NOÉMI (*duzzogva*). Elveszi tőlem az én cicámat! Még meg is csókolgatja! Narcissa! A csúnya háládatlan állat! Hogy hizeleg neki. Még csak felém se néz többet. Narcissa! Gyere vissza mindjárt. (*Vissza akarja venni Timeától.*) Oh a gonosz! még meg is karmolt. Végig körmölte a kezemet.

TIMEA (*lerántja a kézcsuklójáról a kigyóalaku arany karperecet s Noémi keze körül akarja csavarni*).

NOÉMI. Nem kell a karperec! Nem adom érte a Narcissát! Tartsa meg! (*Rálegyint a tenyerével a macska fejére, arra az elszökik Timea kezéből s elfut.*)

TIMEA. NOÉMI. (*Egy pillanatig sejtelemterhesen tekintenek egymás arcába, mintha megijedtek volna egymástól.*)

TIMEA (*a karperecét Terézának nyújtja*).

TERÉZA. No mi baj történt? Noémi!

NOÉMI (*dacosan toppantva*). Nem adom oda a cicámat! A kit én szeretek, azt én nem cserélem el semmiért. (*Timea Terézának nyújtja a karperecet, az elveszi.*)

TIMÁR (*közbelp, békitő hangon*). Ne féljen kis hugocskám; nem akarja a kisasszony a kedves cicáját elvinni: csak emlékül adja azt a karperecet, vegye el, aranyból van.

TERÉZA (*ijedten hajítja el az asztalra a karperecet*). Isten őrizzen meg bennünket mindentől, a mi arany!

IV. JELENÉS.

Előbbie, Krisztyán Tódor.

TÓDOR (*künn elkezd énekelni*). Jer vidám csónakos, jer Fridolin!

ALI (*Timárhoz*). Lakik még valaki ezen a szigeten?

TIMÁR. Talán valamelyik hajóslegényem jön vissza.

TERÉZA. Oh az nem az ön hajóslegénye.

TÓDOR (*bejön*). (*Fiatal arc, bő zubbonyban, pantallóban, vörös gyapot övvel, fején vörös fez.*)

NOÉMI (*eléje megy durcás visszautasító mozdulattal*). Megint idehozott az ördög!

TÓDOR. (*Meg akarja csipni az arcát.*) No hát te kis menyasszonyom, még mindig olyan vad vagy? Ejh, be megszépültél, a mióta nem láttalak! Hanem körmölni még jobban tudsz. (*Úgy tesz, mintha most venné észre a társaságot.*) Áh, szép jó estét kedves mamácskám; alászolgája hajóbiztos uram. Selim aléjkum, és hölgyeim! Én Krisztyán Tódor vagyok: lovag és kapitány. Teréza mamának jövendőbeli veje. Az apáink testi lelki jó barátok voltak. Uraságodhoz, a kit úgy hiszem, hogy Timár úrnak hínak, már egyszer volt szerencsém. Úgy tetszik, mintha ez a másik úr...

TIMÁR. (*Eléje vág.*) Csak görögül ért. (*Eldugja a kezét a zsebébe, hogy Tódor meg ne szoríthassa.*)

TÓDOR. Áh, hisz itt mintha csak vártak volna. Pompás vacsora! Negyedik teríték üresen. Füstölt hús! Ez az én gyöngeségem. Köszönöm, köszönöm, kedves jó mamácska! *(Leül háttal a közönségnek s hozzá lát.)* Becsületére fogok válni a vacsorának. *(Mindenkinek köszön.)* Csak folytassák nagyságtok, kérem.

(Lassankint sötétedik.)

ALI *(fölkel az asztaltól).*

TÓDOR. Csak nem ez a füstölt malachús kergeti el kegyelmedet az asztaltól uram? Lehet-e keresztyén ember a világon, a ki ezt nem szereti?

TIMÁR. *(Terézához.)* Az utas úr és kisasszonya el vannak törődve. Inkább nyugalomra, mint ételre van szükségük. Nem lenne ön szives fekhelyüket elkészíteni?

TERÉZA. Mindjárt készen lesz. Noémi, segíts a kisasszonynak a vetkőzésnél.

ALI, TIMEA *(eltávoznak a kis szobába, Noémi vezeti őket).*

TIMÁR *(felszedi a holmijukat s felmegy a lépcsőn a sziklalugosba, ott lefekszik.)*

TERÉZA *(lebocsátja a gyékényfüggönyt a kis szoba nyílása elé).*

TÓDOR *(háttal a közönség felé fordulva, mohón eszik, iszik, a csontokat a háta mögé hajigálva.)* Átkozott útfok lehetett önöknek, uram, ebben a nagy szélben! Csodálom, hogy vergődhettek át a Vaskapun, meg a Tachtálián, ezzel a nagy tölgyfahajóval. Buzával van tele ugy-e? Galacból hozzák. Hát emlékezik-e még rá uram, hogy egyszer Galacon találkoztunk? Hogyan? *(Hátratekint.)* Ah! Mind itt hagytak? Annál jobb, legalább az egész kancsót kiüríthetem. Ez jól esett a testemnek. *(Kihuzza az övéből a török kését, s annak hegyével kezdi a fogát piszkálni.)*

TERÉZA és NOÉMI *(előjön a baloldali fürkéből az odún át, Noémi elmegy a jobboldali szárnyékba).*

TÓDOR. Hát, Teréza mama, van-e sok pénzed?

TERÉZA. Tudod, hogy nincs. Tudod, hogy a mit eladok, cserébe adom, pénzt nem fogadok el.

TÓDOR. Azt ostobául teszed. Azt én nem is hiszem.

TERÉZA. Bizony mondom. Mit csinálnék én a pénzzel?

TÓDOR. Én tudnám, mit? Nekem adnád. Te nem gondolsz én rám soha. Pedig ha Noémit elveszem, hát akkor nem fizethetsz ki aszalt szilvával. Te rossz anya vagy. Nem gondolsz a leányod boldogságára. Te nem segítesz engem előre, hogy jó állást biztosíthassak magamnak. Most kaptam meg a kinevezést az első dragomani állásra a követségnél; de utiköltségem nincs, hogy odáig utazhassam, mert a pénzemet kilopták a zsebemből, s most, ha nem adsz, elvesztem a hivatalomat.

TERÉZA. Én nem hiszem, hogy tégedet valami hivatalba kineveztek, amit elveszithetsz, hanem hogy valami hivatalban vagy, amit el nem veszithetsz, azt elhiszem.

TÓDOR. No hát ne higgy semmit. Én nem hiszem, hogy neked nincsen pénzed. Itt csempészek szoktak kikötni s azok jól fizetnek.

TERÉZA. Csak hangosan beszélj! Igaz, hogy a szigeten csempészek is kötnek ki néha, s ha jönnek, gyümölcsöt vesznek s adnak érte cserébe sót. Kell só?

TÓDOR. Ne bolondozzál velem! Hát az ilyen gazdag utazók, mint amilyenek most hálnak itten?

TERÉZA. Én nem tudom, hogy gazdagok-e?

TÓDOR. Kérj azoktól pénzt. Teremts nekem akárhonnán. Szerezz aranyat, ha velem békén akarsz maradni, különben ha egy szót szólok ott, a hol kell, tudod, hogy semmivé vagy téve.

TERÉZA. Halkan szólj, te szerencsétlen!

TÓDOR. No ugy-e, kérsz már, hogy halkan beszéljek? No hát hallgattass el egészen. Légy jó hozzám.

TERÉZA. Ne kínozz. Egy fillérem sincs. Nem is akarom, hogy legyen. Átkozott előttem minden, ami pénz.

TÓDOR. *(Meglátja az asztalon a karperecet.)* Ahá! Hát ez micsoda? Egy arany karperec.

TERÉZA. Az. Most ajándékozta az az idegen kisasszony Noéminek. Ha kell, vidd el.

TÓDOR. Megér tiz aranyat. No az is jobb a semminél. Ne félj Noémi. Mikor nőül veszek, e helyett tiz brilliántos karperecet veszek neked. No már most kedves Teréz mama, vess ágyat a te kedves jövődöbeli vejecskédnek, a te drága kis Tódorkádnak, hadd álmodjék valami szépet az ő kedves Noémijáról.

TERÉZA. Láthatod, hogy a kunyhónkat a vendégeink elfoglalták. Velünk egy szobában nem hálhatsz. Noémi nem gyermek már. Eredj a méhesbe, ott a hárságy.

TÓDOR. Ejnye! te kegyetlen rossz szívű Teréza! Te a kemény hárságyra számüzsöd a te kedves jövődöbeli vejedet?

TERÉZA. Noémi! Add oda neki a fejed alól a vánkossodat. Nesze!

NOÉMI *(kijön a vánkossal)*.

TERÉZA. Itt a saját pokróctakaróm. Vigyed.

TÓDOR. Ah! minő tündéri álmokat fogok én látni az én imádott Noémim vánkosával a fejem alatt. Kora hajnalban eljövök az ablakodra s elénekelem az ébresztő dalt:

„Mi ver fel édes álmaimból
Oh mondd meg jó anyám!
Egekbe hívnak angyalok!
Anyám jó éjszakát.”

(A pokróccal és vánkossal gesztikulálva elmegy.)

NOÉMI. Ah csak ne jönné az ablakunkra énekelni reggel. *(Sötét.)*

TERÉZA. A felől légy nyugodt. Hanem a vánkoskádat, meg az én pokrócomat sohasem látjuk többet. Jer, feküdjünk le már mi is.

(Mindketten elmennek a jobboldali szárnyékba.)

(Távolból hajóstiűlök jeladásai hangzanak. A kunyhó kisebb szobácskájából csendesen hangzik fel: „Allah Illeha! Allah razul allah Mahomet.”)

V. JELENÉS.

Timár.

TIMÁR *(lejön a sziklalugasból)*. Nem bírok elalunni. A sok kiállott veszedelem képei, mint egy örült panorama vonulnak végig a lelkem előtt. Máskor, a hová letettem a fejemet, ott aludtam, most minden nesz felriaszt. Azok ott a hajón, nem tudom, miért túlkölnék éjnek

éjszakáján. Ennek a csavargónak az ittléte is nyugtalanít. Ugy jön, mintha én nekem ezt az embert itt a puskaagygyal jó volna agyonütnöm. Ide lenn meg a kunyhóban az én görögöm egyre dudálja az akkoránból a szúrát, ahogy még egyszer sem tette a hajón. Fázom én nem tudom mitől, mintha valami bajt éreznék.

VI. JELENÉS.

Timár, Teréza.

TERÉZA (*kilép a kunyhó más nyílásán*). Ön az, Timár uram? Kit keres?

TIMÁR. Ezt a legujabb vendéget szeretném még egyszer szemügyre venni.

TERÉZA. Ismeri ezt az embert?

TIMÁR. Egyszer találkoztam vele Galacon. A hajómra jött s ott úgy viselte magát, hogy nem tudtam tisztába jönni felőle, hogy kém-e, vagy csempész? utoljára kilöktem a hajómból. Ebből áll az egész barátságunk.

TERÉZA. Hallotta ön, amivel ez az ember engem fenyegetett? Hogy ha ki nem elégitem, akkor ő csak egy szót szól felőlünk s akkor mi veszve vagyunk.

TIMÁR. Hallottam.

TERÉZA. És most mit gondol ön felőlünk? Ugy-e bár, hogy minket valami nagy, megnevezhetetlen bűn száműzött erre a világból kieső szigetre?

TIMÁR. Én bizony semmit se gondolok, asszonyom. Nekem vendégszerető hajlékot nyújtott ön egy éjszakára. Ezért köszönettel tartozom. A szél megállt, holnap odább megyek, és soha többet nem gondolok arra, a mit ezen a szigeten láttam, vagy hallottam. (*Holdvilág.*)

TERÉZA. Én nem akarom azt, hogy ön úgy menjen el innen. Én nem tudom okát adni, miért, de az első szembenézés óta valami kifejezhetlen becsülést éreztem ön iránt: s engem kinozna az a gondolat, hogy ön mitőlünk gyanuval távozik. Az éj csendes, éppen arra való, hogy egy keserű élet titkai elmondassanak. Én mindent elmondok önnek ami igaz. És aztán, ha meghallotta, hogy mi története van e pusztai szigetnek s e sárkunyhónak itten, akkor nem fogja ön azt mondani, hogy holnap tovább megyek s soha rájuk nem gondolok többet. (*Leülnek két átelleni padra.*) Ezelőtt tizenkét évvel Pancsován laktunk, hol férjem városi tisztviselő volt. Fiatalok voltunk és boldogok. Férjemnek volt egy barátja, Krisztyán Maxim. Ennek a fia az az ember, aki most itt volt. A két férfi, mikor én még a kis leányomat ölben hordoztam, azt mondá, ezeket a gyermekeket, ha megnőnek, összeházasítjuk. Krisztyán gabonakereskedő volt, akinek legtöbb üzleti összeköttetése volt egy komáromi nagy vállalkozóval, Brazovics Athanázzal.

TIMÁR (*félre*). Az az én hajósgazdám.

TERÉZA. Emlékezni fog ön az 1816-iki inséges esztendőre, amikor a Bánságban a sok esőzés miatt minden gabona lerohadt, s a buzának az ára négy forintról husz forintra felszökött.

TIMÁR. Emlékezem. Akkor lettem hajóbiztos.

TERÉZA. Ez az inséges év Krisztyán Maximot tönkre juttatta. Nem tudta a szerződését teljesíteni. Hát akkor azt tette, hogy ami készpénze volt, összeszedte s megszökött Törökországba, még az egyetlen fiát is itt hagyta. A tartozásai pedig itt maradtak a jó barátaira, akik jót álltak érte; mert a kereskedő világban így követelik. Ezek között volt az én férjem is. Ekkor Brazovics Athanáz lefoglaltatta a jótállók minden vagyonát. A bíró neki ítélte az igazságot, s

tőlünk az utolsó öltönyünkig mindenünket elvették. De hát mire való akkor a vallás, ha ilyesmit követelni szabad? mire való a törvény, az emberi társaság, ha szabad egy embert szerencsétlenné tenni olyan tartozásért, melylyel ő maga adós nem volt soha?

TIMÁR. Ez biz úgy van az egész világon.

TERÉZA. E rettentő csapásra szegény férjem egy rossz éjszakán sziven lőtte magát. Elszökött előlünk a föld alá. De hát mire való akkor a férfi a világon, ha nagy baj idején nem talál más segítséget, mint szétzuzni saját szívét s magára hagyni asszonyt és gyermeket? Hát nem mehetünk-e mi is oda utána? gondolám, s kis gyermekemet keblemre szorítva, kimentem a Dunapartra. Ott is volt szép gyümölcsös kertünk, kis nyaralóval. Leültem a Dunapartra s elkezdtem magammal küzdeni. Mi vagyok, én? Ember? Nő? Rosszabb vagyok, mint egy állat. Látott már valaki egy kutyát, mely kölykét a vízbe fojtja s magát előli? Azért is élni fogok! azért is fölnevelem őt! Hogyan fogok élni? Ahogy megélnék a farkasok, meg a cigány-asszonyok, akiknek se házuk, se kenyerük. Koldulni fogok a földtől, koldulni fogok a vízfénéktől, koldulni fogok a fák ágaitól; de embertől koldulni nem fogok soha! Szegény férjemtől hallottam, hogy van az Osztrova szigeten tul egy kis sziget amit a Duna ötven év óta alkotott. Azért nincs semmi térképre felvéve, se a török, se az osztrák kormány nem tud róla. Hát ha senkié, miért ne foglalhatnám én el? Elkérem az Istentől. Miért ne adhatná nekem? Még maradt egy csónakom, amit a bíró nem vett el: azon átjöttem Noémival a szigetre. És én ebből asszonyerővel tizenkét év alatt egy paradicsomot csináltam. Vad gyümölcs, erdei méhek méze, harmatkása, földi mogyoró, gomba, csigabiga volt esztendőkön át az eledelünk, amíg a fáink megnőttek. Áldassék Isten, aki a maga szegényeinek ilyen gazdag asztalt terített.

TIMÁR. Ilyen történetet még valóban nem hallottam soha.

TERÉZA. Amióta gyümölcsfáim teremnek, már bőségben élünk. Elviszik a fölösleget cserébe. Irtózom a pénztől, az átkozott pénztől, mely engemet a világból száműzött, s férjemet az életből.

TIMÁR. S nem árulják el a szomszédok az önök ittlétét?

TERÉZA. Sokan tudnak felőlünk, de ezen a vidéken nem ismerik az árulkodást. Miért is árulnának el? Nem bántok senkit. Nem ártok senkinek. Egy darab pusztta földön gyümölcsöt termeszték, amely föld senkié. Az ur Isten és a királyi Duna adták azt én nekem, s azt én nekik mindennap megköszönöm. Hála neked én Istenem! Hála neked én királyom! (*A hajótűlök hangzik távolból.*) Most már tudja ön, hogy kik vagyunk mi, én mit csinálunk itten? Tudja meg tehát azt is, hogy mi az, amivel bennünket ez az ember fenyeget. Ez annak az embernek a fia, aki miatt mi itt nyomorultak lettünk. Gyöngye gyermek korában kilökve a szemétre, megbélyegezve, mint egy csaló fia, nem csoda, ha kalandorrá lett. Senki sem tudja, hogy mi ő? Jár szerteszét minden országban, s megcsal mindenkit, akivel összejön. Tízféle nyelven beszél s annyiféle alakítja magát. Előjön mint kereskedő vagy tengerész, látták már lengyel grófnak is, orosz hercegasszony vőlegényének, német csodadoktornak. De ez mind mellékes dolog nála. Fizetett kém. Kinek a kéme? A töröknek? az osztráknak? az oroszoknak? Mind a háromnak. Szolgál valamennyinek, s megcsalja valamennyit. Rossz szívé ember. Minden évben eljön a szigetünkre csónakkal, s a mi fölöslegünk van, azt kizsarolja tőlünk. Azzal fenyeget, hogy ha oda nem adjuk, amit követel, fölád bennünket a török kormánynak, meg a bécsi kormánynak, hogy ezt a senki szigetét bitoroljuk, s akkor kiűznek bennünket innen, amíg a nagy urak elhatározzák, hogy melyik országhoz tartozik hát ez az ujon támadt földdarab? s azzal mi elvesztjük ezt a mi menedékünket, paradicsomunkat.

TIMÁR. Miért nem vagyok én most hatalmas ur?

TERÉZA. De még egyet mondok önnek, ami a szívemet nyomja. Én azt hiszem, hogy ennek az embernek más oka is volt ezen a szigeten épen ma megjelenni, s hirtelen megint eltűnni,

mint az, hogy tőlem akart valamit zsarolni. Ez a látogatás vagy önnek szólt, vagy annak a másik urnak. Vigyázzon magára, akinek féltő titka van! Jó éjszakát! (*El a jobboldali szárnyékban.*)

TIMÁR (*egyedül*). Sok baj van a világon, amin az ember úgy szeretne segíteni, ha tudna. Magamforma szegény ember nagyot sóhajt rá, s azt mondja: mit tehetek róla?

VII. JELENÉS.

Timár, Euthym, Timea.

EUTHYM (*félrehuzza a gyékényfüggönyt*).

TIMEA (*alszik, hárságyon fekve*).

EUTHYM. Hajóbiztos.

TIMÁR. Parancsol? uram!

EUTHYM. Nem parancsolok, kérek.

TIMÁR. Valami baj van?

EUTHYM. Mindjárt nem lesz semmi. Én meghalok. Magam akarom. Mérget vettem be. Ne csinálj zajt. Ülj le mellém, (*leül a hárspadra*) és hallgasd végig, amit beszélek. Timea nem ébredhet fel, mákonyt itattam vele. Ne szólj közbe. Sok elmondani valóm van, az idő rövid s ez a méreg gyorsan öl. Az én nevem nem Trikálisz Euthym, hanem Ali Csorbadzsi, a szultán kincstárnoka. Te tudod, mi történik most Törökországban? A szultán ujit, az ulémák és derebégek lázongnak. Ilyenkor az emberélet olcsó. Különösen a főembereké. Én jókor megtudtam, hogy rajtam a sor. Nem voltam összeesküvő; de volt két nagy ok rá, hogy meg legyek érve a halálra. Az egyik a gazdagságom, a másik a leányom. A pénzem kellett a kincstárnak, a leányom a szerálynak. Meghalni nem nehéz, arra kész vagyok; de leányomat nem adom rabszolgálonak. Elhatároztam, hogy vagyonom egy részével és leányommal szökni fogok. A tenger felé nem szökhettem, mert ott az új kerekesebb hajókkal, amiket pokolbeli gőzök mozgatnak, utólérhetnek. Görög kereskedőnek öltözve szöktem Galacig, ott találtam a te hajódat, arra szálltam. Nagyon megörültem rajta, mikor megtudtam, hogy ennek a hajónak a tulajdonosa Brazovics Athanáz, komáromi kereskedő. Ő az én feleségem közeli rokona; épen hozzá akartam vinni a leányomat. Sok jót tettem ezzel az emberrel; viszonzást várhattam. Te sejtetted, hogy én menekülő vagyok, s nemes bátorsággal segítettél elő. Csoda módon átjutottunk a Vaskapu szikláin, elmenekültünk az üldöző török ágyunaszád elől; megszabadultunk a te eszed által az orsovai vesztegzártól, s ime, mikor a rémek óriásai már hátam mögött vannak, az utamba akad egy féreg s beletaszít a sirba. Az az ember, aki ma idejött utánunk, a török kormány kéme. Én ismerem őt, s bizonyosan ő is rám ismert. Most el vagyok veszve.

TIMÁR. Nem uram. A tulparton már Magyarország van, s nálunk a politikai menekülteket ki nem adják.

EUTHYM. Ne szólj közbe. Tudom én azt. Csakhogy engem nem úgy fognak üldözni, mint politikai menekültet: hanem mint gonosztevőt, aki a török kincstárt rabolta, meg, s az ilyent ki szokták adni. Pedig a prófétára esküszöm, hogy semmit el nem hoztam, csak ami az enyim. Adj egy ital vizet, még sok mondani valóm van, s időm rövid.

TIMÁR (*poharat nyújt neki*).

EUTHYM. Magamat már meg nem menthetem, de az által, hogy meghalok, megmentem leányomat és az ő vagyonát. Allah akarta így, s ki futhat ki az ő árnyékából? Fogadd meg nekem, a te hitedre, hogy mindent végrehajtasz úgy, ahogy én terád bízom.

TIMÁR. Fogadom.

EUTHYM. Legelőször is, amint halva leszek, nem temettetsz el sehol a parton, hanem hajós szokás szerint ponyvába varratsz s ledobatsz a víz fenekére. Ezt cselekedd fiam velem.

TIMÁR. Ugy teszek.

EUTHYM. Azután a leányomat felviszed hajódon Komáromig, ott átadod a hajósuradnak, Brazovicsnak: és vele együtt ezt az erszény pénzt. Ebben van kétezer arany. Ez csak a kisebb része a vagyonomnak. A nagyobb itt van ennek a dulcsászás doboznak a fenekén. A gyémántjaim, drágaköveim. Ez megér félmilliót. Ezt nem adod oda Brazovicsnak; hanem ott tartod magadnál. Nem bízom egészen az én atyámfiaiban. A gyémántokat okosan és óvatosan igyekezzél értékesíteni. Ez nem olyan könnyű, mint buzát eladni. Itt van ez az irás, amiben felhatalmazlak, hogy a rád bízott kincsemmel azt tedd, amit legjobbnak látsz. Ha Timea egyszer férjhez megy: akkor add neki magának át azt a kincset. Nem bánnam, ha magadat is oda adnád neki ezzel együtt; mert becsületes fiu vagy: az is ritka gyémánt. Ez a jövő titka. Neked nem ajándékozok semmit. Te a magad jó szívéből cselekszel, s azért megjutalmaz téged a te Istened. Jobb adósnak nem hitelezhetnél.

TIMÁR. Légy nyugodt felőle, uram.

EUTHYM. Most még egyre ügyelj. A leányomnak álomitalt adtam. Olyan szert, amitől örökre is elalhatik. Egy kristály dobozkában, amit az övemben megtalálsz, van az a kenőcs, amivel, ha a szíve táját bedörzsölik, az álmodó visszatér az életre megint. Ha innen szerencsén megmenekülhetsz az üldözőimtől, akkor vedd elő e balzsamirt és éleszd fel vele a leányt. Ha az üldözők el akarják őt vinni magukkal: akkor hagyd őt az álomból a halálba átmenni, akkor a rád bízott vagyon a tied marad. Megértettél?

TIMÁR. Megértettem mindent.

EUTHYM. Akkor tedd össze a kezemet és fogd be a szememet: nincs több mondani valóm. *(Meghal.)*

TIMÁR. Ez meghalt. S rám hagyott egy nehéz terhet, amit nem tudom, hogy bírok meg, szegény együgyű eszemmel. A másik meg alszik. Kezemben egy félmilliót érő kincs. Ha álmodni hagyom a leányt örökre, a kincs az enyim: gazdag vagyok. A gazdag ember dicső ember; a szegény ember komisz ember. No csak hadd legyek én ilyen komisz ember. Ez az élő szobor még nagyobb kincs. Ha én azt birhatnám valaha! Tégedet hagynálak én meghalni, te gyönyörű teremtés? Nincs akkora gyémánt a világon, amit örömebb látnék, mint a te két szép szemedet, mikor az fel fog nyilni! Minő bűbajos szép ajkak! Ki tudná meg, ha megcsókolnád? Nem! te nem loptál soha életedben semmit; az pedig csak tolvajság volna. Nem várok a fölébresztésével addig, míg a hajóra visszatérünk: hátha addig örökre elalszik. Teréza! asszonyom!

VIII. JELENÉS.

Előbbie, Teréza *(jobbról)*. Később Noémi.

TERÉZA. Mi baj van uram?

TIMÁR. Elég súlyos baj. Egyik vendégünk most adta ki lelkét.

TERÉZA. Az ur!

TIMÁR. Igen: az apa.

TERÉZA. Megölte magát?

TIMÁR. Hogyan találta ön ki azt?

TERÉZA. A szeméből olvastam ki. Én már láttam egyszer ilyen tekintetet.

TIMÁR. Nehéz titok ez. A leánya pedig álomitalt kapott.

TERÉZA. De még él.

TIMÁR. Fel lehet ébreszteni. Itt van a dobozkában valami kenőcs, amit, ha a szive fölé bedörzsölnek, attól fölébred.

TERÉZA. Hát miért nem tette azt kegyelmed?

TIMÁR. *(Elszörnyedve.)* Én nyuljak hozzá a kezemmel? Ez szentségtörés volna.

TERÉZA. Nem tudtam, hogy ön olyan becsületes. Hát majd megteszem én.

TIMÁR. Azért hívtam önt épen asszonyom. *(Hajóstülök szól.)* Már harmadszor hallom a hajósaimat tülkölni: a horgonyt szedik fel.

TERÉZA. Nem uram. Ez nem az ön hajósainak a tülköszava; én jobban ismerem: ez a csempészek jeladása. Valami történik a sziget körül. Noémi! Kelj gyorsan! Fuss fel a sziklára s tekints szét, mi történik körülöttünk.

NOÉMI. *(Felsiet a szikla tetejére.)*

TERÉZA. Ide azzal a kenőccsel. Kisértsük meg. Ha jön valaki, ön foglalja el.

NOÉMI. *(Onnan felülről.)* A szerb part felől látok két veres sipkást erre törtetni. *(Balra mutat.)*

TIMÁR. Azok bizonyosan csempészek lesznek.

NOÉMI. *(Jobbra mutat.)* A pagonyból pedig egy lámpás villanik néha elő.

TIMÁR. Azok talán az én hajósaim.

IX. JELENÉS.

Előbbiek. Két Csempész.

I. CSEMPÉSZ. *(Sietve jó.)* Hol az a hajóbiztos a Szent Borbáláról?

TIMÁR. Én vagyok az.

I. CSEMPÉSZ. Most mondja a pajtásom.

TIMÁR. Mit mond a pajtásod?

II. CSEMPÉSZ. Hogy a kopók a nyomotokban vannak.

TIMÁR. Bánom is én. Én nem vagyok nyul.

I. CSEMPÉSZ. Azt gondoltuk, hogy ha előre sietünk s hirt adunk, hogy megmenekülhessetek, hát kapunk a fáradságunkért egy pár aranyat.

TIMÁR. Egy pár garast se biz én tőlem. Kár volt a bocskort szaggatni érte. Hanem ha akartok egy pár aranyat megszolgálni, hát volna egy másféle vállalatom. Itt van egy halott, akit el kellene temetni.

I. CSEMPÉSZ. Halott? Hogy jött az ide?

TIMÁR. Elevenen, komám. Csak egy órája mult. Attól tartok, hogy pestisben halt meg.

II. CSEMPÉSZ. Akkor mi hozzá nem nyulunk.

TIMÁR. Nem is ti nyultok hozzá, hanem az a tiz arany, a mit kifizetek érte.

I. CSEMPÉSZ. Az már más. Itt akarod, hogy eltemessük, ezen a szigeten?

TIMÁR. Dehogy itt. Hisz akkor a saját hajóslegényeimmel elvégeztetném ingyen.

II. CSEMPÉSZ. Hát átvigyük Szerbiába, úgy-e?

TIMÁR. Természetes. Mert ha megtudják, hogy a hajómon meghalt valaki, negyven napig contumáciában ülhetek.

I. CSEMPÉSZ *(a másikhoz)*. Hagyd rá. Elvisszük.

TIMÁR. Hanem aztán tisztességesen eltemessétek.

I. CSEMPÉSZ. Óh hogyne! Harangoztatni fogunk rá, s a pópával beszenteltetjük. *(Társához.)* Majd követ kötünk rá, s lebocsátjuk a Dunába, ahol legmélyebb.

II. CSEMPÉSZ. Hát hol az a holt ember?

I. CSEMPÉSZ. Meg az a tizenegy arany?

TIMÁR. Mindenik előkerül; hanem előbb adjatok nekem írást arról, hogy átvettétek a hullát és tisztességesen eltemettétek, hogy az atyafiainál igazolhassam, ha kérdőre fognak. Csak tudtok írni?

I. CSEMPÉSZ. Óh uram, fényes nappal sem tudunk, hát még holdvilágnál!

TIMÁR. De ha tizenöt arany lesz belőle: akkor csak tudtok?

II. CSEMPÉSZ. Akkor még sötétben is tudunk.

TIMÁR. No hát hasaljatok neki. Itt a papiros, toll, tinta. *(Lerakja a padra a mondottakat, melyeket a mentéje zsebéből vesz ki.)*

I. CSEMPÉSZ *(nekihasal az írásnak)*.

TIMÁR *(diktál)*. „Alólirottak bizonyítjuk, hogy a Szent Borbálán utazott Trikálsz Euthym úrnak megboldogult földi maradványait tisztességesen eltakarítottuk.” Ird alá a nevedet.

I. CSEMPÉSZ. A nevemet. *(Társához.)* Mi is az én nevem, te?

II. CSEMPÉSZ. Karakaszalovics Ixa.

I. CSEMPÉSZ. Hát a tiéd?

II. CSEMPÉSZ. Azt meg te tudod!

I. CSEMPÉSZ. Ahá! Stiriopicza Nyego.

TIMÁR. Laktok pedig...?

I. CSEMPÉSZ. Gunarovácon.

TIMÁR. Isten éltesen benneteket. Itt van a tizenöt arany. Vihetitek.

I. CSEMPÉSZ. Csak az urat?

TIMÁR. Csak azt.

II. CSEMPÉSZ. Ne jöjjünk vissza későbbet a kisasszonyért talán?

TIMÁR. Köszönöm. Ha kell, majd kerestetlek Gunarovácon.

CSEMPÉSZEK (*vállaikra veszik Euthymot hárságyastul együtt és elszállítják balra elöl.*)

TIMÁR. Nos, asszonyom, sikerül-e?

TERÉZA. Már felnyitotta szemét; de még nem eszmél.

TIMÁR. Szegény leány! Mit mondjak neki, ha eszméletre jön?

NOÉMI (*lefut a szikláról, Timár kezét ijedten megragadja*). Uram! fegyveres emberek jönnek lámpával!

TIMÁR. Hát azért maga kis leány miért ijed meg? Nem bántják azok magát.

NOÉMI. De hátha önt bántják.

TIMÁR. Hát miért sajnál engem olyan nagyon?

NOÉMI. Nem tudom én.

TIMÁR. Ne búsuljon én miattam. Sok bajon átestem én már. Menjen kicsikém a kunyhóba, feküdjék le.

NOÉMI. Hadd maradjak itt ön mellett. Akkor nem félek úgy.

TIMÁR. Hát azt sem bánom. (*Világosság közeledik jobbról.*) Ez bizony egy egész patrol, egy csajkás hadnagygyal. Ej de jó volt Ali basa uramat elébb elutaztatni.

X. JELENÉS.

Előbbiek. Csajkás tiszt. Csajkások jobbról.

CSAJKÁS. Ön a Szent Borbála hajóbiztosa?

TIMÁR. Szolgálatjára állok.

CSAJKÁS. Önnek a hajóján utazott Ali Csorbadzsi, török khazniár basa, a szultán ellopt kincseivel?

TIMÁR. Az én hajómon utazott Trikálisz Euthym görög brussai kereskedő, semmi lopott kincsekkel, hanem tiszta búzával, ahogy ez Orsován megvizsgáltatott hivatalosan, itt a császári pecséttel a bizonyítvány róla. (*Átadja az írást.*)

CSAJKÁS. S hol van ez az úr?

TIMÁR. Ha görög volt, az Ábrahám kebelében, ha török volt, a Mohamed paradicsomában.

CSAJKÁS. Csak nem halt meg?

TIMÁR. Biz azt tette. Itt a másik írás: ez a végrendelete, tessék.

CSAJKÁS. No ez baj neki, de nem nekünk. Ha meghalt, eltemették. Ön megmondja, hogy hová? Mi fölásatjuk. Itt van az az ember, aki rá fog ismerni s az azonosságát bebizonyítani Trikálisz és Ali Csorbadzsi között, s legalább a lopott kincseit lefoglalhatjuk. Ki temette el és hová?

TIMÁR. Arra is írásom van. Tessék elolvasni.

CSAJKÁS. (*Olvas, kacajra fakad.*) No ez átkozott szép dolog! A szökevény meghal: két parasztra rábizzák, hogy temesse el. Azok bizonyosan beledobták a Dunába, s ide irnak két olyan nevet, amit ember soha nem viselt, meg egy falunak a nevét, ami nincs sehol a föld színén. S biztos uramnak mindenről van írása. Egy, kettő, három. Ezt jól csinálta ön ki. Most már én mehetek a Duna fenekét gereblyézni a szultán khazniárja után. Ez dicső egy tréfa. Kacagjon hát velem együtt, hajóbiztos úr!

TIMÁR. Én valóban nem találok semmi okot a kacagásra.

CSAJKÁS. (*Timár vállára üt.*) Arany ember az úr! Már most nem hivatalosan beszélek, hanem csak úgy négyszem között. Mondhatom az úrnak, hogy ennek a török kisasszonynak a vagyonát ön mentette meg, mert az apja nélkül nem tehetjük rá a kezünket. No, ha Komáromba eljut az úr: Köszöntse a nevemben Kadisa genietiszt urat. Az nekem igen jó barátom. Mondja meg neki, hogy én ismerem, hogy az úr arany ember! Így még nem tréfálták meg a török császárt. Karakaszalovics Ixa és Stiriopica Nyegó! Keresse rajtuk a khazniárját. Halb links! Marsch! (*El jobbra.*)

TIMÁR. Megszabadultunk a veszedelemtől. (*Terézához.*) Mit csinál a leány?

TERÉZA. Fölébredt. De még egészen kábult. Ruháit adjuk fel rá.

TIMÁR. Siessetek. A hajómat el kell érni minél előbb. Az osztrák öröket kijátsztuk; de jöhetnek a török zabtiák utánunk.

TERÉZA. Mindjárt készen lesz. (*Hajóstülök háromszor szól.*)

TIMÁR. A hajóm már elindult. Csónakkal kell utólélnem.

TERÉZA, NOÉMI. (*Elővezetik Timeát.*)

TIMEA (*támolygó léptekkel jó.*) Hol az atyám?

TIMÁR. Az égben van már.

TIMEA (*összerázkódva Timár keblére rogy.*)

TIMÁR (*karjaiba veszi Timeát*). Isten önökkel jó asszonyom! Isten önnel kis Noémi!

NOÉMI. Miért kellett neki őt az ölében vinni? (*Sir.*)

TERÉZA (*aggódva néz a leányára*). Miért sirsz?

NOÉMI. Fog-e még valaha visszajönni hozzánk?

ELSŐ FELVONÁS.

Brazovics Athanáz házában, ódon úri butorzatú szoba. Jobbról állótükör, toilette-asztallal; balról himző-asztal kanapé előtt; a falakon olajfestményű arcképek 1816-diki divat szerint; szárnyajtó hátul; jobbról-balról oldalajtók; üvegcsillár csügg alá a padmalyról.

I. JELENÉS.

Timea egyedül. Később Zsófi.

TIMEA. *(Egy nagy menyasszonyi fátyolt himez arannyal és ezüsstel; az asztalon egy kinyitott könyv van feltámasztva előtte: abból tanul fenhangan; öltözete az 1820. és 28. évek közötti legneveztesebb divat szerinti; nagy puffos ruhaujjakkal, pálmahimzésekkel, haja à la giraffe magas fésűre felfeszítve, nagy virágos tarka szalagcsokorral; derekán kék öv, nagy messing csattal. Szótagolva tanulja az egyiptomi tiz csapások versét.)*

„Elsőben a vizek vérré változának,
Undok békák után férgek származának.”

A többit csak tudnám, de legnehezebb a vége:

„Sűrű sötétiséggel ég föld befedetett:
Végre mind meghala, ki elől született.”

(A közben folytatja a himzést.)

ZSÓFI *(belép)*. Nos bolondocskám, hát elkészül-e már a menyasszonyi fátyol?

TIMEA. Már készen is van, csak a szálakat kell még elvarnom, hogy mind a két felén egyforma legyen.

ZSÓFI. Hát csak siess vele, mert addig nem lehet meg az esküvő.

TIMEA. Hiszen sietek. Egész éjjel fenn voltam.

ZSÓFI. Hát az imádság megy-e?

TIMEA. Nagyon nehezen.

ZSÓFI. Azt pedig meg kell tanulnod. Mert addig nem eresztik a leányt a menyegzőre, amíg imádkozni nem tud.

TIMEA. Zsófi mama. Mondja meg nekem: milyen az az esküvő?

ZSÓFI. Hhaj! te Timea, az nagyon szép dolog. Hiszen majd meglátod.

TIMEA. Egyszer már meg akartam lesni a templomajtóból, oda lopóztam, de nem láthattam többet, mint mikor a vőlegény, meg a menyasszony odamentek egy szép aranyos almáriom elé.

ZSÓFI. Oltár az, te golyhó!

TIMEA. Akkor egy rossz gyerek észrevett s kikergetett a templomból: „kimégy innen, te török leány!”

ZSÓFI. Hát tudod, mikor már ott vannak, akkor előjön a tisztelendő úr, a pópa, a fején van egy arany süveg, a vállán nagy arany csattos selyempalást, arany virágú, a kezében egy nagy

ezüst kapcsos könyv. A vőlegény meg a menyasszony letérdelnek az oltár zsámolyára. Akkor aztán azt kérdi tőlük a pópa, hogy szeretik-e egymást?

TIMEA. S arra nekik felelni kell?

ZSÓFI. Hát persze. Még pedig nem csak azt kell nekik megmondani, hogy „szeretem”, hanem amit abból a nagy könyvből felolvas a pópa előttük, az esküvést, hogy ők egymást ezután is mindig szeretni fogják, soha el nem hagyják, megesküsznek az atya-, fiú- és szent lélekre, a boldogságos szűzre és minden szentekre örökkön örökké, Ámen. Az egész khórus énekli utána az Áment.

TIMEA (*összeborzongva*). Hüh! az rettenetes lehet.

ZSÓFI. Akkor aztán a pap elővesz egy ezüst tálcáról két jegygyűrűt s az egyiket a menyasszonynak, a másikat a vőlegénynek az ujjára húzza, s aztán a kezeiket egymásba teszi, azokat egy aranyos övvel bepólálja. Azalatt a kántor meg a khórus orgonaszó mellett éneklik „Goszpodi pomilúj! Goszpodi pomilúj!”

TIMEA (*ragyogó arccal*). Az valami bűbájos szó lehet!

ZSÓFI. Azután leterítik a vőlegényt és a menyasszonyt egy vég nehéz virágos selyemmel, tetőtől talpig, s azalatt míg a pap rájuk olvassa az áldást, a két násznagy két ezüst koronát tart a fejük fölött.

TIMEA. Áh!

ZSÓFI. Akkor azután a pópa kezébe veszi az egyik ezüst koronát s odanyújtja a vőlegénynek, hogy csókolja meg. Akkor aztán a fejére teszi szépen, s ezt mondja hozzá: „Én tégedet, Istennek szolgáját, megkoronázlak ezen Isten szolgálójának urává.” Azután pedig veszi a másik ezüst koronát s azt megcsókoltatja a menyasszonnyal.

TIMEA. Azt is megkoronázza?

ZSÓFI. Azt is.

TIMEA. Hát annak mit mond?

ZSÓFI. Annak meg azt mondja: „Én tégedet, Istennek szolgáját, megkoronázlak az Isten szolgájának asszonyává.”

TIMEA. Nagyon szép. Az igen szép!

ZSÓFI. Akkor aztán a diákónus elkezd imádkozni az új párért, s az alatt a pópa megfogja a kezeiket, s háromszor körülkerüli velük az oltárt. Mikor ez megvan, akkor a násznagyok leveszik róluk a selyemterítőt, a tengersokaság ott a templomban mind azt zúgja: „Jaj de drágalátos szép menyasszony! Jaj de gyönyörű egy pár!”

TIMEA (*szűzies ábránddal*). Ah, milyen szép az!

ZSÓFI. Akkor azután a pópa egy arany serleget hoz elő, abban bor van. A vőlegény és a menyasszony abból isznak egymás után.

TIMEA. Igazi bort isznak?

ZSÓFI. Hát persze, hogy igazi bort. A vőfélyek és nyoszolyó leányok meg ezalatt mézben főtt búzát hintenek reájuk. Abban, van az áldás. Jaj hallod-e, nagyon szép az! Hát csak siess azzal a menyasszonyi fátyollal!

II. JELENÉS.

Előbbiek, Kadisa.

KADISA. *(Fekete szalon-öltözetben, fehér pantallonban, arca simára borotválva, félhold-alakú pofaszakállal, belép.)*

TIMEA *(felsikolt, el akarja rejteni a fátyolt; utóljára az arcát takarja el vele).*

KADISA. Bocsánat, hogy ide rontok be. Azt mondták, hogy itt találom Brazovics urat.

ZSÓFI. Csak tessék bejönni, kapitány úr, Brazovics odalenn van a kancelláriában. No üljön le, üljön le nálunk is egy percre; ne vigye el az álmunkat; oda Timea mellé.

KADISA. Ha megengedi a kisasszony. *(Leül.)*

ZSÓFI. Épen arról beszéltem Timeának, hogy - - Timea azt akarta tőlem megtudni, hogy milyen az a -

TIMEA *(el akar futni).*

ZSÓFI *(visszatartja)*. No hova szaladnál? Hogy milyen az a keresztelés? Mert hogy ő még azon nem esett át szegényke. Ő még török leány. Attól van most úgy megijedve. Nézze, hogy remeg! Mert azzal ijesztgettem, hogy bepólálják őtet is egészen, mikor keresztelni viszik. No ne félj! Csak tréfából mondtam. Attól van legjobban megijedve, hogy a kereszteléssel hogy elrontják majd a szép frizuráját.

KADISA. Ugyan ne féltse olyan nagyon ezt a frizurát, szép Timea kisasszony. Sokkal jobban illenék kegyednek, ha egészen egyszerűen viselné a haját. Kegyednek olyan gyönyörű hajzata van, hogy azt Isten ellen való vétek vassal sütögetni, fésűre felfeszíteni. Ha lebocsátva hordaná a haját, olyan volna, mint egy kis tündér. No, hanem már most megyek Brazovics urat keresni. *(A háttéri ajtótól visszatér kezét csókolni Zsófinak.)* Bocsánat Zsófi mama! kiszti-hand.

ZSÓFI. Mindig az ajtóban jut eszébe, hogy elfeledett nekem kisztihandot adni. Pedig más dámákhoz mindig olyan galant.

KADISA. *(Kimegy a középajtón.)*

TIMEA *(hirtelen kirántja a magas fésűt a hajából, s hajfonadékait szétszórja a vállán).*

ZSÓFI. Mit csinálsz te leány? Megharagszik Athália, ha leeresztett hajjal meglát.

TIMEA *(dacosan)*. Hát haragudjék. *(Leül a haját tekercsbe fonni.)*

ZSÓFI *(nevetve magában)*. Egészen meg van bolondulva a kis majom. *(Fenn.)* Hát hogy elvégezzem, a hol a kapitány félbeszakított. Hej, ha tudná, hogy miről beszéltünk! Hát az alatt csak énekli a khórus a goszpodi pomilújt; akkor a pópa visszateszi a koronákat az ezüst tálcára s így szól a vőlegényéhez: „Légy dicsőítve, mint Ábrahám, megáldva mint Izsák és megszorodva, mint Jákob; aztán a menyasszonyhoz fordul, s azt mondja: Légy magasztalva, mint Sára, örvendezzél, mint Rebeka és szaporodjál, mint Ráchel.” S az áldás után a menyasszony és a vőlegény egymást a násznép láttára háromszor megcsókolják.

TIMEA *(megdicsőült ábránddal hunyja le szemeit, kezeit keblére összetéve).*

III. JELENÉS.

Elébbiek, Athália. Majd Kadisa.

ATHÁLIA. *(A jobboldali ajtón kijön, öltözete 1828-iki divatu, rózsaszín selyem, elől virág-guirlanddal, alul körfodorral, bokáig érő szoknya; rövid dudoros ujjak, a széles öv magasan, könnyökön felül érő keztyű, mely a kéz fejénél el van vágva, frizurája elől csigákba csavart fürtök; feltűzött konty; lecsüggő függők a füleiben. Timeához.)* Hát te neked ki engedte meg, hogy a hajadat lebontsd? Hol a giraffe fésűd? hol a csokrod? feltűzöd mindjárt!

TIMEA *(összeszorítja ajkait, fejét megrázza)*.

ATHÁLIA. Teszed mindjárt, amit mondok!

TIMEA. Nem.

ATHÁLIA *(odalép hozzá haragosan s arcába néz)*. Nem? Hogy mondtad?

TIMEA. Nem.

ATHÁLIA. Miért nem?

TIMEA. Mert így szebb vagyok.

ATHÁLIA. Ki mondta azt neked?

TIMEA. „Ő.”

ATHÁLIA *(ujjai saskörömmé görbülnek, fogai kivillannak ajkai közül, aztán elkacagja magát)*.

ZSÓFI *(sugva Atháliához)*. Egészen bele van bolondulva a kis ostoba.

ATHÁLIA. Ezt te verted a fejébe, mama.

ZSÓFI. Egészen elhitte. Most mondatta el magának velem, hogy milyen az esküvő. Láttad volna, hogy sóhajtozott. Csupa nevetség!

ATHÁLIA. De hát minek ez a játék tőled?

ZSÓFI. Hát hogy legyen min nevetnünk. Olyan, mintha majmot tartanánk. Aztán csak így lehet rávenni, hogy a katechizmust megtanulja. Kadisa itt van: apádat keresi.

KADISA *(kijön a hátsó ajtón, Zsófihoz)*. Nem találom Brazovics urat a kancelláriájában.

ZSÓFI. Akkor a csigalépcsőn ment el valahová.

KADISA *(meglátja Atháliát, odasiet, kezét csókol)*. Ah! Jó reggelt! Milyen szép toilettje van ma a kisasszonynak.

ATHÁLIA. A hogy szokás ilyen napra öltözni. Tetszik önnek? *(körülfordul előtte)*.

KADISA. Elragadó.

ATHÁLIA. Hát ön nem az egyenruháját vette fel mára?

KADISA. Úgy tudom, hogy az esküvő egészen polgári cselekvény.

TIMEA *(szívére szorítja kezét)*. Esküvő?

ATHÁLIA. Most még ehhez csak egy kiegészítő rész jön. Timea!

TIMEA. Parancsolsz?

ATHÁLIA. Nem. Csak kérlek. Készen vagy a menyasszonyi fátyollal?

TIMEA *(szemérmesen)*. Készen.

ATHÁLIA. Hozd ide, kérlek.

TIMEA *(arcát a fátyollal elrejtve, odamegy)*.

ATHÁLIA. Nem látja kapitányi úr, mennyivel szebb ez a kis leány így lebontott hajjal?

KADISA. Igazán az. Én mondtam neki, hogy tegye le azt a csúf fésűt.

ATHÁLIA. S mindjárt szót fogadott. Ez nagyon jó szófogadó leány. *(Leül a tükör elé.)* Hozd ide kedveském azt a menyasszonyi fátyolt s tűzd fel a kontyomra.

TIMEA *(elámulva)*. A menyasszonyi fátyolt? Hát ez az ő számára készült? Hát ő lesz ma menyasszony?

ATHÁLIA. No tűzd fel kicsikém, mire vársz?

TIMEA *(reszkette)*. Nem találom a hajnyilat.

ATHÁLIA. Hisz ott van a kezében.

TIMEA *(szomoruan)*. Az én szép fátyolom... *(Amint Athália kontyán keresztül tűzi a nyilat, megrántja vele a haját.)*

ATHÁLIA *(felsikolt, fölugrik a székről és kezére üt Timeának)*. Te ügyetlen! Hogy megsúrtál vele.

TIMEA *(magában)*. Megütött! ő előtte ütött meg. *(Könyez.)*

KADISA. Sir szegényke. Nézze csak.

ATHÁLIA. Könnyen áll nála. Gyermekek még. *(Künn csöngetnek.)*

ZSÓFI *(Timeához)*. Eredj ki s nézd meg, ki jön?

TIMEA *(kifut, visszajön egy dobozzal)*. Atháliának hozták.

KADISA. Ah, az én rózsacsokrom. Mégis pontosan meghozták Bécsből. *(Elveszi a dobozt Timeától, kinyitja, kiveszi belőle a nagy fehér rózsacsokrot s Atháliának nyújtja azt, az üres dobozt visszaadja Timeának.)*

TIMEA *(felváltva a csokorra s az üres dobozra néz fájdalmasan)*.

ATHÁLIA. Nagyon szép. Igen köszönöm. *(Künn Brazovics lármája hangzik.)*

ZSÓFI. Jaj! Brazovics jön! Ugy megijedek mindig, mikor jönni hallom, pedig már huszonöt esztendeje élünk egy fedél alatt.

IV. JELENÉS.

Előbbie, Brazovics.

BRAZOVICS. *(Háttal jön be az ajtón s hátrafelé kiabál, a botjával hadonázva. Öltözete molnárszinü, hosszú, bokáig érő magyar dolmány, nagy ezüst gombokkal; hasonló színü nadrág, magyar csizma; combig érő virágos sárga nanking mellény, lelógó óralánccal; nagy ernyőjü sipka, csüggő arany bojtjal; tászlis ingelő, hasonló ingujjak.)* Kutyaházi! Semmiházi! Himpellér! Országcsaló vagy, nem más! Törjön ki a nyakad a neved napján! Pernahajder volt az egész familiád! Te szeméten szedett! Megállj cudar! Kerülj egyszer a kezembe!

KADISA. Kire kiabál olyan nagyon Brazovics úr?

BRAZOVICS (*észreveszi*). Én? Nem kiabálok én. Csak úgy suddogok.

KADISA. Hát ki az odakinn, akit így szid?

BRAZOVICS. Nincs ott senki; csak úgy magamban szoktam suddogni. Mikor a véleményemet kimondom. (*Timeára kiált.*) Hát nem tudod a sipkát, meg a pálcát eltenni? (*A sipkáját odaadja; de a botjával tovább hadonáz.*) Megölöm azt az embert!

KADISA. Ki az, aki ellen úgy fel van gerjedve, Brazovics úr?

BRAZOVICS. Hát ki volna más, mint ez a tolvaj gézengúz: ez a Timár Miska! Már meg micsoda bolondot talált ki! Ispitályt épített a városnak, tizenkét ágygyal! Ilyen gyalázatot hozni a mi városunkra! Hiszen nincs itt olyan komisz ember, aki, ha beteg, az ispitályba vitesse magát; hanem ha meg akar halni, hát meghal. Ha megtudják a falusiak, hogy itt nálunk ispitály van: nem mernek bejönni a heti vásárra. Könnyű a pénzt az ilyenekre pazarolni a gazdag embernek! Könnyen szerzi. Azt mondják, babonája van. Kibérel a kormánytól egy állami dominiumot, ahol még eddig minden árendás megbukott s egy ilyen esztendőben, mikor másnak mindenkinek üszögös buzája terem: neki húsz magot fizet a termése. Harminc hajóval hozatja fel a Bánátból, s nekünk többi becsületes buzakereskedőknek leveri a gabna árát két forinttal. Hisz az ilyen embert közköltiségen kellene elpusztítani. Minden aranyrá válik, amihez csak hozzá nyúl az a kaukler! S még nemes emberré teszik! Még kinevezik assessornak, s ott ül velem a gézengúz egy sorban! Velem! Brazovics Athanázzal! Még kordován csizmát mer viselni, ez a hajóbiztos! az iszaptaposó! Még úri kisasszonyokhoz is ellátogat; bárcsak egyszer valami derék katonatiszt kihíná duellumra, s aztán felpékelné, mint a békát.

KADISA. Kiharagudta már magát eléggé Brazovics úr? Mert most nekem is volna egy kis suddogni valóm.

BRAZOVICS. Nem haragszom én! Dehogyan haragszom! Csak szoktam így a véleményemet kimondani. (*Leveti magát egy karszékre.*)

KADISA. No hát úgy szeretem, hogy ilyen jó kedvében találom. Nem sziveskednék velem a kancelláriájába átsétálni?

BRAZOVICS. De mikor már itt ilyen kényelmesen ülök. Nincs jobb a komoditásnál.

KADISA (*félre*). Sejtí az öreg, hogy miről akarok vele beszélni.

ATHÁLIA. Akkor mi hagyjuk önöket magukra; anyám, Timea, jertek az én szobámba.

ZSÓFI. Az ajtón keresztül is lehet hallgatózni. (*Athália, Zsófi, Timea jobbra el.*)

KADISA. Talán a sok foglalatossága közepett nem felejtette el Brazovics úr, hogy rám nézve ez a mai nap micsoda nevezetességgel bír.

BRAZOVICS. Oh, kérem, nálam minden pontosan fel van jegyezve, akkurátusan. (*Kihúzza a bugyellárisát.*) Itt van: kedden, 28-án, terminus itthon: Kadisa kapitány esküvője, Athália leányommal. Látja?

KADISA. Nem látom.

BRAZOVICS. Nem látja? Mit nem lát? Nem szereti a leányomat?

KADISA. Beszéljünk uram egyenesen és világosan. Én Athália kisasszonyt nagyon szeretem, sőt imádom. Ugy hiszem, hogy ő is szeret engem. Hanem az még mind nem elég a házasságra. Brazovics úr ismeri jól az én helyzetemet. - Ami kis ősi birtokom van, azt az özvegy anyám bírja, s azonkívül csak a tisztí fizetésem van. Ez arra nem elég, hogy egy nemesi rangú hölgyet illendően eltarthassak.

BRAZOVICS. Hát azt ki kívánja a kapitány urtól? Amit mondtam, megmondtam. Amely nap kapitány úr leányomat oltárhoz vezeti, azon a napon az asztalra teszem le a kapitány úrnak a százezer forint hozományt, amit megígértem. Ez csak rangomhoz illő somma? Ilyen kelengyét ebben a városban csak nem tesz a menyekzői kosárba más, mint Brazovics Athanáz.

KADISA. Hát bocsánatot kérek, ez az, amit nem látok.

BRAZOVICS. Hja, mert még nem nyitottam fel a kapitány úrnak a szemeit.

KADISA. Nagyon örülnék ennek a világosságnak.

BRAZOVICS. Hát meg van az a summa régen, de régen. Itt hordom a zsebemben; tessék közelebb húzni a széket az asztalhoz. (*Kihúz kabátzsebéből egy sok rétből összehajtogatott térképet, azt kiteríti az asztalra.*) Ismeri kapitány úr ezt a mappát?

KADISA. Hogyne ismerném? Hiszen én magam csináltam.

BRAZOVICS. Ez az új fortificációnak a plánuma. Ez autentikus dolog. Az is autentikus dolog, hogy a magas kormány az ezen tervnek útjában eső fekvőségeknek a kisajátítására két millió forintot rezolvált. Az megint autentikum, hogy ebből az én telkeimre a Monostoron épen kétszázezer forint esik. Ez mind autentikum!

KADISA. Csak egy baj van benne. Az, hogy ennek a tervnek a kivitele húsz esztendőre van felosztva, s a kormány csak annyit fizet ki a telkekből, amennyin a munkát elkezdheti: a többiek várnak a sorukra. S már most az a nagy kérdés, hogy a bécsi Hofkriegsrath melyik végén határozta el az erősítési vonal megkezdését: a monostori homokhegyen-e, vagy a Vágparton?

BRAZOVICS. Oh, e felől legyen a kapitány úr nyugodt. Ezúttal én bizonyosra spekuláltam. Mi az a Monostor? Egy rossz szőlőhegy, a hol olyan bor terem, amivel a rabokat vallatják. Egyszer csak az a tolvaj Timár Miska neki áll összevásárolni ezeket a parlag szőlőket odafenn. Megtudta a zsvány a bécsi cinkosai által, hogy mi van készülöben. De nekem is volt eszem. Hirtelen még egyszer annyi áron összevásároltam a többi szőlőket mind: mintha csak a tervet láttam volna; pedig fiam uram, kapitány úr, még előttem is titokban tartotta. No már az csak bizonyos megint, hogy a mennyi befolyása van ennek a gézengúzoknak odafenn a Hofkriegsrath urainál, hát azt csak mind elővette, hogy az ő spekulációja sikerüljön. Ez olyan bizonyos, hogy mérget vehet rá a kapitány úr.

KADISA. Mérget igen, de feleséget nem.

BRAZOVICS. Megjön az is. Ma, még ebben az órában meglesz. Nálam az aviso. Ma bontják fel a várpavillonban a Hofkriegsrath határozatát, valamennyi birtokos jelenlétében. Jőjjön oda velem, kapitány úr, kedves fiam uram. És én, amint leszámolják előttem a nekem járó kétszázezer forintot, addig hozzá sem nyulok, amíg kedves fiam uram a hozományul szánt összeget a bugyellárisába nem tömte. Menjünk együtt, karonfogva odáig.

KADISA. Együtt nem jó lesz odamennünk, mert még azt hihetnék, hogy nekem, mint hadmérnöknek, befolyásom volt ebbe az üzletbe, s az az én becsületemre homályt vetne. Én bizom az ön ígéretében. S egészen őszinte vagyok. Ha Brazovics úr a házasságot megelőző föltételt teljesíti: én életemet, lelkemet Atháliának szentelem; jó, hűséges férje leszek; de ha ez meghiusul, akkor a szivemet el kell hallgattatnom: az eszem azt parancsolja, hogy vonuljak vissza. Katonatisztnek ideális szerelemből nem lehet házasodni.

BRAZOVICS. Legyen felőle nyugodt. Csak várjon rám a pavillonban. Az ambituson odanyomom a markába a százezer forintot. S aztán álló a paphoz. Ezer millió ördög! Egy Brazovics Athanáz nem fog zavarba jönni rongyos százezer forint miatt!

KADISA. Kérem: ne tessék olyan fenhangon!

BRAZOVICS. Hiszen csak suttogtam.

KADISA (*veszi a kalapját, kezét szorít*). A viszontlátásig.

BRAZOVICS. Servus humillimus! (*Kadisa el.*)

V. JELENÉS.

Brazovics egyedül.

BRAZOVICS. Százezer milliom ördög! Soha életemben ilyen nehéz vállalatom nem volt, mint a leányom számára ezt a kapitányt elfogni. Nem hiába hadmérnök; de úgy tudja védelmezni magát, mint egy Zrinyi Miklós. Kináltam váltóval; de nem akar váltóra házasodni. Kézpénzt akar látni; az éhenkórász! Így jár az ember, ha nagy urat keres a leánya számára vőlegénynek. No hát legyen az övé az egyik százezer forint. A másik százezer forinttal betömjük a hitelezők száját, akik mind most röffentek rám. Bizonyos, hogy a gályarabnak való Timár keze van ebben is. Az kérte ellenem az executiót. Csak én azt az embert egyszer úgy a falnak szoríthatnám, hogy el ne futhatna előlem, fogadom, hogy ezzel a stíléttel úgy odaszegezném az ajtóhoz, mint a bőregeret! Csak most kerülne ide elejbém! Pedig szokott idejönni a semmiházi. Olyankor, mikor érzi, hogy nem vagyok itthon. Bizonyosan az Atháliára sandalog. Ej, de szeretném, ha az akasztófára való valahogy belebolondulna a leányomba, s aztán az ő nyakába köthetném a gúzszt. Azt a másik becsületes embert mindjárt kidobhatnám a hajóból. Ennek majd nem kellenének a gyöngye százezer forintok. Inkább még girálná a váltóimat. Csak én azt az embert egyszer ide a két ajtó közé szoríthatnám s aztán mint kedves fiam uramat szoríthatnám atyai szívemhez! Ez olyan jó gondolat, hogy muszáj rá inni egy pohár rozsolist. (*Beront a saját szobájába középen.*)

VI. JELENÉS.

Timea, Timár. Később Brazovics.

(*Künn csengetés.*)

TIMEA (*a jobb ajtón kijön és kinyitja*). Ah!

TIMÁR (*belép*). Megijedt tőlem, Timea?

TIMEA. Dehogy! Inkább örülök. (*Kezét nyújtja.*)

TIMÁR. Kegyed sirt? Valami baja van?

TIMEA. Oh nem. Semmi bajom sincs.

TIMÁR. Látom a szeméről.

TIMEA. Hát hiszen tudja ön, hogy ma menyekző lesz nálunk s olyankor sirni szokás.

TIMÁR. Csak azt nem tudom, hogy a menyasszonyt siratják-e vagy a vőlegényt?

TIMEA. Ön ma nagyon tréfás.

TIMÁR. Szokásom szerint.

TIMEA. Brazovics ur a szobájában van.

TIMÁR. Hát már elküld?

BRAZOVICS. (*Kilép a középajtón, meglátja Timárt.*) Lupus in fabula! Éppen kapóra jöttél, pernahajder! Most egyenesen a mellére térdelek.

TIMEA. Ott jön Brazovics papa.

TIMÁR (*visszatartja*). Maradjon, kérem.

BRAZOVICS (*odasiet rengő léptekkel Timárhoz*). Hallja az ur! Miért jár az ur ehhez a házhoz? Mi célja van az urnak az én leányommal?

TIMÁR. Nekem? Athália kisasszonynyal?

BRAZOVICS. Hát igaz! Athália kisasszonynyal! Ha az ember leányos házhoz jár, oda csak tisztességes szándékkal jár. Mi célja van önnek az én leányommal?

TIMÁR (*elbámul szótlanul*).

BRAZOVICS (*félre*). Ez a legjobb mód az ilyen gyáva legényt beleugratni a szent házasságba. Mire észreveszi, benne van, uszik. (*Fenn.*) Nos, fog-e az ur egyenesen válaszolni?

TIMÁR. Uram! Nekem az ön kisasszonyával semmi céлом nincsen. Nem is lehetne, mint-hogy a kisasszonynak már vőlegénye van, aki nálamnál minden tekintetben külömb ember, s azonfelül nekem jó barátom. Hanem, ha meg akarja ön tudni, miért jövök önnek a házához, hát megmondom. Azért jövök ide, mert megfogadtam egy haldoklónak: az ön szerencsétlen sógorának, hogy elhagyott leányára, az árva gyermekre ügyelni fogok. Én jártam ide azért, hogy meglássam, mint bánnak önök a lelkükre bizott gyermekkel? Gonoszúl bánnak önök vele, Brazovics uram, gonoszúl! Ezt én önnek szemébe mondom és a saját házánál.

BRAZOVICS. De - micsoda - vakmerőség ez?

TIMÁR. Ez csak számadásra vonás. Mit tett ön ennek a gyermeknek a vagyonával, amit én önnek átadtam?

BRAZOVICS. Azzal a rongyos kétezer arannyal? Hát mi lett vele? Ráment a neveltetésére! Azt gondolja az úr, hogy a selyemruha magától terem?

TIMÁR. Jól van. Elköltötte az árvának a vagyonát. Majd gondot visel rá az Isten. De annál rosszabbat is tettek önök a szegény gyermekkel. Gúnyt űztek belőle; megmérgezték a lelkét talán egész életére.

BRAZOVICS. Mit? Azt mondja az úr, hogy én méregkeverő vagyok?

TIMÁR. Rosszabb annál. Mert az csak a testet gyilkolja meg. Nem játékot űztek-e önök egész családotul ennek a gyermeknek az ártatlan szívével, amikor elhitették vele, hogy a kisasszony vőlegénye őt akarja elvenni?

TIMEA (*eltakarja az arcát zokogva*).

TIMÁR. Megveri az Isten önöket Brazovics uram, ezért a kegyetlen játékért, ezért a szívtelenségért.

BRAZOVICS. Hüh! Ezer milliom tüzes tatár! A Brazovics házban ilyen szót mondani. Mivel üssem agyon ezt az embert?

TIMÁR. Vigyázzon ön magára, uram! Én csak egyet találok ütni; de az olyan ütés lesz, hogy ez a Brazovics ház önnek a fejére omlik tőle.

BRAZOVICS. De már erre muszáj egy pohár rozsolist innom! (*Beront a középajtón.*)

TIMÁR *(megfogja Timea kezét)*. Timea kisasszony! Én most kegyedtől búcsút veszek. Legyen ön boldog. Legyen ön még sokáig gyermek. De ha egyszer eljön egy olyan óra, amelyben jól esik, ha valami panaszát elmondhatja; gondoljon rá, hogy van egy jó barátja, aki önért - *(elfogódik, nem tud tovább beszélni.)*

TIMEA *(átszellemült tekintettel)*. „Háromszor!”

TIMÁR. Örökké! *(Elsiet balra.)*

TIMEA *(egyedül)*. Háromszor ment érettem a halálba... Vajjon csakugyan tud ez olyan nagyot ütni, amitől ez a ház összeomlik? *(Elfut jobbra.)*

VII. JELENÉS.

Brazovics. Majd Fabula hét gyermekével.

BRAZOVICS. *(Kijön a középajtón a stilétes bottal.)* Elfutott a gyáva kutya! Tudtam! Nem merte bevárni, míg visszajövök. Félt, hogy összetöröm. Most utána szaladok s megverem az utcán.

FABULA. *(Kormányos, hajóslegény-ruhában, gombos mándliban. Hét fiugyermek jön a nyomában.)* Áldást, békességet kívánok a tekintetes uramnak, a tekintetes asszonyomnak, a tekintetes kisasszonynak, mind közönségesen. Adjon Isten mindnyájuknak szerencsés jó reggelt a mai szent napra; kedves egészségükre kívánom az éjszakai nyugalmat. *(Ezalatt folyvást lépked előbbre.)*

BRAZOVICS *(elszörnyedve, a mint a sok gyerek egymásután nyomul előre.)* Vagytok-e még többen?

FABULA. Itt vannak mind a heten, tisztelem alásan. Ez a Jancsika. Ez a Petike. Ez a Marcika. Ez a Pistika. Ez a Palkó. Ez a Ferkó. Ez a legkisebb meg a Gyurica. *(Glédába állítja őket.)*

(A hét gyerek egy mátkatálat hoz a kezében: citromokból, himes tojásokból meg aranyos papirosból van az készítve).

BRAZOVICS. Hát mit akartok? Nem vagyok én iskolamester.

FABULA. Mivelhogy a felséges ur Isten a mai szent napot arra a célra rendelte, hogy a tekintetes kisasszony a szent házasságra lépjen; mondék, mi is elhozzuk a tekintetes kisasszonynak a mátkatálat.

BRAZOVICS. Kell is annak! Vigyétek vissza! Nem kell senki ajándéka. Tudom, hogy az lesz a vége, hogy borravalót kell érte adni.

FABULA. Igenis nem borravalóért jöttem, tekintetes uram; tetszik tudni, az nekem nem szokásom. Hanem, hogyha azt az egyeztetendei fizetésemet, amit benn tetszett tartani, a mai szent napon kegyeskednék kiszolgáltatni.

BRAZOVICS. Abból pedig nem eszel! Benn fogtam, amiért a hajómat tőkére kormányoztad s elsüllyesztetted.

FABULA. Nem az én hibám volt, kérem alásan. Aztán ugy tudom, hogy Timár ur annak a hajónak az egész árát kifizette a tekintetes uramnak.

BRAZOVICS. Az nem a te dolgod. A béred benn marad a hibáért.

FABULA. Hiszen nem kértem volna; mert hát az a reménységem volt, amivel biztattak, hogy majd az aerárium azt a kis földcskémet ott a Vágduna mellett, ahová várat akar építtetni, megveszi jó pénzen s egyszerre ur leszek. De hát most hallom, hogy csak husz esztendő múlva kerül én reám a sor; mert az ellenkező oldalon kezdik meg az építkezést: a monostori oldalon. Ott pedig a tekintetes uramnak van nagy birtoka; százezreket kap érte; hát most nagylelkű lehet s azt az én kis béremet kiadhatja.

BRAZOVICS. Ha egy milliomot kapok, se kaptok belőle semmit. Megmondtam, hát megmondtam. Ez nálam principium!

FABULA. Bizony nem alkalmatlankodnám érte; de hát még van otthon egy gyermekem, a legnagyobbik: az eladó leány. Most volna neki egy jó szerencséje: kaputos ember, tanult ember, kancellista; az elvenné, csak egy kis kelengyét tudnék a számára összekuporgatni.

BRAZOVICS. Akinek nincs pénze, ne lakodalmaskodjék! Ha a leányodnak nincs tulipántos ládája, nyoszolyája: ne akarjon kanczellistáné ténsasszony lenni.

FABULA. Tekintetes uram, az Istenre kérem! Soha sem térdeltem oltár előtt, kálvinista vagyok: most meghajtom a térdemet kegyes jó uram előtt, hét éhező gyermekemmel együtt. Térdepeljenek le, gyermekeim. *(A hét gyermek körültérdepli Brazovicsot.)* Csak a magamét kérem. Szánjon meg, ha engem nem, ezt a hét szegény porontyot.

BRAZOVICS. Menjetek! Takarodjatok! Hagyjatok ma békét! Ma kedd van. Pénteken van a koldusok napja. Ha koldulni akartok, jöjjetek pénteken.

FABULA *(fölkáll ünnepélyesen)*. No hát adjon a mennybéli Isten kegyelmednek minden napra egy péntek napot! Lódulj, gyerek! *(Maga előtt tereli a kis fiukat, el.)* Itt is voltunk!

BRAZOVICS. Timea! Te szeleburdi fruska te! Miért nem zárod be az ajtót, mikor az egyik csavargó kimegy rajta? Hát micsoda, koldusbíró vagyok én, hogy minden koldust a nyakamra eresztetek?

TIMEA *(siet az ajtót zárni. A leghátul maradt legkisebb fiút megcsókolja)*. No ne sirj!

VIII. JELENÉS.

Brazovics, Timea, Zsófi, Athália.

ZSÓFI. *(Berohan ijedten.)* Mi baj van? Miért haragszol olyan nagyon?

BRAZOVICS. Én? Dehogy haragszom. Enyelgek. Ujjongok. Tréfás vagyok. Most tudtam meg egész bizonyossággal, hogy a Monostoron kezdi az aerarium a fortifikációt! Hercegek leszünk egyszerre. Te, Athália, megkapod a kapitányodat, meg a hozományodat. Ma nagyon generosus leszek. Neked, asszony, veszek egy aranycipkés fejkötőt! Minden embert boldoggá teszek. Neked, Timea, neked ma elengedem a verést, pedig rászolgáltál. Ma azt akarom, hogy minden ember örüljön, táncoljon a háznál. A lakodalomra minden urat meghívjatok estére. A Monostoron kezdik! Még is jó orra volt annak a gaz Timárnak! Sietek a várba: a pavillonba. Addig készüljete a templomhoz. Ez aztán a szerencsenap! De már erre csakugyan muszáj egy pohár rozsolist inni. Majd a csigalépcsőn megyek el. *(El a középajtón.)*

IX. JELENÉS.

Előbbiek, Brazovics nélkül.

ATHÁLIA. (*Timeához.*) Nos, kicsikém, hát te nem készülsz az esküvőre?

TIMEA. Miért bántasz engem, mikor én téged mindig csak szerettelek?

ATHÁLIA. Azért, mert aki bolond, azt meg kell verni, hogy eszére térjen.

TIMEA. Hát hiszen, ha bolond voltam, nem ti tettetek-e azzá? te, meg Zsófi mama, aztán meg ő. Te azt mondtad, hogy himezzek menyasszonyi fátyolt, az magamnak lesz.

ATHÁLIA. Azért, hogy siess vele.

TIMEA. Zsófi mama azt mondta, csak készüljek a keresztelőmhöz; mert akkor el fog venni ő.

ZSÓFI. Azért, hogy tanuld a katechizmust, meg a bibliai történeteket.

TIMEA. És ő olyan szépeket mondott nekem.

ATHÁLIA. Az neki szokása.

TIMEA. És most kicsúfoltok érte, hogy olyan könnyen elhittem, amit hárman mondtatok.

ATHÁLIA, ZSÓFI (*kacagnak*).

TIMEA. Pedig ha tudnátok, milyen nagyon fáj nekem itt valami!

ATHÁLIA. Abból akarunk éppen kigyógyítani. Neked vessző kell még, nem férjhezmenés. Az ábrándozásnak ez az orvossága: a kinevetés.

ZSÓFI. Aztán hová ábrándoznál? Kiről szabad neked ábrándozni? Egy ilyen fényes katonatisztról? Nem tudod, hogy milyen szegény leány vagy? A rajtad valódon kívül semmid sincsen. Ha felmégy a fára, elmondhatod, hogy semmit sem hagytál a földön. Te ne ábrándozz, hanem tanulj főzni, mosni, meg vasalni, mert abból élsz meg; örülhetsz neki, ha majd egy schreiber elvesz.

ATHÁLIA. De az is csak valami tiz esztendő múlva.

ZSÓFI. Amikor már benőtt a fejed lágya.

ATHÁLIA. Amikor a világban megtalálod, hogy hol a helyed.

ZSÓFI. Addig pedig még járj iskolába.

TIMEA. Iskolába? A sok gyerek közé?

ZSÓFI. Azok mind többet tudnak, mint te. Hiszen te még imádságot sem tudsz.

TIMEA. Dehogyan nem tudok. Hiszen tanultam már.

ATHÁLIA. Mikor? Ki tanított?

TIMEA. A himzés közben. Zsófi mama adta fel a szent könyvből.

ZSÓFI (*nevet*). Ugyan mondd el azt az imádságot Atháliának.

TIMEA. El is mondom. Mert jól tudom már. (*Letérdepel, kezét összeteszi keblén s áhitatosan mondja:*)

„Elsőbben a vizek vérré változnak,
Undok békák után férgek származának.
... Sűrű sötétséggel ég föld befedetett:
Végre mind meghala, ki elől született.”

ATHÁLIA, ZSÓFI *(kacagnak)*.

TIMEA. Hát mit nevettek?

ATHÁLIA. Óh, te együgyű szajkó! Hisz ez nem imádság: hanem az egyiptomi tiz csapások versben.

TIMEA *(bámulva)*. Hát az nem imádság? Hiszen a szent könyvben van. Hát ezt nem hallja meg az Isten?

ZSÓFI. Óh te bagoly! Hisz ebben nincs semmi imádság!

TIMEA. Hát én azt gondoltam, hogy az Isten odaereszt engem magához, ha hozzá kérek, s tudja, hogy mit adjon nekem, ha csak hozzá sóhajtok is: akármi szót mondjak is hozzá.

ZSÓFI. Hüh! a pogány leány! Holnap mindjárt el kell küldeni a káplánhoz.

TIMEA. Hát bizony mi nálunk törököknél nem tanítják a nőket imádkozni. Azoknak nem adtak lelket. A mohamedán nő semmi sem, csak egy virág! lehull, elmulik. A lelke virágillat, elfújja a szél és nincs többé.

ATHÁLIA. De hát honnan veszi ez ezeket a cifra mondásokat?

ZSÓFI. Nagy ideje, hogy helyreigazítsa a fejét a káplán úr.

(Künn kopognak az ajtón.)

Szabad.

X. JELENÉS.

Előbbiek, Kadisa.

KADISA *(kivül a baloldali ajtón)*. De nem lehet bemenni.

ATHÁLIA. Ki zárta be az ajtót?

TIMEA. Én, papa kívánta.

ATHÁLIA. Hát eredj, nyisd ki.

TIMEA *(félrefordul)*. Szégyenlem.

ZSÓFI *(nevet)*. Szégyenli magát a kapitány előtt! Hahaha! No hát majd kinyitom én. *(Felzárja az ajtót.)*

KADISA *(sietve bejön)*.

ZSÓFI *(kezeit kézcsókra tartva eléje)*. Nézd! megint elfelejt kezet csókolni.

KADISA *(Atháliához siet)*.

ATHÁLIA. Jöjjön, kacagjon ön is velünk.

KADISA. Az Istenért! Ne kacagjanak. Ez nagyon rossz pillanat.

ATHÁLIA *(megretten)*. Minő dult arcot hozott ön ide?

KADISA. Hiób-hírt hozok, Brazovics úr meghalt.

ATHÁLIA *(felsikolt)*.

ZSÓFI. Mi az? Mi történt Brazovicssal?

KADISA. Megütötte a guta.

ZSÓFI. Mondtam, hogy ne igyék annyi rozsolist; mert így jár. Hol hozzák?

KADISA. Nem ide hozzák, hanem a kórházba.

ZSÓFI. Mit? Az iskolaiba, az én uramat? Micsoda rettentő gyalázat! Ezt nem engedem. Futok oda, Timea! hol a fejkötőm? *(Lót-fut, keresgél, botlik, hajigál összevissza.)*

ATHÁLIA, KADISA *(az előtérben maradnak).*

TIMEA *(a háttérben összefogott kezekkel néz rájuk).*

KADISA. Ez a gyász eset a mai örömnépet lehetetlenné tette.

ZSÓFI *(rákiált Timeára).* Mit bámulsz! Segítség keresni a fejkötőmet.

TIMEA. Hisz ott van a fején, Zsófi mama.

ZSÓFI. No, hát gyere velem az iskolaiba. Nem hagyjuk ott Brazovics urat. *(Elhurcolja magával Timeát.)*

ATHÁLIA *(megfogja Kadisa kezét).* Maradjon ön még. Azt mondta ön: az a gyász eset elrontotta a mai örömnépet. Csak a mait rontotta-e el?

KADISA *(zavarodottan félre fordul.)*

ATHÁLIA. Mást kérdezek. Ami az atyám rögtöni halálát okozta, nem az volt-e, hogy a bécsi államtanács határozata az ő számítása ellenére ütött ki?

KADISA. Valóban az volt. Mindenkit meglepett a határozat, mikor felbontották. Az erősítést a Vágnál kezdik, ahol Fabula uram szántóföldje fekszik: az most gazdag ember lesz.

ATHÁLIA. Az én apám pedig szegény ember lett. Ez a tollvonás volt a halála.

KADISA. Ott egy álló helyében rogyott össze. Késő volt minden orvosi segítség.

ATHÁLIA. Ő hát leszámolt a világgal. De mi, akik itt maradtunk? Tudja ön, minő helyzetben vagyunk? Ön hallgat. Tehát tudja. Én rá nagy sorsfordulat vár. Uram! Míg boldog voltam, ön nagyon jó volt hozzám. Maradt még önnél a jósból valami?

KADISA. Athália kisasszony. Én önnek örökké tisztelője, barátja maradok. A szerencsétlenség, mely önt érte, engem is ért. Én nem találok egy mentő gondolatot, mely reményeim felélesztse. Életpályám, melyen előmeneteletem várom, olyan szigorú feltételeket szab elém, amiket teljesíteni nem tudok. Nálunk szegény embereknek pusztán szívhajlamból nőlni nem szabad.

ATHÁLIA. Tudom. S mi most nagyon szegények leszünk. De sorsunk fordulhat jobbra. Van egy gazdag nagybátyám Belgrádban, akitől örökölni fogunk. Én várni fogok önre addig, várjon ön is rám. Vigyen addig az anyjához. Én engedelmes leánya leszek neki.

KADISA. Az lehetetlen. Az én anyám egy nagyzó, összeférhetlen természet, született baronesse. Maga is összehúzódva él és nem szeret senkit. Esküvőnk napjára sem jött el. Én ő hozzá kegyedet nem vihetem. Én kegyed miatt dacoltam az anyámmal.

ATHÁLIA *(megragadja Kadisa kezét).* Ha ön dacolt én miattam az anyjával, akkor dacolok én ön miatt az egész világgal!

KADISA. Mit mond kegyed?

ATHÁLIA. Én már olyan mélyen vagyok megalázva, hogy semmi gyalázat nem súlyosíthat alább. Nincs semmi veszteni valóm többé a világon. Megölném magamat, ha ön nem volna...

Parancsoljon velem, hogy mi legyek önre nézve? Elvesztettem az eszemet és nem bánom. Öljön meg, csak azt ne mondja, hogy elhagy.

KADISA. Athália kisasszony, én egy őszinte szót fogok kegyednek mondani. Ön tudja, hogy én becsületes ember vagyok.

ATHÁLIA. Ki kérdi azt?

KADISA. Becsületes, lovagias férfi egy hölgy balsorsát nem használhatja fel alacsony szenvedélyek kielégítésére. Kegyed azt mondá, hogy van Belgrádban egy nagybátyja. Menjen le ahhoz. Én lovagi szavamat adom, hogy nősülni nem fogok soha, s amikor ismét találkozni fogok kegyeddel, mindig azt az érzést fogom táplálni kegyed iránt, amit most és évek óta.

ATHÁLIA *(türelmetlen)*. Ezt könnyű önnek felfogadni, mert most sem szeret és soha sem szeretett!

KADISA. Hogy mondhatja ön azt nekem?

ATHÁLIA *(szenvédélyesen)*. Mert mást szeret.

KADISA. Kit?

ATHÁLIA. Azt a fehér arcú leányt! Ezt a Timeát!

KADISA. Ne legyen ön hozzám igaztalan.

ATHÁLIA. Hát ha igaz voltát akarja bebizonyítani, szóljon! Én most elutazom Belgrádba a nagybátyámhoz. El fog ön engem odáig kísérni?

KADISA. Elkisérem.

ATHÁLIA. Én rögtön fogok utazni. Önnek nem kell egyebet tenni, mint az uti bőröndjét elhozni. Visszajön kegyed hozzám azonnal?

KADISA. Visszajövök.

ATHÁLIA. Akkor siessen. Ne mondjunk adieu-t.

KADISA *(el)*.

ATHÁLIA. Csak egyszer velem jöjj; majd akkor tudod meg, hogy hová vislek!

XI. JELENÉS.

Athália, Zsófi, Timea.

ZSÓFI *(rohan be nagy jajveszékelve)*. Oh kedves leányom, kedves szép leányom! Jaj nekünk! Az apád, a Brazovics!

ATHÁLIA. Tudom már, meghalt.

ZSÓFI. Jaj. Hiszen, ha még csak meghalt volna!

ATHÁLIA. Hát ugyan mi történhetett vele még rosszabb?

ZSÓFI. Az, hogy még meg is bukott. Végünk van! Tönkrejutottunk. A sok hitelező mind a kapu alatt van már. Eltitkolta előttem a megboldogult. Már az árverés is ki volt hirdetve a mai napra. De azt hitte, sok pénzt kap; kikerüli. Hallod, már ütik a dobot. Elkótya-vetyélik a fejünk fölül a házat.

(Künn árverező dobszó hallik.)

ATHÁLIA. Ezek valóban szomorú hangok. Ez a dobszó! Mint mikor a koporsófödélre hull a hant.

ZSÓFI. Mindenünket ellicitálják. Én már magamra szedtem, amennyi csak rám fért; jaj, végy te is az almáriumból egynehányat a szép ruháid közül.

ATHÁLIA. De jó lesz a menyasszonyi köntös fölé valami gyászruhát felölteni.

ZSÓFI *(előhoz Athália számára egy selyem bornuszt).*

ATHÁLIA *(amíg a bornuszt felölti, letépi a fejéről a fátyolt s ledobja a földre).*

TIMEA *(félre).* Az én szép menyasszonyi fátyolom. Hogy hever a földön! De még is imádság volt az!

„Sűrű sötétséggel ég föld befedetett:
Végre mind meghala, ki elől született.”

ZSÓFI *(ráriad Timeára).* Eredj a konyhába. Hozd be a kávé! Min bámulsz, mint a sült hal?

TIMEA *(kimegy).*

ZSÓFI. Oh, én kedves szép leányom! Hogy erre jutottunk! Mi lesz belőled? mi lesz a te szép fehér kezeidből?

ATHÁLIA. Ugyan hagyj békét a sopánkodásoddal: inkább nézz ki az ablakon, hogy nem jön-e még vissza?

ZSÓFI. Kicsoda?

ATHÁLIA. Hát kit várok én? A kapitány.

ZSÓFI. Hogy az most ide jön? azt hiszed?

ATHÁLIA. Megigérte.

ZSÓFI. Jaj, kedves leányom. Ha te azt hiszed, hogy van olyan vőlegény a világon, aki visszajön a menyasszonyához, mikor annak a háza előtt a licitáló dobot verik, akkor te babonásabb vagy még, mint én.

TIMEA. *(Visszajön tálcával, azon kávé edény, felterit.)*

ZSÓFI. Jobb lesz gyere kávézni, kedves szép leányom. Ki tudja, holnap ki ad neked kávé! Ha innen kivernek. *(Maga hörpöget.)* Bárcsak méreg volna benne, hogy meghalnék tőle; de úgy, hogy ne vegyem észre.

ATHÁLIA *(nyugtalanul jár föl és alá).*

TIMEA *(rakosgat).*

ZSÓFI *(Timeára zsémbel).* Ez csak könnyen veszi a dolgot. A háládatlan. Még csak nem is sir. Persze, neki könnyű. Elmehet szolgálni: beállhat masamódnénak. Még örül neki, hogy innen megszabadul, maga kényére jut! No, no! Majd megemlegetsz te még minket, csak várj!

ATHÁLIA. Hallgass! Nem jön valaki? Nem hallatszanak lépések?

ZSÓFI. Nem hallok én semmit, csak azt a csunya dobszót.

(Hármas végdobütés hangzik.)

No most ütötték rá. Eladták a házat. Jer leányom, idd azt a kávé, mert most a porcellánra kerül a sor. Azt licitálják mindjárt.

ATHÁLIA. Ah! Lépteket hallok. Ő jön még is. *(Meglátja Timárt.)* Nem ő.

XII. JELENÉS.

Előbbiek, Timár.

TIMÁR (*belép, levett kalappal, az ajtóban megáll*). Én a mostani birói árverésen megvettem ezt a házat és mindent, ami benne eladó volt.

TIMEA (*félre*). Ah! Egyet ütött és összeomlott tőle a ház!

TIMÁR (*Timea elé lép*). Nem azért vettem meg, hogy magamnak tartsam; hanem hogy odaadjam annak, aki a házban nem megvehető, nekem pedig egyedüli kincs a világon. Timea kisasszony, kegyed mától fogva ennek a háznak az urnője. Minden az öné, a hogy áll. Az ön nevére van írva s a Brazovics ház hitelezői mind ki vannak elégítve. Fogadja ön el azt tőlem. S ha volna a házban egy kicsiny hely, amelyben egy olyan csendes ember, mint én, elfér, ki önnek csak bámulatával, csak tiszteletével alkalmatlankodik, ha ön a kezemet meg nem vetné: úgy én végtelenül boldog lennék; fogadom, hogy egész életemnek nem volna más célja, mint hogy önt oly boldoggá tegyem, mint ön engem.

TIMEA (*arca dicsteljesen sugárzik*). Háromszor! Háromszor ment értem halálba! Sohasem, sohasem csufolt ki! - Sohasem mondta, hogy szép vagyok, sohasem hízelt. Mindent, mindent nekem ad! (*Felsóhajtva.*) Oh, csak egyet nem! - Az a másé!

TIMÁR. Ne siessen ön a válaszával. Én várok, míg hívni fog. Egy hétig, egy hónapig, akár egy évig. Ön urnője marad mindennek, amit átadtam. Nincs hozzá kötve semmi feltétel. Ha nem akar többé látni, elutasíthat: nem jövök vissza.

TIMEA (*kezét nyújtja Timárnak*). Én nőül megyek önhöz.

TIMÁR (*melegadja a kezét s szemébe néz*).

TIMEA. Én nőül megyek önhöz és leszek önnek hűséges, engedelmes felesége. Csupán egyet kérek öntől. Igen kérem, ne tagadja azt meg.

TIMÁR. Amit ön kigondolt, már teljesítve van.

TIMEA. Én arra kérem önt, hogy ha engemet feleségül vesz, s ez lesz az ön háza s én leszek az ön házában a nő: engedje ön, hogy az én nevelőanyám, ki engem, árvát, eddig ápolt és az én fogadott testvérem, ki mellett felnőttem, itt maradjanak mi velünk. Tekintse őket az én anyámnak és az én testvéremnek s bánják velük jól.

TIMÁR (*magában*). Óh te előrevigyázó kereskedő, hogyan tudtál fehér lapot adni valakinek az aláírásoddal? Most váltsd azt vissza tizszeres értékben. Inkább félvagyond veszszen, mint ezt a két asszonyt a feleségedhez vedd!

TIMEA (*unszolva*). Ugy-e megteszi ön, amire kértem? És visszaadja Atháliának azt, ami az övé? A szép ruháit, az ékszereit. Olyan jó lesz hozzá, mint édes testvéremhez, a Zsófi mamát is úgy fogja látni, mint én: „anyámnak”.

ZSÓFI (*elérzékenyülten térdel Timea elé*). Óh te drága jó teremtés! Te angyali leányka. Áldjon meg az Isten a te jószágodért. (*Csókolja a ruháit, kezét.*)

ATHÁLIA (*ingerülten*). És ő még sem jő vissza! Itt hágy a pellengéren állnom.

TIMÁR (*két kezével összefogva Timea kezét*). Ön nemesszivü, Timea. Engedje meg, hogy úgy hijam. És én nem akarok az ön nemes szívének szégyenére válni. Keljen fel Zsófi mama, ne sirjon; szóljon Atháliának, hogy jöjjön hozzám közelebb. Én még többet akarok tenni, mint a mit Timea kívánt. Én nem menedéket, de boldog otthont akarok szerezni Atháliának. Én leteszem a házassági biztosítékot helyette a vőlegényének, ki ifjúkori kedves jó barátom,

átadom azt az összeget, amit Brazovics ur nászhozományul ígért neki. Legyenek egymással boldogok.

ZSÓFI (*elragadtatással*). Oh Levetinczy ur! óh drága kedves Levetinczy ur! hadd csókoljam meg a kezét, az arcát, azt az okos fejét! (*Megteszi.*) Ez az arany ember. Kívül is, belül is arany. (*Felkapja a földön heverő fátyolt s Timárt és Timeát letakarja vele.*) Legyetek boldogok.

ATHÁLIA (*indulattal lihegve, büszkén, félre*). Ő nem jött vissza hozzám. (*Timárhoz fordulva.*) Köszönöm uram nagylelkü ajánlatát. De én nekem az az ember se ez életben, se a más világon nem kell többé. Én hozzá nőül nem megyek; hanem itt maradok Timeánál cselédnek! Anyám. Hagyjuk őket a menyegzőhöz készülni, mi menjünk az apám temetését rendezni. (*Megkapja Zsófi kezét.*)

ZSÓFI. Jaj, de nagy bolond leányom van én nekem.

TIMEA. (*Ijedten borul Timár keblére.*)

TIMÁR. (*Eltakarja kezével Timea fejét.*)

MÁSODIK FELVONÁS.

I. JELENÉS.

Kettős szoba, a szinpad közfallal két részre osztva; a baloldaliban íróasztal, férfiszoba butorzat; a jobbra fekvőben hölgyszoba butorzat ágygyal; elől íróasztal körülrakva nagy kereskedelmi számlakönyvekkel. Este van. Argandi lámpa ég mind a két szobában.

Timár, Athália, Timea.

TIMEA *(a jobboldali szobában, az írotámlány előtt ül egy nagy kitárt könyv előtt és dolgozik).*

ATHÁLIA. *(Egy széken ül és himez.)*

(Csengetés künn.)

ATHÁLIA *(fölkel).*

TIMEA. Maradj, kérlek. Majd kinyitja a szobaleány.

ATHÁLIA. *(Gunyos alázatossággal.)* Szívesen teszem. *(Kimegy középen a baloldali szobába, kinyitja az ajtót.)*

TIMÁR. *(Belép; uti öltözetben, uti táskával az oldalán.)*

ATHÁLIA. Ah, Levetinczy ur, kegyed megérkezett. Ugyan soká oda volt.

TIMÁR. Az üzlet távol tartott.

ATHÁLIA. Annál édesebb lesz a viszontlátás. Timea odabenn van. Meglepheti. Fogja be hátulról a szemeit; vajjon kitalálja-e, ki az? Magukra hagyom önöket. Boldog pár! *(A baloldali szoba háttéri ajtaján kimegy.)*

TIMÁR. *(Uti táskáját leteszi az íróasztalra, átmegy a jobboldali szobába, megáll.)* Jó estét Timea.

TIMEA. *(Felkel az íróasztaltól.)* Ah! ön megérkezett? *(Eléje megy, homlokát tartja Timár elé.)*

TIMÁR. *(Megcsókolja a nő homlokát.)* Még fenn vagy? Azt hittem, álmodból zavarlak fel.

TIMEA. Be akartam fejezni a zárszámadást.

TIMÁR. A zárszámadást?

TIMEA. Itt van, uram, az ön üzletének állása azon idő óta, hogy elutazott.

TIMÁR. S azt te vezetted?

TIMEA. Én úgy értettem, hogy ez az én kötelességem. Megértettem önnek a leveléből, hogy ön egy nagyszerű vállalatot indított meg: a magyar liszttel való kereskedést Dél-Amerikába. Ugy láttam, hogy itt önnek nemcsak a vagyona, de a kereskedői hitele és becsülete is kockára van téve: ezt nem bizhattam másra. Tanulmányoztam a kereskedelmi könyveket, beletanultam a számadásokba. Ezeket rendben fogja találni. A könyvek és a pénztár állapota pontosan összeegyeznek.

TIMÁR. S ezt te magad végezted?

TIMEA. A szerencse pótolta nálam a tudományt. - A tiszta jövedelem felmegy ötszázezer forintra. Ez összeg nem hever: én ezt az ön felhatalmazása szerint beruházásokra fordítottam.

TIMÁR. Beruházásokra?

TIMEA. Önnek az első kísérlete a Braziliába küldött liszttel teljesen sikerült. A magyarországi liszt kedvence lett a dél-amerikai piacnak. Ezt írják önnek a bizományosai Rio-Janeiróból.

TIMÁR. És ki levelezett velők?

TIMEA. Én magam. E tudósítások folytán rögtön több malmot béreltem ki, új hajókat szereztem, azokat megrakattam s jelenleg félmillió forint áru lisztszállítmánya megy önnek Dél-Amerikába, amivel minden versenyt le fog egyszerre szorítani.

TIMÁR *(félre)*. Ez az ő mulatsága: számlákat vezetni, irodában ülni, levelezni és idegen nyelveket megtanulni. *(Fenn.)* De hisz ez óriási munka volt, amit te helyettem végeztél.

TIMEA. Igaz, hogy a kezdet nehezen ment; hanem aztán belejöttem s nem volt terhemre. A munka jól esik.

TIMÁR *(félre)*. Milyen szomorú mondás egy fiatal nőnek az ajkán; a munka jól esik. A prózai munka! *(Fenn.)* Hát rám gondoltál-e?

TIMEA. E könyvek tanuskodnak róla, hogy mindig önre gondoltam.

TIMÁR. A könyvek! hát a szív? *(Magához öleli Timeát.)* Mintha csak egy halott feküdne a karjaim közt. - Hát azt, ami nekem drágább a milliomoknál: soha sem találom-e fel nálad?

TIMEA *(bámulva)*. Mi az?

TIMÁR *(felsóhajtván)*. Mi az? Mi az? Világ minden bölcse meg nem tudja azt magyarázni annak, aki azt nem tudja. Oh te gyermek!

TIMEA. Nem uram, én nem vagyok gyermek. Én tudom, hogy nő vagyok. Önnek fogadtam azt s Istennek megesküdtem rá. Hűséges, engedelmes neje leszek önnek. Ez a sorsom. Ön velem annyi jót tett, hogy egész életem önnek van lekötve. Ön nekem uram. És én mindig tenni fogom azt, amit ön kíván, amit ön parancsol.

TIMÁR *(elszomorodva, félre)*. Amit én parancsolok! Mikor átölelem, olyan, mintha egy mátyás szobrára ölelném, fején a tövis koszorúval. - Jég itt minden. - Hát várjuk a tavaszt! *(Fenn.)* Magánügyekben nem jöttek leveleim?

TIMEA. Egész halmazzal: azokat mind odatettem a saját íróasztalára. Lesz dolga vele, míg átnézi.

TIMÁR. Ráérek. Hosszú az éjszaka.

TIMEA. Tehát jó éjt!

TIMÁR *(megcsókolja Timea homlokát s átmegy a baloldali szobába)*.

TIMEA *(az alkoven függönyei mögé távozik, onnan később előjön hálóköntösben, az íróasztal fölötti lámpát eloltja, csak az alkoven éji lámpája világít; könyvet vesz a kezébe, ágyára leül és olvas)*.

TIMÁR *(magában)*. És a diadal végén a vesztes mégis én vagyok. Megnyertem, ami után vágytam: az imádott nőt! hanem a szívét nem hozta magával. Lássuk a leveleimet. *(Sorban nézi az íróasztalán heverőket.)* Tudósítás: a repce elfogyott. Bánom is én. - Anglia fölemelte a gabonavámat. Az ő dolga. - Fabula uram hálálkodik s meghí az unokája keresztelőjére. Boldog ember! - Névnap gratulációk! - Táblabírói kineveztetés. - Belobungsdekret. - Ah! Hát ez micsoda? - Fermann Sztambulból a Senki szigete bérbeadása iránt, a szultán engedelmeivel. Ez kedves dolog. Szeretem, hogy sikerült a közbenjárásom. Hát mégis van két nyomorult teremtes, akit egész életére boldoggá tehetek most. Nem hagyom őket várni, úgy sincs semmi

keresni valóm ennél a szomoru háznál. A hajóteher a tengeren uszik: Isten kezében van; az üzleti könyveimet Timea viszi, az ő kezében van. Férji becsületem... Hát azzal hogyan van? Hm! Hátha az alabástrom arc csak az én tüzem mellett marad ily hidegen? Igaz, hogy a világ előtt hűséges; de a világ átlátszó s a ház falai nem azok. (*Csenget.*)

ATHÁLIA (*bejön*). Parancsol?

TIMÁR. Ah Athália! Én a cselédeknek csengettem.

ATHÁLIA. Azok lefeküdtek már.

TIMÁR. Nekem pedig rögtön el kell utaznom megint. Timeát már nem akarom háborgatni, ő már lefeküdt.

ATHÁLIA. Nem akarja háborgatni? Kiván ön valamit az útra?

TIMÁR. Az úti bőröndöm a kereskedői telepemen van a kocsimmal együtt: semmit sem viszek el innen. Csupán arra kérem kegyedet, hogy tudassa Timeával majd holnap reggel, hogy azonnal el kellett utaznom biztosítási ügy miatt Triestbe: belekerül egy hónap míg visszajövök.

ATHÁLIA. Nagyon fogja sajnálni.

TIMÁR. Most kérem, menjen aludni. Én magamhoz veszem a kert felőli ajtó kulcsát s arra megyek ki. Jó éjszakát!

ATHÁLIA (*gúnyos mosolylyal*). Jó utat! (*El a középajtón.*)

TIMÁR (*eloltja a lámpát, a mellékajtón eltávozik*).

(*Künn az éji őr énekel.*)

„Hallja minden háznak ura!
Tizet ütött már az óra,
Ember vigyázz ezen szóra,
Mert nincs irva homlokodra,
Mire virradsz fel holnapra?
Öröme-e, avagy búra?
Imádkozzál! Tiz az óra!
Dicsértessék az úr Jézus Krisztus!”

II. JELENÉS.

Timár, Timea.

TIMÁR (*visszatér a baloldali ajtón*). Ez a gúnymosoly annak a daemonnak az arcán visszahozott. A fulánkja a szivembe szakadt a daráznak! Mit? Hát ha ennek a jégsziklának a keblében élő tűz lakik, mely akkor gyulad ki, mikor én távozom. A gyanú láncra vert már. Hátha más megtalálta azt a boldogságot, amit én hiába keresek? (*Felnyitja a közlekedő ajtót és belép Timea szobájába; az alkovenhez lopózik, félrehuzza a függönyt.*) Alszik. Milyen nyugodt az arca! Mint egy alabástrom szobor. Épen úgy fekszik itt, mint egykor abban a kunyhóban, mikor mákonyálom tette félholtá. És én rajtam most épen olyan tilalom van, mint akkor volt: hogy a szép testet nem merem érinteni. Micsoda könyv ez itt a kezében, amivel elaludt? - Angol nyelvtan. - Mehetek tovább. Ennél a háznál nemcsak én vagyok boldogtalan, mindenki az. (*Visszamegy a baloldali szobába.*)

III. JELENÉS.

Előbbiek, Athália.

ATHÁLIA (*bejön a háttéri ajtón, kezében gyertyával*). Ön itthon feledt valamit?

TIMÁR (*zavartan*). Csitt! A szekrényeim kulcsát feledtem itt.

ATHÁLIA. Felköltsem Timeát, hogy adja elő?

TIMÁR. Ne költse föl: már megtaláltam.

ATHÁLIA (*leteszi a gyertyatartót az asztalra; gúnymosolylyal*).

TIMÁR (*az iratai között turkál izgatottan s aztán becsapja az íróasztala támláját*).

ATHÁLIA (*folyvást mosolyogva*). Parancsol ön valamit?

TIMÁR (*megdöbben, haboz*).

ATHÁLIA. Akarja, hogy beszéljek valamit?

TIMÁR. Mit?

ATHÁLIA. Akarja, hogy Timeáról beszéljek?

TIMÁR. Mit tud ön?

ATHÁLIA. Mindent. Akarja, hogy elmondjam?

TIMÁR (*habozva*). Nekem?

ATHÁLIA. De előre mondom, hogy ön akkor nagyon szerencsétlen lesz, ha azt tudja, amit én tudok.

TIMÁR. Beszéljen!

ATHÁLIA. Jó. Tehát hallja meg tőlem. Én olyan jól tudom, mint ön maga, hogy Timea önt nem szereti. S ön olyan jól tudja, mint én, hogy Timea „kit” szeret? De egyet nem tud ön, csupán csak én: azt, hogy Timea olyan hü önhöz, mint egy angyal!

TIMÁR (*összerezzen*). Ah!

ATHÁLIA. Ugy-e mást várt ön tőlem? Ugy-e jól esett volna hallania tőlem, hogy neje megvetésre méltó, hogy gyűlölheti, eltaszithatja magától? Nem uram, ön egy alabástrom szobrot vett nőül, aki önt nem szereti, de meg nem csalja. Ezt én tudom és jól tudom. Ha a mesék százszemű Argusát fogadta volna meg, nem volna jobban megőrizve férfibecsülete, mint én általam. Amit a neje szól, tesz, kigondol: én mind megtudom. Ön jól tett a becsületével, mikor engem a házához fogadott s ön nem fog engem innen kiűzni, pedig gyűlöl. Mert én vagyok a gyémántzár az ön házán. - Tudjon ön meg mindent. Mikor ön elmegy a városból, addig az ideig, amíg ön visszatér, önnek a háza egy kolostor. Semmi látogatást itt el nem fogadnak: se férfit, se asszonyt. Önnek az asszonya az utcára ki nem megy, csupán velem és kocsin. Én látom őt szenvedni, de nem hallom őt panaszkodni. Hogy is panaszkodhatik nekem? Nekem! ki ugyanazt a poklot szenvedem, amit ő! és őmiatta szenvedem. Mert amióta az ő szellemarca e házban megjelent, azóta vagyok szerencsétlen. Addig boldog voltam. Szerettek. Ne féljen ön. Nem fakadok sirva. Nem szeretek már, csak gyűlölök. Nagyon gyűlölök! Rám bízhatja a házát. És ön járhat a világban szerteszét, ahogy a kereskedők szoktak; nyugodt lehet; itthon hagyott engem. És ön, amíg visszatértében nejét élve találja, addig tudhatja, hogy az önhöz hü maradt. Mert én, uram, ha ez asszony azzal az emberrel csak egy édes szót váltana egyszer, ha csak egy nyájas mosolygást viszonzna neki, nem várnék önre: hanem megölném őt magam, s ön csak a temetésére jönne haza.

TIMÁR. Rettenetes nő!

ATHÁLIA. Már most tudja ön, hogy mit hágy idehaza? A kifent gyilkot, melyet a szerelem-féltő düh az ön felesége szívének tart szegezve. S ön mégis e gyilkokban fog bizni, s ugyanakkor, mikor irtózik tőlem, kénytelen hozzám ragaszkodni.

TIMÁR *(félre)*. Miért jöttem ide vissza?

ATHÁLIA. Én elmondtam önnek mindent Timeáról, önről és magamról. Még egyszer elmondom. Ön elvett egy leányt, aki mást szeret: az a más az enyim volt. Ön elvette tőlem ezt a házat: apám, vagyonom mind az ön keze alatt hullott a porba. S aztán urnővé tette ön e házban Timeát. És most láthatja ön, hogy mit tett? Önnek a neje nem nő, hanem martyr. És önnek tudnia kell azt, hogy akinek elnyeréséért annyit dult, annyit épített, azt is szerencsétlenné tette: hogy Timea boldogtalan fog lenni, amig él. Ezzel a fulánkkal hagyhatja ön el a házat, Levetinczy ur, nem fog a fájdalmaira irt találni sehol, - és ennek én örülök: szivemből örülök! *(Timár felé hajolva, mintha láthatatlan tört döfne a szívébe.)*

TIMÁR *(egy karszékből roskad)*.

ATHÁLIA *(kihívó dölyffel)*. És most üzzön el ön a házából, ha tud.

TIMÁR *(öklével az asztalra üt, félig feláll, Athália szemébe tekint)*.

ATHÁLIA. Üzzön el hát innen, ha tud.

TIMÁR *(felugrik, Timea szobája ajtajához támoľog; mintha magával akarná őt ragadni; ott visszafordul)*. Nem! Ön üzött el engem ebből a házból! *(Baloldali ajtón el.)*

ATHÁLIA. *(Kacagva mutat utána, diadalmas arccal.)*

I. Változás.

Szintér: Az előjátékbeli kunyhó a Senki szigetén; az egész előtér virágzó rózsabokrokkal tele; a kunyhó mellett egy szárnyék rózsavízfőző lombikkal; mellette egy kád, tele megszedett rózsalevelekkel.

IV. JELENÉS.

Noémi. Majd Timár. Később Teréza.

NOÉMI *(egy nagy kétfüles kosárban rózsaleveleket gyűjt, amiket kötényébe szed a bokrokról.)*

TIMÁR *(az előjátékbeli öltözetéhez hasonló ruhában)*. Isten jó nap! Ki van itthon?

NOÉMI *(örömmel eléje fut)*. Ah! Timár ur! *(Messziről nyújtja eléje mind a két kezét.)* Milyen régen láttuk önt!

TIMÁR. Ejh! Mint megszépült a kislány azóta.

NOÉMI. Oh, dehogy! Most is csunya vagyok.

TIMÁR. Hát emlékezik még rám?

NOÉMI. Oh, mi önt sokat emlegettük.

TIMÁR. Teréza mama egészséges?

NOÉMI. Itt jön: látja.

TERÉZA. (*Timár elé siet a konyhából, kezét szorít.*) Hozta Isten! mégis hogy megemlékezett rólunk. Itt a hajója megint?

TIMÁR. Itt is marad. Tatarozzák.

TERÉZA. Hát akkor, jöjjön be a kis hajlékunkba, - Noémi, te is.

NOÉMI. Csak előbb beviszem a kosaramat.

TIMÁR. Majd én segítek.

NOÉMI. Nagyon nehéz lesz.

TIMÁR. Mi van benne?

NOÉMI. Haha! Rózsalevelek! (*Mind kacagnak.*)

TIMÁR. Önök rózsavizet főznek ebből ugy-e? Nálunk is nagy divatja vannak ennek. Sok szegény asszonynak ez a keresete.

TERÉZA. No ugy-e? Hát másutt is Isten áldása a rózsza? Ez a drága szép virág, ami maga elég arra, hogy az emberrel a világot megszerettesse. Aztán még nem csak gyönyörűséget ad, tavaly a késői fagy minden gyümölcsöt elvett: nekünk a rózsafáink adtak kenyeret. Oh, ti ételadó áldott virágaim!

NOÉMI, TIMÁR (*a kétfülű kosárból kiöntik a rózsaleveleket a nagy kádba*).

NOÉMI. Ah, milyen jó volna egyszer egy ilyen rózsalevél-ágyban aludni.

TERÉZA. Te bohó! soha sem ébrednél föl többet, a rózsailat megölne.

NOÉMI. Hát az szép halál volna.

TERÉZA. Hát te meg akarnál halni? Hát te itt hagynál engem, te rossz leány?

NOÉMI (*átkarolja, csókolja Terézát*). Nem, nem, te drágám, te szerelmem. Nem, téged soha. Te egyetlenem.

TERÉZA. No hát minek tréfálsz velem így? Ugy-e, Timár ur, nem illik egy kis leánynak így tréfálni az anyjával? Egy ilyen kicsi kis leánynak, aki még tegnap babával játszott.

TIMÁR. Ez semmi esetre sem illik.

TERÉZA. No már most te maradj itten és őrizd a lombikot, vigyázz, hogy kozmát ne kapjon a zucsma: én megyek a konyhába a kedves vendégünknek jó lakomát főzni. Ugy-e itt marad ön nálunk egész nap?

TIMÁR. Itt maradok ma is, holnap is, ha adnak valami dolgot, amiben segítek.

NOÉMI. Oh, akkor itt marad ön egész hétig: mert én önnek annyi dolgot adok.

TERÉZA. Oh, ugyan mi dolgot tudnál te adni Timár urnak? te bohó!

NOÉMI. Hát a rózsaleveleket összetörni a kötyűben.

TERÉZA. Ah! Talán nem is tudja, hogyan kell?

TIMÁR. Hogyne tudnám? Sokszor végeztem ezt odahaza az anyám házánál.

NOÉMI. Ugy-e, az ön anyja is olyan jó asszony volt?

TIMÁR. Nagyon jó.

NOÉMI. Ön is nagyon szerette?

TIMÁR. Igen nagyon.

NOÉMI. Él még?

TIMÁR. Régen meghalt.

NOÉMI. Hát már most önnek senkije sincs?

TIMÁR *(elgondolkozva, szomoruan)*. Senkim.

NOÉMI *(részvétellel az anyjához, sugva)*. Senkije sincs.

TERÉZA. A viszontlátásig, kedves.

NOÉMI. A viszontlátásig. *(Megcsókolják egymást.)*

TIMÁR. Hát szedjük még több rózsát?

NOÉMI *(feléje megy, aztán nagyot sikolt, megáll)*.

TIMÁR. No, mi az?

NOÉMI *(siránk hangon, a földre mutatva)*. Nézze ön! ott jön...

TIMÁR. Mi jön?

NOÉMI. Az ott ni. - A béka!

TIMÁR. Hát fél ön a békától?

NOÉMI. Irtózom tőle. Meghalok, ha egy rám talál ugrani.

TIMÁR. Ilyenek a leányok. A cicát szeretik, mert az szépen tud hizelkedni, a békától pedig irtóznak, mert az olyan rut. Pedig lássa ön, ezek a megvetett állatok a kertészeknek legjobb barátjai. Ezek pusztítják a kárttevő bogarakat. Nézze csak: az a rut varangy nem azért csuszik a füben, hogy önt megrémitse. Szelid, jó lelkiismeretű állat ez, ki önt nem tekint ellenségnek. Nézze, ott van egy kék bogár: a fafuró, aki egy maga el tud pusztítani egy fiatal fát. Nézze, hogy elkapta a mi ripacsos barátunk azt a gonosztevőt.

NOÉMI. *(Kedvtelten csapja össze a kezét)*. Ez nagyon derék volt. Csak olyan rutul ne kiáltanának.

TIMÁR. De lássa ön: ez az ő kiáltásuk, az ő hizelkedő szavuk a hölgyeikhez. A békáknak csak a himje tud szólni, a nője néma. A békahim vartyogása azt mondja a maga párjának: oh mi szép vagy, oh mi bájos vagy! Nem lehet gyöngédebb lényt képzelni a világon a békánál.

NOÉMI *(érzékenyen)*. Szegény béka!

TIMÁR. Aztán a béka tudós állat is. Lássa ön, a leveli béka megérzi az időjárást, ha esős idő jön, feljö a vízből és brekeg, ha szárazságot érez, lemegy a vízbe és elhallgat. Mindjárt fogok önnek egyet. Itt szól a rózsalevélen.

NOÉMI. Jajh! Énnekem?

TIMÁR *(visszatér, tenyereit félig szétnyitva)*. No nézzen ide. Lehet ennél kedvesebb állatot képzelni? Olyan zöld, mint a fű, apró lábacskaí olyanok, mint egy miniatűr emberkéz. Hogy piheg a szive! Hogy néz ránk azokkal az arany karikába foglalt okos fekete szemekkel! No fogja ön meg. Nyuljon hozzá. Ez a legártatlanabb lény a világon. Tartsa a tenyerét!

NOÉMI *(félre, nevetve, csiklandósan tartja a tenyerét, aztán mikor a kezében van, örvendezve kacag föl)*.

TIMÁR. No lássa ön, hogy meg sem mozdul a kezében. Majd elvigyük haza, befőttes üvegbe tegyük, kis lajtorját faragunk neki, arra ő felmász, mikor esőt érez. Adja ide.

NOÉMI. Nem, nem. Én viszem haza. Anyám, anyám! Nézd, mit fogtunk? Szép madarat!

TERÉZA *(kijön)*. Mi az? Te tudod, hogy madarat nem szabad elfogni.

NOÉMI. De ez nagyon kedves madár! Nézz ide csak, Timár ur fogta.

TERÉZA *(elbámulva)*. Leveli béka. No, uram, ön bűvész, ön Noémival nem csak csodát követett el, hanem egy jót is tett vele. Eddig ez nálam nélkül nem mert sehová kimenni: a békától féltében. Ezzel ön új embert csinált belőle.

NOÉMI. Oh, hisz ezek nagyon kedves és okos állatok. Majd elmondom neked. Hanem ezt előbb üvegbe tegyük. Timár ur farag neki addig kis lajtorját. *(Bemegy a kunyhóba.)*

TERÉZA. Én meg felteritek; hozom a szerény ebédünket.

TIMÁR *(leül a kazán mellé, ágacskákból lajtorját faragva)*. S egyuttal vigyázok a rózsavizre.

TERÉZA. Ön ért hozzá?

TIMÁR. Törökországban is eleget láttam. Ott minden ételhez, italhoz használják a rózsavizet.

NOÉMI *(visszajön)*.

TERÉZA. Ön járt Törökországban is?

TIMÁR. A gazdám megbízásából.

TERÉZA. Még most is Brazovics ur önnek a gazdája?

TIMÁR. Ki mondta azt kegyednek?

TERÉZA. A kormányos, mikor itt jártak.

TIMÁR. Már nem az, mert meghalt.

TERÉZA. Meghalt! És felesége és leánya?

TIMÁR. Minden vagyonukat elveszték az ő halálával.

TERÉZA. Van Isten az égben.

NOÉMI. Anyám! Jó anyám!

TERÉZA. Uram. Amit már önnek elmondtam, ahhoz még tudja meg azt is, hogy mikor bennünket az a végveszedelem ért, mikor hiába könyörögtem Brazovicsnak, hogy ne tegyen bennünket koldusokká, akkor azt gondoltam, hogy van ennek az embernek felesége, az asszony, az megszán. Felmentem hozzájuk a kis gyermekemmel a karomon. Lábaihoz borultam az asszonynak. Istenre kértem, szánjon meg és legyen szószólóm a férje előtt. És ő kikergetett, s mert nem siettem elég jól, letaszított a lépcsőn gyermekemmel együtt, hogy a homlokomat az oszlophoz ütöttem. Most is itt a sebhely. S a kisleánya annak az asszonynak, az öt éves gyermek, még kacagott, mikor elesni látott. Azért azt mondom most: hogy „Hozsánna Istennek!” és áldott legyen a kéz, mely őket is letaszította azon a lépcsőn, amelyen ők engem ledobtak!

NOÉMI. Oh, anyám. Ne beszélj így!

TERÉZA. Nyomoruságra jutottak hát? A szemétre kerültek? A cifra döllyfös had. Rongyban járnak ugy-e? idegen házak ajtaján koldulva?

TIMÁR. Nem asszonyom: akadt, aki pártul fogta őket s gondoskodik róluk.

TERÉZA. Az örült! Mit áll utjába a haragos Istennek? Hogy meri házába fogadni az átkot, mely őt is megrontja?

NOÉMI. *(Odaszökik hozzá, letakarja a száját a kezével, majd lecsókolja az ajkait.)* Nem te! Nem te kedves! Ne átkozódjál! Én nem szeretem azt tőled hallani! vond vissza! Hadd csókolom le a szádról ezeket a rossz szavakat!

TERÉZA. Ne félj; ne félj te kis bohó, üres beszéd az átkozódás. Csak régi babonás szokás az náluk vén asszonyoknál. Nincs arra gondja az égnek, hogy a megtaposott férgek átkait feljegyezgesse. Nem fog meg az én átkom senkit.

TIMÁR *(félre)*. Engem már meg is fogott. Én vagyok az az örült, aki őket magamhoz fogadtam. *(Fenn.)* No kész a kis lajtorja: adjuk át a kis időjós bölcsünknek. *(Mind bemennek a kunyhóba.)*

V. JELENÉS.

Tódor egyedül.

TÓDOR *(divatos uracs öltözetben, sötétkék frakk, sárga gombokkal, nanking sárga pantallon, fején figaró, vállán carbonai köpenyeg)*. Vajjon hol vannak az asszonyok? A konyhában főznek. Érzem a jó illatot. Jól élnek a szegény bujdosók a Senki szigetén. Az asztal terítve. Hogy meglepem őket. Hová bujjak el? Legjobb lesz ide, ebbe a rózsaleveles kádba. *(Bebúvik a kádba.)*

VI. JELENÉS.

Elébbi, Noémi. Később Teréza és Timár.

NOÉMI *(a bográcsban kihozza az ételt, leteszi az asztalra)*. Tálalva van.

TÓDOR *(a leveli békát utánozza)*. Brekekeke!

NOÉMI. Hallga! Ez bizonyosan párja az elfogottnak!

TERÉZA *(kijön)*. No hadd látom, elmernéd-e fogni magad?

NOÉMI. El biz én. El is kell, hogy fogjam, mert ott van a leveles kádban. *(Odafut.)*

TÓDOR *(kiemelkedik a kádból)*.

NOÉMI *(nagyot sikolt)*.

TERÉZA. No mi az? Hát megint megijedtél a békától?

NOÉMI. Ettől a békától igen.

TÓDOR *(kacagva kilép a kádból, Teréza nyakába borul)*. Hahaha! Ugy-e megleptelek benneteket! Te kedves, édes jó drága Teréza mama. Itt van a te vejcskéd. Hahaha! Mint egy tündér a rózsatengerből merülök fel, hahaha! Hát te kis menyasszonyom?

TIMÁR *(kilép)*.

NOÉMI *(kisiklik az ölelése elől Timár mögé)*.

TÓDOR. Ah! servus schreiber uram! Megint itt találunk önre? Talán csak nincs önnek a hajóján egy basa? Hehehe! Ne féljen semmit schreiber uram. *(Noémit akarja átölelni.)*

TERÉZA. No, hagyj békét annak a gyermeknek. Miért jöttél megint?

TÓDOR. Jól van, jól no. Csak ne kergess ki, még le sem szálltam. Csak szabad megölelnem az én kis mátkámat? No, ne haragudjál. Ezuttal nem azért jöttem, hogy kérjek tőled valamit. Ellenkezőleg. Én hozok neked sok pénzt, iszonytató pénzt. Hiszen tudod, én nekem fiui kötelességem azt a hibát helyre hozni, amit szegény atyám vétett te ellened. *(Szemeit törli.)*

TERÉZA. Hagyd el, ne sirj rajta. Tudom, hogy éhes vagy. Gyere ülj le velünk. Adott nekünk az Isten.

TÓDOR. Te kedves, okos mama. Milyen jól ismered a te Tódorkádnak a gyöngéjét, hogy mindig kitűnő étvágyam van, s amilyen pompás rácbéléseket te tudsz csinálni: olyan nincs a török szultán asztalán sem. *(Szándékosan leüti a magas kalapját az alacsony lugasban.)* Ah! Az átkozott divatos kalap! Mikor az ember olyan magas ajtókhöz van szokva. Az új szállásomon csupa szárnyajtók vannak.

TERÉZA. Hát van neked igazán valahol szállásod?

TÓDOR. Meghiszem azt. Triestben a legszebb palotában: Scaramellinek, a legelső hajóépítőnek az ügyvezetője vagyok. *(Falatozik. Mind asztalhoz ülnek.)* Hja! én most csak úgy vájkálok a pénzben. Milliók fordulnak meg a kezemen. Ha én olyan tiszta kezű ember nem volnék! El is hoztam az én kis Noémimnak, amit megígértem. Nos, mit ígértem? Gyémántos jegygyűrűt. Itt van. *(Kiveszi a zsebéből.)* Három és fél karátos brilliánt a közepében. Ni, hányféle színt játszik a napban! Nos, Timár uram! hát maga mire becsüli ezt a brilliántot?

TIMÁR. Pierre de Strass: testvérek között is megér öt garast.

TÓDOR. Hallgasson! Maga schreiber! Mit ért maga ahhoz! Maga csak kukoricához ért, meg zabhoz! *(Mintán Noémi nem fogadja el a gyűrűjét, felhuzza a saját ujjára. Falatozás közben.)* No de már most, kedves jó Teréza mama, elmondom, hogy miért jöttem ide.

TERÉZA. Szeretném, ha már átestem volna rajta.

TÓDOR. Most egyszerre boldoggá teszek tégedet is, Noémit is, meg magamat is. Hát a multkor azt mondja a hajóépítő principálisom: „ügyvezető úr!” önnek el kell mennie Braziliába.

TERÉZA. Bárcsak elmentél volna!

TÓDOR. Mert tudod, onnan hozzák a hajóépítéshez szükséges fákat, a macayát és murumurut, amiből a hajófenék készül, a paripont, meg a hatovuát, ami az oldalpalánkokhoz való, a mongrove, a royac, meg a gratgal fákat, amik a vízben soha sem rothadnak, a „mort aux rats” fát, aminek a szagától a patkányok elfutnak, a vasfát, amiből a kormányt készítik, a sourgram-tree-fát, meg a mancsinell-fát, meg a sárkányvér-fát, meg a kazuár-fát, meg az ördöggkávét, amit a hajó finom butorzatához használnak; aztán a cascarillát, a tacamahacat, a voladort, amibe nem esik a szű, meg a maou-fát.

TERÉZA. Hagyd el már, kérlek, a sok bolond indus nevet! Azt gondolod, majd én a sok fától nem látom az erdőt? Mondd el hát, hogy ha ilyen sok szép fa terem Braziliában, miért nem mentél oda?

TÓDOR. Hja! Éppen ez a felséges ötlet tőlem. Micsoda! signore, mondék a hajóépítőnek, minek mennének mi Braziliába, mikor az ott termő fáknál sokkal jobb és szebb fák vannak itt a dunai szigetben! azok bizvást versenyeznek a patavonával, meg a mahagonival. Topp! mondá a signore: Itt a kezem. Itt a charte blanche. Menjen ön le és vegye meg őket.

TERÉZA *(ijedten)*. S ezek az én fáim volnának, úgy-e?

TÓDOR. Rengeteg pénzt fogunk értök kapni: nem is számítva a dicsőséget, hogy Braziliát leverte Magyarország.

TERÉZA. Hallod-e te, Tódor? Valahányszor a balsors ide hoz téged, olyan vagy nekem, mint a halálmadár. Azt tudod, hogy nekem pénzem nincs, nem is lesz soha. Eddig azt tetted, hogy dereglyével jöttél s terméséből vettél ki a harácsot: most már magukat a fákat akarnád a fejem fölül kivágnatni. Eredj, szégyeld magad. Ilyen meséket mondani nekem. Hogy ezekből

valaki hajót építtetne. Igen bizony, eladnád őket tüzelőfának potom árért: ez a célod vele. Beszélj másról.

TÓDOR. Nono Teréza mama. Én nem tréfálok. Nem ok nélkül jöttem ide. Gondold meg, hogy micsoda ünnepélyes nap van ma. Ma van az én nevemnapja: ma lett az én kedves kis Noémim tizenhat esztendő. Tudod, hogy derék apáink azt határozták el, hogy mikor ő tizenhat esztendő lesz, akkor egybekeljük. Én eljöttem hozzátok e napra szívem egész forró hevével. Hanem a szerelmen kívül egyéb is kell. Te tartozol a leányodnak illendő kelengyét, hozományt adni. Ezt ő követelheti tőled, az én Noémim.

NOÉMI *(haragosan felkel s leül a kunyhó mellé, homlokát a falnak támasztva)*.

TERÉZA. Hallod-e Tódor, én nem tudom, hogy van-e ma neked, nevednapja, vagy nincs? hanem azt tudom, hogy ha magad volnál férfi a világon, Noémi akkor se venne téged férjül.

TÓDOR. Hahaha! No azt csak bizd rám. Az az én gondom.

TERÉZA. Hanem már most igen röviden beszélek veled. Én az én kedves fáimat neked nem adom, ha mindjárt a Noé bárkáját kellene is azokból építeni. Egyetlen egy fát adhatok neked, s azt használhatod arra a célra, amit előbb-utóbb úgy is el fogsz érni: ma éppen nevednapja van, ez jó nap hozzá.

TÓDOR *(feláll a székről s keresztben ül rá, mint a lóra)*. Nagyon kedves vagy hozzám, Teréza mama. Hanem jut-e eszedbe, hogy ha csak egy szót szólok...

TERÉZA. Hát szólj! Ez előtt az ur előtt szólhatsz: ő már mindent tud.

TÓDOR. Hogy ez a sziget nem a tied.

TERÉZA. Igaz.

TÓDOR. S nekem csak egy feljelentésembbe kerül akár Bécsben, akár Sztambulban.

TERÉZA. Hogy minket földönfutókká tégy.

TÓDOR. Igenis, azt tehetem, és meg fogom tenni.

TIMÁR *(fölkel, Tódor vállára teszi kezét)*. Azt ön nem teheti, uram.

TÓDOR. Hogyan? Miért nem?

TIMÁR. Mert már följelentette valaki más.

TÓDOR. Kicsoda?

TIMÁR. Én jelentettem föl.

TÓDOR *(fölugrik)*. Ön?

TERÉZA *(összekulcsolt kezeit fájdalmasan emeli feje fölé)*. Ön?

NOÉMI *(bámulva néz Timárra)*.

TIMÁR. Igenis. És följelentém mind Bécsben, mind Sztambulban, hogy itt egy névtelen sziget támadt, ötven év óta az Osztrova sziget mellett. És egyuttal felkértem mind a bécsi, mind a sztambuli kormányt, hogy e szigetet nekem engedjék át haszonbérbe kilencven évre: a hűbériség elismerésül a magyar kormánynak évenként egy zsák dió, a sztambuli kormánynak egy doboz aszalt gyümölcs fiztetik. Most kaptam meg a patenst és a fermánt mind a két helyről. *(Elővonja az okmányokat.)* Én pedig azonnal átírtam a legmagasabb engedélyek által nekem adott bérletet e sziget mostani lakóira és telepítőire. Ime itt a hivatalos okmány az átengedésről.

TERÉZA *(odaomlik Timár lábaihoz s a kezeit csókolja, zokog)*.

NOÉMI *(két kezét szívére szorítja).*

TIMÁR. Már most, uram, Krisztyán Tódor úr, láthatja ön, hogy a legközelebbi kilencven esztendeig önnek ezen a szigeten keresni valója nincsen.

TÓDOR *(dühvel).* De hát kicsoda ön? Mi joga van önnek magát ezen háznép belügyeibe beleártani?

NOÉMI *(odarohan Timárhoz, kitörő szenvedélyességgel).* Az, hogy én őt szeretem! *(Odaveti magát Timár keblére s átfonja nyakát karjaival.)*

TÓDOR *(öklével fenyegetve Timárt).* Ezért még számolunk. *(Elrohan.)*

TIMÁR *(Noémit átkarolva).* Mi volt ez? Soha sem hallott szó. Van a világon lény, aki engem szeret? A szegény hajóbiztos! Az otthontalant? Van egy nő, akinek az arany emberből nem kell az arany, csak az ember! Szeret szerelemből; ok nélkül, esküvés nélkül! Nem kérdi: Isten, emberek, törvények engedik-e? öröm vagy bánat lesz-e belőle: csak szeret! *(Fenn.)* De hát igaz-e ez?

TERÉZA. Igaz. Óh ha tudná, mennyi könnye hullott e leánynak ön miatt? Ha meg akart halni: önért volt az.

TIMÁR *(hévvvel).* Ne haljon meg.

NOÉMI *(kibontakozik karjából, sírva borul anyja keblére).*

TERÉZA. Hát hiszen ön is szeret minket. Nem itt-e élő bizonyosága annak? A kettős adomány-levél. Mennyit kell fáradni egy szegény hajóbiztosnak, amíg két császár kegyelmét kivivta a két nyomorult teremtes számára? Mi voltunk mi neki? Mi oka volt rá, hogy bennünket üdvözítsen, ha nem az, hogy szeretett? Hát mit adhatunk mi ezért önnek viszont? A szíveinket. Egyebünk nincs.

TIMÁR. Álom! ne csábits! Szivdobogás meg ne ejts! Álom ez!

NOÉMI *(elfut a kunyhóba).*

TERÉZA. Most már elfut öntől, hogy titkát kivallotta. Most már nem mer a szemébe nézni többé. Idehallik a zokogása.

TIMÁR. Menjen utána, engesztelje meg.

TERÉZA *(el a kunyhóba).*

TIMÁR *(magában).* Ember! Mit teszesz te most itt? Lopsz, gyilkolsz, mérget keversz! Egy szegény asszonyt kiüldöztek a világból, mindenét elvették, száműzték egy pusztaszigetre kicsi gyermekével, férjét öngyilkossá tették, s te most ellopod tőle utolsó, egyetlen, legdrágább kincsét: gyermekének ártatlan szívét; rosszabb vagy mindazoknál, akik e megtiport féreg átkával szétfutottak a világba, s akiket egytől-egyig utólért az átok. Te elloptad az ártatlan szívét s cserében nem hagyod itt a magadét. Te örült vagy és örültté fogsz mást tenni. Fuss e helyről!

TERÉZA *(visszahozva Noémit).*

TIMÁR. Drágák nekem az ön könnyei, Noémi. Ne legyenek okozójuk.

NOÉMI. El akar hagyni, úgy-e?

TIMÁR. Hivatalom van; várnak rám. Ugy loptam az időt, hogy kegyeteknek elhozhassam az örömhirt. Most már vissza kell sietnem. *(Noémi kezét megfogja.)*

TERÉZA *(Noémihez).* Hát nem marasztalod?

TIMÁR *(felsóhajt).* Ha tehetném, maradnék én örökké nálatok.

TERÉZA. Hát akkor búcsúzzatok; de gyorsan; mert ez fáj.

NOÉMI (*visszatartja Timárt*).

TIMÁR (*félre*). Mily erősen szorítja kezemet! (*Fenn.*) Akarsz még nekem valamit mondani?

NOÉMI (*szája alá tett ujjal néz Timár szemébe*).

TIMÁR (*félre*). Nem szól. És én már a lelkében olvasok a szemein keresztül. Azt kérdi ez a néma tekintet: „ugyan mondd kedvesem, mi lett abból a fehér arcú leányból, akit innen az öledben vittél tova? akinek neve Timea.” (*Fenn.*) Szólj!

NOÉMI. Nem. Semmit.

TIMÁR. De akartál valamit mondani?

NOÉMI. Vigyázzon. Valami baj ne érje.

TIMÁR. Kitől?

NOÉMI. Az a rossz ember!

TIMÁR. Gyáva az!

TERÉZA. Jó lesz önnek mégis a fegyverét megtölteni.

TIMÁR (*átveszi Terézától a fegyverét, kezét szorít*). Isten önnel. (*Noémihez.*) Isten veled!

NOÉMI. Vissza fog ön térni ismét?

TIMÁR (*félre*). Hogy néz reám! Ezek a szemek még elveszik tőlem a lelkemet! (*Fenn.*) Miért nem mondd: „vissza fogsz-e térni?” miért nem mondd nekem, hogy „te!” (*Noémi lesüti szemeit, fejével tagadólag int.*) Hát nem tudod e szót kimondani: „te!” Egyetlen szótag az. Félsz tőle? Mondd sugva.

NOÉMI. Nem lehet.

TIMÁR. Hát Isten önnel, kedves Noémi! (*El.*)

NOÉMI (*utána néz, aztán anyja keblére borul, sirva*).

TERÉZA. Miért nem mondtad, ahogy ő kívánta?

NOÉMI. Majd egyszer.

TERÉZA. Nem jó azt, akit szeretünk, nehéz szívvel eresztetni utra.

NOÉMI. Óh, csak valami baj ne érné!

TERÉZA. Lásd, milyen örömnapot szerzett ma nekünk. Nem félünk többet senkitől. Nem vagyunk többé bujdosók. Az egész paradicsomunk nekünk van ajándékozva másodszor is. Először Isten ajándékozta nekünk.

NOÉMI. Másodszor ő.

TERÉZA. Emelhetnénk két kápolnát a hálaadásra.

NOÉMI. Igazán azt. Egyiket Istennek: oda a sziklaoromra.

TERÉZA. És a másikat?

NOÉMI (*keblére teszi kezét.*) Másikat itt! (*Két lövés hangzik a távolban.*) Lövések! Ezek neki szóltak! Szerelmem! (*Elrohan.*)

TERÉZA. Ezen fordul a sors.

II. Változás.

Erdős hely, közepént nádkunyhóval, tul a bokrokon a Duna látszik.

VII. JELENÉS.

Timár egyedül.

TIMÁR (*jő, puskája a vállán; magában*). Nem! Nem szabad te neked ide többé visszajönnöd. Térj eszedre! Mi lesz belőle, ha te e szerelmet elfogadod? Kétfelé kell osztanod az életedet, hazugsággal töltened meg mind a kettőt. Játsszani akarsz vele? Ez a leány nem közönséges teremtés, akit eldobhatsz, ha meguntad. Ez magának foglalja lelkedet, s neked adja egész lelkét. Ennek az apja már mint öngyilkos halt meg. Ennek a szívét nem jó megsérteni. Hát a megvetett vőlegény! Kell neked egy fenyegető kalandor pályatársul, aki mindenütt keresztezze az utadat? Vagy te ölöd meg őt, vagy ő téged. - Fuss e helyről! - De hát nekem nem szabad örülnöm soha? Miért vagyok én saját házamban boldogtalan? Nem forró szerelmet hoztam-e nők elé? Nem kétségbeejtő-e az, hogy nem szeret? S ez a másik? - Boldog lesz-e, ha én nem jövök el többé hozzá? - Nem akkor ölöm-e meg, ha örökre elmaradok tőle? Hisz itt a világtól különvált szigeten nem uralkodnak a korlátozó törvények: a boldogtalanság rendszabályai; nem szabad-e nekem itt keresnem a boldogságot, amit a bolond világ száműzött? (*Két lövés dördül el a kunyhóból, Timár kalapja a fejéről lerepül.*)

VIII. JELENÉS.

Timár, Tódor.

TIMÁR (*puskáját lekapja a válláról s a kunyhóhoz rohan*).

TÓDOR (*kilép a kunyhóból, a kilőtt kétsövű pisztolyal a kezében*).

TIMÁR. Te vagy az. Jőjj közelebb.

TÓDOR. Nem merek. Ön megöl engem.

TIMÁR (*vállára veti fegyverét*). Ne félj. Jőjj közelebb. Te meg akartál engem ölni. Szerencsétlen ember! Én szánlak, Krisztyán Tódor. Te még fiatal vagy, s már gyilkos akartál lenni. Nem sikerült. Fordulj vissza. Te nem születél rossz embernek, azzá mérgeztettek el. Neked szép tehetségeid vannak, amiket rosszul használsz. Csavargó, országcsaló vagy. Tetszik neked ez az élet? Az lehetetlen. Kezdj másikat. Akarod, hogy szerezzek számodra valami olyan állást, ahol becsületesen megélhatsz? Kezet rá.

TÓDOR (*térdre esik előtte s Timár kezét csókjaival halmozza el*). Óh, uram, ön az első ember, ki hozzám így beszél. Engem gyermekkoromtól fogva mint gazdátlan kutyát kergetnek egyik ajtótól a másikra: minden falomat csalva, lopva, hizelkedve kellett megszereznem. És ön kezét nyújtja nekem: ön, kire mint orgyilkos leskelődtem, ön meg akar engem szabadítani önmagamtól. Engedjen lábainál térdelnem.

TIMÁR. Álljon fel és ne sirjon. A férfi-köny gyanus előttem.

TÓDOR (*feláll*). Különösen az én könyem. Nem hiszik, ha igazán teszem is. Elfojtom.

TIMÁR. Annyival inkább, mert én sem szándékozom önnek semmiféle erkölcsi prédikációt tartani. Száraz üzleti dologról beszélek. Az a Scaramelli ur által való küldetés Braziliába pusztá mese?

TÓDOR. Igen uram. Én csak Teréza fáit akartam eladni egy mészégetőnek.

TIMÁR. Tehát nem Noémit elvenni jött ön a szigetre?

TÓDOR. Oh. Hiszen minden országban van már egy feleségem.

TIMÁR. Hát akkor én igazán tudok önnek egy állást ajánlani Braziliában. Ügynökség egy nagy vállalatnál, amihez nyelvismeretek szükségesek. Jár vele háromezer dollár fizetés és tantième a nyereségből.

TÓDOR. Uram! Nem tréfa ez?

TIMÁR. Semmi okom a tréfára. Ön meg akar engem ölni: nekem biztosítani kell az életemet. Meg nem tudom önt ölni; mert ezt a lelkemen nem viselhetném el. Jó embert kell önből csinálnom. Hogy komolyan tettem az ajánlatot: bebizonyítom. Itt a tárcám. Benne az összeg, ami utazásomra s a társaim kiadásaira szükséges. Menjen Triestbe, Scaramelli urhoz. Mire odaér, az én levelem már ott lesz. Ő utasítani fogja a továbbiakra. S már most egyikünk jobbra, másikunk balra mehet!

TÓDOR (*átveszi a tárcát*).

TIMÁR. És most vegye ön e két lövést úgy, ahogy önnek tetszik. Ha ezek az orgyilkos lövései voltak, akkor önnek nagy oka van velem nem találkozni többé; ha pedig egy sértett lovag lövései voltak, akkor a legelső találkozásnál a lövés sora rajtam van.

TÓDOR (*felkapja az eldobott pisztolyt s Timárnak nyújtja*). Ide lőjön ön, ha még egyszer szeme elé kerülök önnek. Lőjön agyon minden szó nélkül a saját pisztolyommal, mint egy veszett ebet.

TIMÁR (*eldobja a pisztolyt*). Isten önnel. Siessen a csónakjához.

TÓDOR. Uram! még egy szóra. Ön engem új emberré teremtett. Engedje nekem, hogy ha önnek levelet írok, e szóval kezdhessem: „atyám!”

TIMÁR. Jó! Váljunk.

TÓDOR (*a csónakba ül és tovább evez*).

IX. JELENÉS.

Timár, majd Noémi.

TIMÁR (*magában*). Te most azt hitetted el magaddal, hogy nemesen cselekedtél! Megmenttél egy ellenséget, aki életedre tört: világcsalóból becsületes embert csináltál. - Hazudsz! Azért tetted ezt, hogy egy vetélytárs és magad közé az egész földtekét told közbe: számítasz rá, hogy elpusztul ottan. Gyilkos vagy! Tolvaj már voltál. Mi fogsz még lenni aztán? Arany ember. Ah! ki tör itt a bokrokon keresztül? Noémi!

NOÉMI (*lelkendezve rohan be*). Nem ölték meg! Éi! (*Timár keblére veti magát, fejét átölelve.*) Te! Te! Te! (*Minden szónál megcsókolja szenvedélyesen.*) Nem bocsátalak el többet innen!

HARMADIK FELVONÁS.

Szintér kétfelé osztva. Egyik rész Timea hálósobája. A mennyezetes ágy az előtérben van; hátul az utcáról nyíló ablak. A válaszfal oly vastag, hogy egy emberszélességű rejtekfolyosót foglalhat magába. E fal bejáratát balról egy fali szekrény képezi; jobbról Timea szobája, felül egy mozaik kép, „Szent György” lovagot ábrázoló. A baloldali szakasz csak egy harmadrészét képezi a szintérnek, két harmadát a hálósoba; amaz egy előszoba, melyből hátul egy korlátos csigalépcső vezet alá.

I. JELENÉS.

Timea, Athália a hálósobában, majd Timár.

TIMEA. Még ilyen sokáig egy évben sem maradt el. Már a tél is itt van: a hajók nem járnak.

ATHÁLIA. Nem érte-e valami baj? Még levél sem jött tőle.

TIMÁR *(a hátsó ajtón belép; halvány, dult vonásu arccal, fáradt, vonszolt léptekkel)*.

TIMEA *(ijedten feláll)*. Férjem!

TIMÁR. Nehéz rám ismerni, ugy-e?

TIMEA. Ön beteg volt?

TIMÁR. Nagy beteg voltam.

TIMEA. Valahol az utazásában?

TIMÁR. Igen, külföldön. Hónapokig feküdtem.

TIMEA. Istenem! És volt, aki önt ápolja az idegenek közt?

TIMÁR *(önfeledten)*. Óh, az egy angyal. *(Észreveszi magát, hidegen.)* Pénzért mindent kap az ember.

ATHÁLIA *(sugva)*. Az istenért uram, vigyázzon az életére!

TIMÁR *(félre)*. Fél, hogy Timeát özvegyen hagyom. Ez a daemon az én életemért imádkozik.

TIMEA. Kiván ön valami frissítőt?

TIMÁR. Köszönöm. Majd később. Most csak pihenni akarok.

TIMEA. Maradjon az én szobámban. Saját szobája fűtetlen, hideg. Itt csendesesen pihenhet. Itt az ágyam. *(Atháliát kézen fogja s magával viszi.)*

TIMÁR *(egyedül)*. A koporsóba inkább, mint ez ágyba. *(Egy ódivatu karszékbe veti magát fáradtan.)* Már elnyomott az álom. Tudom, hogy alszom, szemeim behunyva, s mégis mindent látok. Ez itt a chinai szekrény: a kandallóban tűz lobog, a „Szent György” lovag a tűzlobogásnál pirouettezni látszik. Az óraütést is hallom: nyolcat üt. Tudom, hogy álmodom. Az ajtó nyikorog. Valaki bejött. Nem birom a fejemet feléje fordítani, hogy meglássam, ki az? *(A beszéd alatt semmi mozdulatot nem tesz.)*

TIMEA *(bejön óvatosan, teát főz, odamegy Timárhoz)*.

TIMÁR. Milyen vakmerőség tőled, utánam jönni! Hogy találtál ide? Hisz én soha sem mondtam meg neked, hogy hol lakom. Hát megint mellettem akarsz virrasztani? Óh, mint

szeretlek! Óh, mint rettegek miattad! De kire hagyta Dódit? Hiszen anyád meghalt. Vagy az is álom? Születés, temetés, minden álom? De te el ne aludjál itten. Nézd, már hajnalodik. Siess vissza. A napvilág itt ne találjon! (*Felkiált.*) Óh, Noémi! (*Felriad, meglátja Timeát.*)

TIMEA. Kíván ön valamit?

TIMÁR. Timea! Te vagy itt?

TIMEA (*odasiet*). Kiáltottál, kedvesem.

TIMÁR (*félre*). Most tegez. (*Fenn.*) „Téged” kiáltottalak?

TIMEA. Nem az én nevemet, de olyan gyöngéd hangon szóltál, hogy azt hittem, engem hívsz. Miért nem feküdtél az ágyamba?

TIMÁR. Nem teszem. Utazásomban a keleti pestis lepett meg: abból gyógyultam fel. Nem szeretem, ha közel jössz hozzám. Féltetek magamtól. Egyedül akarok lenni éjjel-nappal. Nincs már semmi bajom: - de mégis kerülnöm kell azokat, akik hozzám tartozók. A szobámba megyek.

TIMEA. Engedd meg előbb édes uram, hogy a szobádat rendbe hozzam. Tavasz óta nem volt benne senki; addig maradj itt; utról jöttél, egy csésze tea fog tenni. Beküldöm Atháliát, hogy készítse el.

TIMÁR. Köszönöm. Jó lesz.

TIMEA (*kimegy*).

TIMÁR (*egyedül*). Meddig tart még ez a hazugságokkal teljes élet? Ez az egymásnak ellenmondó kettős élet! Két nőt birni s egyiktől sem tudni elszakadni. Egyikhez köt becsület, kötelesség, másikhoz a szerelem. Timeát imádom: és Noémi egész lelkem. Egyik valódi szent, másik valódi nő. Melyik lépésnél hibáztam el az életet? Mikor Timea kincseit titokban tartottam? Nem! - Az apja rendelte így. Most birja mind azt már, megszorítva saját fáradságom gyümölcseivel. Vagy mikor nőül vettem Timeát, a nagylelkűt adva? Ekkor sem. Én szeremből vettem őt el: nem tudhattam, hogy a szíve annyira meg van sebesítve, hogy szerelmet be nem fogad többé. Vagy mikor kétségbeesetten elfutottam innen s meg sem álltam a Senki szigetéig? Ugy van! Ez volt az. Nem azt kellett volna tenned; hanem akkor, amidőn megtudta, hogy kettőtök szíve között áll egy harmadik alak, nem kellett volna gyáván elfutnod, hanem odamenned ahhoz a harmadik emberhez, és azt mondanod neki: „barátom, kettőnk közül egyiknek ezen a planétán nincs helye; szeretlek, becsüllek, hanem már most keressünk egy csendes helyet, ahol addig lövöldözünk egymásra, míg egyikünk halva marad.” - Ez lett volna a megoldás! - És aztán lettél volna rajta, hogy a saját feleséged szerelmét tudta volna kiérdemelni, ha kell: kiereszokolni. Lettél volna szultánja e nőnek, kit rabul megvettél; verted volna meg, míg megszelidül; mégis ura volnál, bírnád: asszonyod volna. Így pedig áldozatoddá tetted, és mindennapi kisérteted lett belőle, ki a sírból feljár élő arccal, hogy téged vádoljon. És nem tudsz tőle megválni. - Csak volna hát annyi bátorságod, hogy most elébe lépj, s azt mondd neki: „Timea, én önnek rossz angyala vagyok: oldjuk fel a házasságunkat.” De félsz, hogy Timea azt fogja rá felelni: én megesküdtem, vissza nem esküszöm.

ATHÁLIA (*az alatt, míg Timár magában töpreng, bejön, a theát elkészíti*). Levetinczy ur! A theája kész.

TIMÁR. Ah! Az én védördögöm. (*Az asztalhoz megy, leül.*) Köszönöm.

ATHÁLIA. Cukrot nem tettem bele.

TIMÁR. Jól van. A nélkül szoktam inni.

ATHÁLIA. Kiván ön még valamit?

TIMÁR. Köszönöm. Semmit.

ATHÁLIA. Én pedig tudom, hogy ön még akar tőlem valamit.

TIMÁR. Mit?

ATHÁLIA. Valamit megtudni.

TIMÁR. Megtudni?

ATHÁLIA. Hány éve már, hogy én az ön házánál vagyok?

TIMÁR. Az én házamnál?

ATHÁLIA. A mióta ez a ház az öné. Hat esztendeje annak. Minden évnek felét távol töltötte el ön e háztól. Minden visszatéréskor más kifejezése volt az arcának. Ez volt az én tanulmányom. Most újra azt a kifejezést látom önnek az arcán, amit a legelső évben. Szeretne én tőlem valamit megtudni Timea felől, ugy-e?

TIMÁR. Tud ön valamit?

ATHÁLIA. Sokat. Mindent.

TIMÁR. Mindent?

ATHÁLIA. Igen. Eleget arra, hogy elkárhozzunk mind a hárman: én is, ő is, kegyed is.

TIMÁR. Egy szót csak. Timea hűtlen-e?

ATHÁLIA. Az.

TIMÁR. Ah!

ATHÁLIA. Csak tényeket fogok önnek elmondani s ha azután látni akar ön, látni fog a saját szemeivel s azután civódhatnak majd a saját öt érzékével, hogy minek rágalmazzák az oltári szent képet.

TIMÁR. Hallgatok, de nem hiszek.

ATHÁLIA. S én mégis beszélni fogok. Az ön szent képe mégis csak leszállt az oltárrámából a földre, hogy meghallgasson egy városi mende-mondát, mely azt kürtölé, hogy a délceg Kadisa őrnagy párbajt vívott ő miatta egy idegen tengerésztiszttel, azt kegyetlenül megsebesíté, a kardját is ketté törte az ellenfele fején. A szent kép meghallgatta ezt a mesét. Zsófi asszony maga mondta el azt neki s a szent kép szemei könyeztek a hír hallatára. Eh mit? Hisz ön kálvinista, aki nem hiszen a könyező szent képekben. Hanem az már mégis igaz, hogy ez az egy könyezett és Zsófi asszony ezt másnap elmondta a délceg őrnagynak. Zsófi asszony szereti a hirhordást, a hizelkedést, a cselszövést. Zsófi asszonynak kedves multság a titkon szerető sziveket összehozni, békés családtagokat meg összeveszíteni; valakinek úgy szerezni örömet, hogy abból más valakinek keserősége legyen. Zsófi asszony az én anyám. A besugott könynek az lett a következése, hogy Zsófi asszony egy dobozt hozott az őrnagytól a szent képnek és egy levelet.

TIMÁR. Mi volt a dobozban?

ATHÁLIA. Abban volt a ketté tört kardnak a markolatja.

TIMÁR. Ebben semmi rossz sincs.

ATHÁLIA. Nincs. De mi volt a levélben?

TIMÁR. Olvasta?

ATHÁLIA. Nem. De tudom, mi volt benne.

TIMÁR. Hogy tudja?

ATHÁLIA. Mert a szent kép válaszolt rá s levelét megint Zsófi asszony vitte el.

TIMÁR. Abban lehetett visszautasítás is.

ATHÁLIA. De nem az volt. Zsófi asszony nekem mindent elmond, mert tudja, hogy azzal nekem pokolbeli kinokat okoz. Aztán ő nekem csak anyám; szolgálni annak a másíknak tartozik, nekem pedig, cselédtársának, elmondani, hogy mi rosszat mível az asszonyom. A cselédszobában nincs anya és leány: csak szolgálók vannak; egymásra irigykedők, asszonyokra árulkodók. Nem szégyenli ön még magát, uram, hogy velem itt suttog? a felesége frajájával?

TIMÁR. Szóljon tovább.

ATHÁLIA. A küldött levél nem volt se rózsaszínű, se illatos. Tartalma az is lehetett, hogy a kérdező örökre elutasítatik. De nem az volt.

TIMÁR. Ki tudhatja azt?

ATHÁLIA. Zsófi asszony és én. S ön lesz mindjárt a harmadik. A hogy ön ma véletlenül megérkezett... Ejh, hogy is jöhetett ily alkalmatlan időben! - Nem vette észre a szent kép arcán a megdöbbenést? Nem érezte, hogy reszketett a keze az ön kezében? Az őrnagyot ma estére várják ide.

TIMAR (*harag, ijedtség keverékével*). Nem hiszek önnek.

ATHÁLIA. Hát hiszen ne is higgyen. Mert hogyha az őrnagy jönni fog, Zsófi asszony ott vár rá a kapuban; megsugja neki e szót: az ur már megérkezett; s azzal ő odébb defiliroz. De hogyha ön most azt mondaná Timeának: „elmegyek a kereskedői telepemhez, az irodámba. Halomra gyűltek a leveleim, azokat átnézni szorgos dolgom: ott töltöm az éjt, ott meleg szobám is van” - és azután később a csigalépcsőn át visszatérne és lesbe állna: csodadolgokat verhetne fel a vadászatban.

TIMÁR (*elszörnyedve*). Én tegyem azt? Én! Leskelődjem?

ATHÁLIA (*megvetően néz végig rajta*). Azt hittem, hogy ön férfi s amikor önnek azt mondja valaki: ma idejön az a férfi, aki miatt a feleséged hozzád oly jéghideg, akkor ön a legelső vas után fog kapni s nem kérdi, ki az? hanem megöli, ha testvére volt is! - Csalódtam! - Bocsásson meg, ha megrémitettem önt. Nem fogom többet tenni. - Kérem, ne áruljon el az asszonyomnak. Nem rágalmazom őt ön előtt többet. Mindig csak jót fogok felőle mondani. Mind hazugság volt, amit mondtam. (*A tettetett alázatosságból egyszerre átcsap a gunyakacajba.*) Ön gyáva!

TIMÁR (*visszatartja*). Maradjon. Én megfogadom az ön tanácsát s úgy teszek, ahogy mondja.

ATHÁLIA. Akkor hallgasson rám. Ennek a vastag közfalnak van egy rejteke, amibe kívülről egy fal-szekrényen keresztül lehet bejutni. Apám készítteté azt, arra a célra, hogy mikor ügyfeleket, üzértársakat vendégül fogad: őket ebbe a szobába elhelyezve, titkos beszélgetéseiket kihallgathassa. Az üreg ide nyílik Timea szobájába, nyílását a „Szent György” kép takarja. Annak egy hiányzó mozaikdarabján keresztül látni és hallgatózni lehet, a „Szent György” kép rámostul együtt félre is tolható s akkor - a szobába lehet lépni. Itt a rejtek kulcsa.

TIMÁR. Adja ide!

ATHÁLIA. Itt van. Ne felejtse el fegyvert hozni magával.

TIMÁR (*leroskad a karszékbe, fejét tenyerébe tartva*).

ATHÁLIA *(a háta mögött hang nélkül beszél, szemei forognak, fogai összeverődnek: a hang nélküli szavak boszut, gyilkolást látszanak kifejezni, diadalmas arccal el).*

TIMÁR *(egyedül, magában).* Elöttem van hát, amit keresek. A hűtlenség bizonyítványa. Hogy elmondhassam: most már egyenlők vagyunk, kölcsönösen vétettünk egymás ellen: gyűlölhetjük egymást, elválhatunk! És akkor aztán fölemelhetem Noémit arra a polcra, mely őt megilleti, asszony, boldog nő, büszke asszony lehet belőle, ahogy érdemes rá. De hah! ha arra gondolok, hogy az a fehér arc más férfi előtt pirosra tud gyuladni, vérem minden salakja felvetődik. Most érzem csak, hogy Timea milyen kincs nekem. Önkényt lemondani a kincsről, ez illik hozzám; de ellopni magamtól! ez fellázít. Mit fogok tenni? Nem tudom. Lesz-e hidegvérem, kiszámító észszel botrányt idézni elő, alapjául egy válópörnek; vagy az öldöklésen kezdem? Ha az én haragom egyszer megszomjazik, annak férfi-vér kell. Csendesen, az asszony jön.

II. JELENÉS.

Timea, Timár.

TIMEA *(bejő).*

TIMÁR *(eléje megy nyájasan).*

TIMEA. Jól esett a thea, kedvesem?

TIMÁR. Köszönöm. Egészen helyreállított.

TIMEA. Ne menj még a szobádba, hideg, mint a jégverem.

TIMÁR. Hol vannak a leveleim?

TIMEA. Tudod, hogy nem hozzák többé a házhoz, hanem az üzleti irodába. Amióta megtiltottad nekem, hogy magam vezessem az üzletedet s főügynöködre bízál mindent: a magánleveleidet is ő hozzá viszik.

TIMÁR. Akkor odamegyek a telephez.

TIMEA. Még ott találod az ügynököt.

TIMÁR *(félre).* Nem marasztal.

TIMEA. Mindjárt befogatok a hintóba.

TIMÁR. Ne fáradj. Minek volna? A szomszéd utcában van a telepem, odáig gyalog is eltalálok.

TIMEA. Kérlek, későre ne maradj. Éjszakára visszajőjj.

TIMÁR. Ha dolgom engedi. Te csak feküdjél le majd.

TIMEA *(megcsókolja férjét).*

TIMÁR *(félre).* Csókot adott; pedig nem is kértem. *(El.)*

TIMEA *(a jobboldali szobában fel s alá járkál; egy dobozt elővesz, felnyitja, egy tört kard markolatát kiveszi, nézegeti, próbál vele vágni, védni).*

III. JELENÉS.

Timár, Timea, Athália, később Kadisa.

TIMÁR *(megjelen a csigalépcsőn, át a baloldali szobában).*

ATHÁLIA *(utána jó, gyertyával vezeti a rejtekhez, felnyitja előtte a fali szekrényt. Azután visszamegy a lépcsőn).*

TIMÁR *(a rejtekbe huzódik; átkémlél a szobába).* Tehát még kémkedő is. Mi szégyen van még hátra „arany ember!” *(Kopogtatás.)*

TIMEA. Szabad.

KADISA *(belép).*

TIMÁR *(félre).* Hogy elpirult a fehér arc egyszerre! Hát kell-e több bizonyág?

TIMEA *(helyet mutat Kadisának egy karszéken, maga szemközt vele ül le).* Uram, ön egy rejtélyes levelet küldött nekem még megdöbbenőbb ajándék kíséretében; levele így szól: *(Előveszi.)* „Asszonyom! Én ma egy emberrel párbajt vívtam s csak kardom ketté törésén mult, hogy meg nem öltem. E párbajnak oly rejtélyes körülményei vannak, melyek egyenesen önt és még inkább önnek a férjét érdeklik. Engedjen nekem néhány percnyi találkozást, hogy önnek mindent elmondhassak, amit megtudnia szükséges.” - E szavak „önnek a férjét” kétszer is alá vannak huzva. Ez volt az ok uram, mely engemet rábirt arra, hogy önnek alkalmat adjak velem beszélhetni. Szóljon: mi összefüggése van az ön párbajának Levetinczy urral? Hallgatni fogok, amíg férjemről beszél, - amint másra tér át: eltávozom.

KADISA. Tehát ott kezdem, asszonyom, hogy néhány nap óta jár itt a városban egy ismeretlen ember, aki tengerésztiszti egyenruhát visel, s mindenüvé bejáratos, ahol katonatisztek vannak. Ittlétének okát elmondta mindenkinek. Levetinczy urra vár. Igen fontos elintézendő ügye van vele. A dolog kezdett nekünk már unalmassá lenni. Egy este én kérdőre vontam őt, hogy ha dolga van Levetinczy úrral, miért nem fordul annak az ügyvezetőjéhez? Erre azt felelte, hogy a dolog nagyon kényes természetű. Erre én egész határozottan léptem föl ellenében. „Én nem hiszem, s mi valamennyien a társaságban kétkedünk benne méltán, hogy Levetinczy urnak bármiféle ügyei lehetnének, amik kényes természetűek. Hogy ön kicsoda? azt nem tudjuk, hanem az bizonyos, hogy Levetinczy ur egy derék, jellemes férfi, akinek vagyona, állása, esze, elismert nagyság mind. Aki azonfölül mint családfő feddhetlen életű, mint honpolgár honához, fejedelméhez hű s akinek semmi oka sem lehet titokteljes összeköttetéseket tartani fenn olyan emberekkel, aminőnek ön látszik.”

TIMEA *(fölkel, kezét nyújtja Kadisának).* Köszönöm.

KADISA *(fölkel).* Erre a szóra az az ember dühbe jött, s így szólt: Mit? hát önök azt hiszik erről a Timárról, hogy az egy gazdag ember, hogy szive nagy, esze csodálatos, hogy boldog családapa, hű alattvaló? No hát én megmutatom önöknek, hogy az az ember, az a Levetinczy, harmadnapra, amikor én rátalálok, szökni fog innen, szökni fog a házatól, a szép feleségétől, szökni az országból, Európából és soha hírét nem fogják hallani többet.

TIMEA *(haraggal kapja kezébe a tört kardot).*

KADISA. Én válasz helyett azt az embert pofon ütöttem.

TIMÁR *(ijedten kap az arcához, mintha ő kapta volna az ütést).*

KADISA. Ebből természetesen párbajnak kellett lenni: azt rögtön a vendéglő tánctermeben el is végeztük. Az én emberem úgy vivott, mint egy piráta, egy párszor el akarta kapni a kardomat a balkezével, akkor aztán megharagudtam s olyat vágtam a fejére, hogy összerogyott,

szerencséjére a kardom lapjára fordult és eltörött. Másnap, mint az orvostól hallám, az ember elhagyta a várost: sebe nem lehetett veszélyes.

TIMEA (*kezét nyújtja Kadisának*). Köszönöm.

KADISA. De én nem azért kértem öntől e találkozást, hogy itt ön előtt eldicsekedjem egy hőstettel, mely önre nézve kellemetlen, rám nézve pedig csak baráti kötelesség; nem is azért, hogy jutalmamat kérjem, amit ön oly jó volt nekem egy kézszorításban megadni. Azt kérdezem öntől, asszonyom, lehető-e az, hogy abban, amit amaz ember mondott, valami igaz legyen?

TIMEA. Biztosíthatom önt róla, uram, hogy az az ember, akárki volt, akárhonnan jött, hazudott s rágalmának semmi alapja nincs. Levetinczy urnak a vagyoni állását én a legalaposabban ismerem. Az rendben van. Amit kockáztat, ha mind elveszne is, házát meg nem renditené. Azt is nyugodt lélekkel mondhatom önnek, hogy Levetinczy ur vagyona között nincs egy fillér sem, mely igaz uton ne lett volna szerezzve. Férjem valóban gazdag ember, kinek gazdagságáért nincs oka pirulni.

TIMÁR (*eltakarja arcát*).

KADISA. Ön meggyőzött e felől. Ezt hittem én is. De amaz ismeretlen ember olyan szókat is ejtett, melyek önnek férjét mint családfőt gyanusíták. Egy szót engedjen kérdezni: boldog ön?

TIMEA (*fájdalmasan tekint szemébe*).

KADISA. Kényelem, fény, gazdagság veszi önt körül; de ha való az, amit én, becsületemre, nem kérdeztem volna soha senkitől, de amit hivatlanul mondtak ki előttem, ha való volna az, hogy ön szenved, hogy ön boldogtalan, akkor nem volnék férfi, ha bátorságom nem lenne önhöz így szólani: asszonyom, van még egy ember a világon, aki éppen úgy szenved, éppen olyan boldogtalan, mint ön! dobja el ön magától a szerencsétlen gazdagságot. Szüntesse meg két ember szenvedését: oly szenvedést, mely egy harmadikat, ennek okozóját, még a más-világon is vádolni fogja. - Válgék el a férjétől.

TIMÁR. Mit fog erre felelni?

TIMEA. Uram, hogy önnek szavait végig hallgattam, bizonyítja azt, hogy önt tisztetem. Hagyja meg nálam ezt az érzést s ne kérdeje tőlem soha azt, amit most kérdezett. Fölhivom az egész világot, tudja-e valaki, hogy egy szavam, egy könnyem valaha panaszt árult volna el? Ki ellen? Férjem ellen, aki a legjobb, a legnemesebb férfi a világon? Ő engem, mint idegent, háromszor szabadított meg a haláltól, saját életét kockáztatva értem. Mint bolondos teremést, mindenkitől kigunyoltatva, védelmezett, féltett, vigyázott rám. Mikor koldussá, földönfutóvá lettem, mint szegény leányt kezével, vagyonával megajándékozott, házában úrnővé tett. És midőn azt mondta, hogy szeret: ezt komolyan tette; nem játszott velem. (*Felnyitja a khinai szekrényt, kiveszi belőle a hímezett menyasszonyi fátyolt.*) Nézzon ön ide: Ismeri ezt a fátyolt? Ön látta ezt készülni hónapokon át; minden öltés rajta egy eltemetett ábránd, egy szomorú emlék - nekem. Azt hitették el velem: ez az én menyasszonyi fátyolom lesz. S mikor elkészült, azt mondták: „már most tüzd fel ennek a másik leánynak a fejére, hisz ő a menyasszony, nem te!” - Ah, uram, ezzel a gyógyíthatlan sebbel a lelkemen kínlódom azóta éveken keresztül. És most válgék el attól a nemes, nagy jelleműtől, aki nem jött elém hizelegve, csábítgatva, hanem megvárta, míg más eltép, a földön fekve hágy s akkor jött oda, hogy fölvegyen, keblére tüzzön, ki azóta nem tett egyebet, mint emberfölötti, angyalhoz méltó türelemmel igyekezett gyógyítani halálos bajomat. Én válgék el ettől az embertől, akinek rajtam kívül nincs senkije, akit szeressen; én vagyok az egyetlen lény, aki őt az élethez köti, az egyetlen arc, melynek láttára búskomor arca földerül? Én válgék el attól az embertől, akit mindenki

tisztel, szeret? Én mondjam azt, hogy gyűlölöm? Én, aki mindenemet neki köszönöm s aki nászhozományul nem hoztam hozzá mást, mint egy öröm nélküli beteg szívet?

KADISA. *(Elfordul szomoruan.)*

TIMÁR. *(Arcát eltakarva sir.)*

ATHÁLIA. *(A lépcsőgádorból felkémlel.)* Még semmi zaj nincs odabenn...

TIMEA. *(Méltósággal.)* De uram! Ha mind annak az ellenkezője volna is igaz, mit férjemről tart a világ; én el nem hagynám őt akkor sem. Akkor éppen nem. És ha gyalázat tetézné nevét, én nem dobnám el magamtól ezt a nevet: osztoznám a szennyében, mint osztoztam a ragyogásában. Ha földönfutóvá lenne, kísértő társa lennék. Ha rabló volna, az erdőn laknám vele. Ha öngyilkossá lenne, vele együtt halnék meg.

TIMÁR. *(Térdre roskad, úgy zokog.)*

TIMEA. És végül, uram, ha azt tudnám meg, ami minden nőre a legkeserítőbb bánalom lehet, hogy férjem hozzám hűtelen, hogy mást szeret: azt mondanám, „az Isten áldja meg azt, aki ő neki megadta azt a boldogságot, amitől én őt megfosztottam” és nem válnék el tőle. Nem válnék el tőle, még ha ő maga kívánná is: mert én tudom, hogy mivel tartozom esküvésemnek és mivel tartozom saját lelkemnek idebenn.

KADISA. *(Eltakarja arcát.)*

TIMÁR. *(Kezét feltartja, mintha kérné, hogy ne szóljon többet.)*

TIMEA. *(Visszateszi a fátyolt a szekrénybe.)* És most hagyjon ön el engem örökre. - A tördöfést, amit ön lelkemen ejtett évek előtt, az a kardcsapás kiegyenlítette: azért azt a tört kardot emlékül megtartom. Valahányszor rátekintek, azt fogom gondolni, hogy ön nemes lélek s gyógyulni fogok általa. Hogy ön hosszú évek folytán nem szólt, nem közelített hozzám, azzal kiegyenlítette azt, hogy egykor miért szólt, miért közelített? Isten önnel!

KADISA. *(Bucsuzás nélkül elsiet a hátulsó ajtón át.)*

TIMÁR. *(A rejtékajtón kitántorog a baloldali szobába.)*

ATHÁLIA. *(Eljön a lépcső-feljárattól.)* Mit látott? mit hallott ön?

TIMÁR. *(Félkezével megfogja Athália vállát.)* Legyen ön átkozott. És átkozott legyen ez a ház! És átkozott legyen annak a hamva, aki ezt építette! *(Lerohan a lépcsőn.)*

NEGYEDIK FELVONÁS.

Egyszerű, meszelt szoba egy ódon kastélyban, régi kandallóval, a háttérben széles erkélyajtó, melyen keresztül a holdvilág sütötte beagyott Balatonra látni. Szalmafonatu butorok.

I. JELENÉS.

Timár, Galambos.

GALAMBOS *(vén halász)*. No nagyságos uram, ma ugyan szerencsés napunk volt. Száz mázsa halat rántottunk ki a jég alul egy huzással. Közte volt a fogaskirály is, akit tiz eszten-deje üldözünk, mert sokat pusztít. Ma nem tudta elszakítani a hálót. Ezt bepakoljuk egy ládába jég közé és elküldjük a nagyságos asszonynak.

TIMÁR. Jó lesz, Galambos. *(Bekecsét, kabátját leveti s egy otthoni dolmányt ölt fel, óráját, gyűrűit lerakja egy asztalra.)*

GALAMBOS. Aztán figyelmeztetem rá a nagyságos urat, hogy a Balaton jegén nagy rianás támadt. Végig repedt a jég keresztben: Tihany felé. Reggel csóvákat tűzünk ki melléje, hogy valaki bele ne botorkáljon. A nagyságos úr pedig vigyázzon magára, hogy ha szokás szerint farkasra vadászik éjszaka, a jéghasadás felé ne menjen: kitől Isten őrizz.

TIMÁR. Majd vigyázok magamra, Galambos; csak menjen kegyelmed most aludni; nagy munka volt, kifáradhatott.

GALAMBOS. Bizony nem kell ma nekem ringatás. A nagyságos úrnak meg, ha valamire szüksége lesz, hát csak löjjön egyet azzal a puskával, mert én más hangra föl nem ébredek. Nyugodalmat jóéjszakát kívánok. *(El.)*

TIMÁR. Jóéjszakát öreg. *(Egyedül magában kiáll az erkélyre.)* Ki lehet az a rejtélyes alak? Aki engem üldöz? Ki lehet nekem ellenségem a világon? Egy tengerész? Idegen?

II. JELENÉS.

Timár, Tódor.

TÓDOR *(kopott tengerésztishti kabátban, mely a jobb karján ki van szakítva; naptól rezesült arc, elhanyagolt bajuszzsal, szakállal, a félhomlokán egy fekete selyemkendő keresztül kötve, mely a félszemét is eltakarja)*. Szép, jó estét, nagyságos uram.

TIMÁR *(visszafordul az erkélyről)*. Ki az?

TÓDOR. Ej, ej, édes apuska, hát nem ismer ön már rám?

TIMÁR. Krisztyán!

TÓDOR. Az, az. A maga kedves Tódorkája. A fogadott fia. Még is hogy rám ismert szépen.

TIMÁR. Mit akarsz?

TÓDOR. Legelőbb is azt a duplapuskát a kezembe keríteni. *(A szögletbe tett fegyvert elkapja.)* Nehogy eszébe találjon jutni önnek az a mondásom, hogy ha még egyszer a szeme elé kerülök, lőjön keresztül. Mert már megmásítottam a véleményemet.

TIMÁR. Mit akar ön itt?

TÓDOR. Másodszor pedig egy tisztességes öltöző ruhát, mert ezt a mostanit nagyon megviselték a mostoha idők. Ah, hisz éppen itt van a számomra elkészítve. *(Leveti a rongyos kabátját s felveszi a Timár levetett öltönyeit, az óráját is a zsebébe dugja s a gyűrűit fölhuzza az ujjaira.)* Éppen, mintha rám volna szabva. Hanem abból a kabátból hiányzik valami. Mit gondol ön, mi? A pénztárca. Nem igaz?

TIMÁR *(odahajítja a tárcáját)*. Vegye!

TÓDOR *(megnézi a tárca tartalmát)*. No egyelőre ez is valami. Már most hozzá kezdhetek, nagyságos uram. De mi az ördögért nagyságoljuk mi egymást? Legyünk pertu. - Hát kedves pajtásom, emlékezel-e rá, hogy te ezelőtt egy néhány esztendővel engemet elküldtél Braziliába; de nem azért ám, hogy becsületes embert csinálj belőlem, hanem hogy ne legyek az utadban. Gondoltad: ott valami módon majd csak eldöglöm. Hát ugy-e, hogy rám biztad a sok pénzedet? Mi volt az neked? Polyva, számítottál rá, hogy lopni fogok belőle, akkor megfogatsz: becsukatsz. Hát egészen úgy történt, ahogy te akartad. Elköltöttem a pénztáradból valami tiz millió reist. A spanyolok félkrajcárban beszélnek. Hej, ha látnád, milyen szép szemeik vannak a spanyol menyecskéknek, nem is sokallnád, hogy rájuk költöttem. *(A tüskör elé áll, a bajuszát kipödröni.)* Hanem ez a te ostoba ügynököd oda át más szempontból fogta fel a dolgot, elcsipetett s a gaz birák által elítéltetett tizenöt esztendei gályarabságra.

TIMÁR *(összeborzad)*.

TÓDOR. S aztán, hogy el ne veszhessek tőlük, ide süttették tüzes billoggal a lapockámra az akasztófa jelét. Megmutassam?

TIMÁR *(tiltó mozdulatot tesz)*.

TÓDOR. Még mást is mutathatnék pedig: azt a bilincstörést a lábam szárán, ahogy a gályapadhoz oda voltam vasalva. Ezt is tetőled kaptam emlékül. - Milyen csodálatosak a sors végzései. Képzeld csak cimborám: ugyanahhoz a gályapadhoz, a hová engem kipányváltak, volt egy tüskés, szürke szakállu férfi is oda vasalva, akiben az én kedves elvesztett apámat ismertem fel. Milyen csodálatos utakon vezeti át a mennyei gondviselés az egymástól rég elszakadt apát és fiut egymás karjai közé vissza. Hahaha! - Hanem kérlek, adj egy kancsó bort, meg valami harapnivalót, mert éhes és szomjas vagyok s még igen sok érdekes dolgot kell elmondanom, ami téged nagyon fog mulattatni.

TIMÁR *(odavisz az asztalhoz neki egy kancsót, sonkát és kenyeret)*.

TÓDOR *(falatozva beszél)*. Hát mikor átestünk a viszontlátás örömein, azt kérdi tőlem az apám: „hát te akasztófára való, hogy kerültél ide?” Mondtam neki, hogy egy Timár nevű uraságnak elvertem valami tiz millió reissát. „Hát hogy hozott össze az ördög ezzel a Timárral?” Elmondtam neki, hogy ismertem ezt az uriembert, mint szegény hajóbiztost, aztán meg mint milliomost: akkor láttam először, mikor én, mint török rendőrként, egy szökevény basát szagláltam fel, aki az ő hajóján utazott; de a basa, akit Ali Csorbadzsinnak hittak, hirtelen meghalt s a vízbe dobták. Ezután lett Timár olyan gazdag ember. - Erre az öregem azt mondta: „akkor a te Timárod ölte meg Ali Csorbadzsi basát s elrabolta a kincseit. Azt is tudom, miben voltak elrejtve a kincsei. Egy millió drachmát érő gyémántok egy dulcsászás dobozban.”

TIMÁR *(leroskad egy karszékbe)*.

TÓDOR. Elszédültél barátom? „Jól ismertem én azt az Ali Csorbadzsit”, mondá az öregem. „Én voltam az ő fizetésében álló kém a nagyvezér körül. Én vittem neki hírül, hogy el van határozva a kivégeztetése. Én rám bízta, hogy gyémántjait s azok közt a feleségének egy miniatűr arcképét gyémántok közé foglalva, rejtsem el egy dulcsászás dobozba, azzal menjek el előre egy angol hajóra, majd ő a leányával utánam jön.” - „Ejh, de bolond voltál! mondék neki, hogy el nem szöktél azzal a dobozzal.” - „Hiszen azt tettem, felelt az öreg: hanem amint Maltába érve felbontottam a dobozt, hát nem találtam a dulcsásza alatt se gyémántot, se rubintot; hanem csak réz aspereket. A tolvaj gazember megcsalt! Kicserélte a dobozt, engem elszalasztott előre az angol hajóval; maga meg az igazi kincsekkel, meg a leányával elszökött másfelé, a tolvaj! De hát van ördög a pokolban! Mert ő meg aztán talált egy magánál nagyobb tolvajra, aki őt utközből megölte és kifosztotta”. S ez a rendkívüli ember, ez a kis tolvajt meglopó nagy tolvajnak agyontolvajlója, te vagy, az „arany ember!” Levetinczy Timár Mihály, kedves cimborám.

TIMÁR *(feláll s feléje megy)*.

TÓDOR *(feléje fordítja a puskát)*. Ne felejtsd el, hogy a puska csöve feléd van fordítva.

TIMÁR *(visszaül a helyére)*.

TÓDOR. Ez a fölfedezés egészen elvette kedvemet a gályarabságtól. Ha az én apám kaparinthatja el Ali Csorbadzsi kincseit, most én gazdag gentleman vagyok. Így pedig itt kell megveszekednem a bűdös tengervízen. S mind ezt miért? Azért, mert Timár Mihály nemcsak ezeket a kincseket lopta el az orrom elől, hanem még azt a kis szöske vad teremtetést is a Senki szigetén, aki nekem volt nevelve. Szüksége volt neki egy szeretőre, mert hiszen azzal a nővel csak nem lehetett boldog, akinek az apját megölte. S nehogy az arany hírének megártson vele, hát nem választott magának szeretőt a ballet szépségei közül, hanem kikeresett magának egy olyan szegény leányt, aki azt sem tudja, hogy van-e világ az ő szigetén kívül, akiről nem sül ki soha, hogy az arany ember örömeit osztja. Pfuj, Timár! És ezért kellett engem tizenöt esztendőre a gályapadhoz láncoltatni?

TIMÁR. Ez mind nem igaz.

TÓDOR. Mit tagadod itt? Hisz nem hallja ezt senki! De nem maradtam ám ott. A hajón sárgaláz ütött ki, a legénység fele beteg lett: az apám is meghalt bele; mi gályarabok összebeszélünk, egy éjszaka lefűrészeltük a láncainkat, a porkolábot beledobtuk a tengerbe, egy pár örnek kioltottuk a gyertyáját, azzal dereglyére kaptunk s neki a tengernek. Hogyan menekültem aztán egész idáig, az nagyon épületes történet; majd egyszer elmesélem neked egy pohár bor mellett; de most nem érek rá. Rátaláltam a városodra, ahol a téli palotád van. Lestelek, vártalak, de nem jöttél. Untomban eljártam a színházba s ott találkoztam azzal a fehér arcú hölgygyel, aki a te feleséged. Megvallom, nekem a társalkodónője jobban tetszik. Micsoda gyilkos szép szemei vannak! Azzal kötöttem ismeretséget. Magasztaltam előtte a madonnát, mondtam, hogy meglepően hasonlít az anyjához, aki görög nő volt. „Látta ön?” kérdezé tőlem a kisasszony. Csak az arcképét, mondtam, az atyjánál, ki nekem igen jó emberem volt. Csaknem ilyen halavány, méla arc, két sor briliántból alakított kerettel. „Ah, ön is látta az ékszeret, mondá a kisasszony. Nekem is mutatá azt Timea, mikor Levetinczy urtól ajándékba kapta, ki azt utazásai közben fedezte fel.”

TIMÁR *(kinlódik tehetetlen dühében)*.

TÓDOR. Ahán! Itthon vagyunk! Tehát te ajándékba adtad neki az anyja arcképét. Akkor a többi kincs is a kezedbe jutott, mert egy helyen voltak. És e szerint egyenlő rangban vagyunk, s ha tetszik, tegezzük, ha tetszik, nagyságotlank egymást.

TIMÁR *(összefonja karjait)*.

TÓDOR. És e mellett az egész város a te magasztalásoddal volt tele. Arany ember volt a neved. Ez engem bosszantott. Egyszer, veszttemre, kételkedésemet találtam kifejezni egy társaságban a fölött, hogy te benned annyi tökéletesség lehessen felhalmozva. Erre egy goromba fickó pofon ütött s nekem aztán meg kellett verekednem. Amint megtudtam, éppen az volt a fehér arcú madonna titkos imádója, aki most a madonna férjének a becsületeért megverekszik. Ez is olyan ritka szerencse, amilyen csak téged érhet, arany ember! De köszönöm én a te szerencsédet. Annak megint én adtam meg az árát: kaptam a fejemre egy vágást. Tessék meg nézni. (*Fölemeli a köteléket a szeméről.*)

TIMÁR (*összeborzad*).

TÓDOR. Ez a numero III. emlék, amit a bőrömmön viselek a te barátságodból. Innen most már kotródnom kellett: tél idején, hegetlen sebemmel, nehogy még utána járjanak, hogy ki vagyok? Majd rád találok én, Timár Mihály. Tudom én, hogy hol van az a hatodik világrész, ahol te rejtőzöl. Odamentem.

TIMÁR (*indulatosan*). Te ott voltál a szigeten?

TÓDOR. Ne ugrálj barátom. A puska el talál sülni s nem én leszek az oka. Az én bajom lett az is, nem a tied. Te táncolsz, én meg fizetem érte a belépti díjat. Ez már olyan, mint a tiz parancsolat. Hogy minek mentem én a Senki szigetére? Hát hogy téged ott találjalak. De te már akkor eljöttél onnan. Könnyű volt bejutnom, mert a Dunán áll a jég. Én nem találtam ott egyebet, mint Noémit, meg egy porontyot, aki egészen hozzád hasonlít. - Ej, ej! Miska pajtás, ki nézné ki belőled ezt a hamisságot? Dódikának hiják, ugy-e? kedves kis okos gyermek. Mennyire sajnáltam, mikor megtudtam, hogy a jó Teréza mama meghalt. Bezzeg, ha ő még otthon lett volna, engemet is másképp fogadtak volna. - Igazán szép lett az a Noémi. Én nem állhattam meg, hogy ezt egy nyájas öleléssel tudtára ne adjam.

TIMÁR (*felugrik*).

TÓDOR. Csak maradj ülve pajtás! Nem a te bajod lett az, hanem az enyém. A kis Noémi erre egy akkora pofont adott az ábrázatomra, hogy az az őrnagytól kapottal kétszer is fölért.

TIMÁR (*arca örömtől ragyog*).

TÓDOR. Ago gratias. Ez is az enyém. Ekkor aztán azzal fenyegettem, hogy ha velem nem jön, elviszem magammal a kis Dódit.

TIMÁR. Átkozott!

TÓDOR. Nonono! barátocskám! Egyszerre csak egyikünk beszéljen. Nem jól mondtam, hogy csak ketten voltak a háznál; mert volt egy harmadik is: az az átkozott fenevad, a csuf, nagy szelindeked, a neufundlandi. Az ágy alatt hevert addig; de amint azt látta, hogy a gyermekhez nyulok, előrohant és rám ugrott. Én azonban kirántottam a zsebemből a pisztolyomat - keresztül lőttem ő nagy kutyaságát!

TIMÁR. Gyilkos!

TÓDOR. Hhaj, pajtás! Ha az én lelkemet csak ez a kutyavér terhelné. Aztán a gaz szelindek nem dögölt ám meg rögtön attól az egy golyótól. Kutyába sem vette. Rám ugrott, keresztül harapta a balkaromat, lerántott a földre s tán szétmarcangol, ha a kis Dódika segítségemre nem jó: ez átölelte a fenevad nyakát s elhuzta rólam: úgy szabadulhattam meg a csunya haláltól.

TIMÁR (*szemeit törli*).

TÓDOR. Én tehát itt is fel lettem csufolva. (*Felgyüri a kabátja ujját a karjáról.*) Nézd: itt a kutyaharapás sebei a karomon. Ez a numero IV. emlék tőled. Egy eleven album az én bőröm a

te érted kapott sebekkel. - Most mondd, hogy mit csináljak én te veled, hogy ki legyünk egymással egyenlitve?

TIMÁR. Mit kíván ön?

TÓDOR. Ahán! Megszólalsz már. Furcsa volna ugy-e, ha azt mondanám, hogy: „fogat fogért, szemet szemért”. Eredj, süttesd te is a hátadra az akasztófa jegyét, vasaltasd oda magadat, a gályapadhoz, kergettesd magadat földön, vizen, erdön, városon keresztül, aztán vágasd magad fejbe karddal a feleséged imádója által, aztán haraptasd keresztül a karodat a szeretőd kutyája által: - akkor aztán osztozzunk a maradékon. - De hát én kegyelmesebb akarok lenni. Alkudjunk meg.

TIMÁR. Kell pénz?

TÓDOR. Az is kell: de majd arról később szóljunk. Nekem egy időre félre kell vonulnom a világ elől, míg elfeledik a brazilai gályán megölt porkolábnak, meg a megfojtott öröknek a történetét. Te fogsz engemet legszivesebben elrejtteni.

TIMÁR. Beszéljen ön.

TÓDOR. Hát még mindig csak nagyságoljuk egymást? Nem tetszik a bruderschaft sehogy? Hát hajlandó volna nekem a nagyságos ur százezer frank rentét biztosítani?

TIMÁR. Igen.

TÓDOR. *(Felkacag.)* Nem kívánok ilyen nagy áldozatot. Nem kérek én most egy véres garast sem; hanem más valamit. Adja nekem a nagyságos ur a Senki szigetét.

TIMÁR. *(Fölháborultan.)* Mit akar ön azzal?

TÓDOR. Legelőször is egy csendes menedéket, ahová énnekem semmiféle nemzet szaglászó kopói nem járhatnak. Azután természetesen azt, hogy nagyságod engemet azon a szigeten mindaddig, amig kívánatosnak látszik, ellásson mindennel, amit a testem megkíván, ami drága és jó.

TIMÁR. Ejh, ne izetlenkedjék ön. Kérjen tőlem összeget, bármilyen nagyot. Menjen vele, ahová akar. De azt a szigetet nem adom. Az ostoba kívánság. *(Hátat fordít.)*

TÓDOR. Ah, ne fordítson ön nekem hátat kegyelmes uram! Micsoda nyelven hajlandó ön meghallgatni egy szegény földönfutó instantiáját?

TIMÁR. Végezze ön. Nem akarok önnel hosszasan értekezni. Pénzt adok. Ha sziget kell önnek, vegyen magának a görög archipelagusban. Ha üldözéstől fél, menjen Sziciliába: ott nem bántják! A szigetet nem adom.

TÓDOR. Ugy? Hát már olyan büszkén beszél velem a kegyelmes ur? Te azt gondolod ugy-e, hogy hát csak eredj te rongyos! Keress magadnak valami bolondot, aki a te mesédet elhiggye. Majd téged csuknak be. Nekem van pénzem sok. Ha te, a vádló el nem veszed, majd elveszi a bíró. Ugathatsz te, ágról szakadt kutya, ha én, az arany ember magasra emelt arccal azt mondom: ez mind nem igaz! - De hát nézd csak, milyen furfangos emberrel van dolgod. - Én még eddig senkinek egy szót sem szóltam az adatokról, amiket rólad megtudtam. Hanem mind azt megírtam s itt van a zsebemben, négy különböző cím alatt. Az egyik denunciáció a török kormányhoz van címezve, hogy Ali Csorbadzsának a kincsei hová lettek. A második levél följelentés a bécsi kormánynak, hogy Ali Csorbadzsi gyilkosa te vagy. A harmadik levél szól Levetincy Timea asszonynak. Ő neki megírom, hogy ölted meg az apját, hogy raboltad el a kincseit, hogy jutottál az anyja gyémántos arcképéhez? És aztán megírom neki, hogy hol jársz te olyankor, amikor otthon nem vagy? A Senki szigetének a titkait. Beszélek neki Noémiről és Dódiról. Nos, verjek-e még több tövist a körmöd alá?

TIMÁR. (*Melle nyugtalanul zihál.*)

TÓDOR. No hát ha nem szólsz, folytassuk. A negyedik levél pedig szól Noéminek. Ebben aztán el van mondva minden: hogy itt a nagy világban nőd van, hogy te gazdag ur vagy, hogy soha az övé nem lehetsz, hogy őt meggyaláztad, hogy ő csak kéjeid játékszere s hogy gonosz-tevő is vagy. - Nos nem ordítasz még kegyelemért? - Hát amint te azt mondod, hogy nem alkuszol: én alászolgáját mondok s megyek innen egyenesen oda ni. Látod azt a kettős tornyot? Az ott Tihany. Ott becsületes barátok laknak. Ott leteszem biztos helyre a leveleket és arra fogom kérni a perjelt, hogy ha én egy hét múlva a levelekért vissza nem jönnek, juttassa őket címzéseik helyére. E szerint engem hiába tételnél el láb alól. A levelek eljutnak rendeltetésük helyére. S akkor aztán neked nincs többé maradásod ebben az országban. Amilyen arany ember voltál eddig, olyan sárember fogsz lenni ezentul. És nem menekülhetsz a Senki szigetére sem, mert ott meg Noémi fog előtted ajtót zárni. - - Nem! Nem! semmi sem marad fenn számodra, mint szökni az ismerős világból, úgy, miként én, eltagadni a nevedet, úgy, miként én; bujdokolni városról-városra s rettegni az ajtóhoz közeledő lépésektől úgy, miként nekem! - Nos hát menjek-e, vagy maradjak?

TIMÁR (*kinzottan*). Maradj!

TÓDOR. Ahán! Előadod már! No hát ülünk neki még egyszer. Tehát legelőször is ideadod a Senki szigétét?

TIMÁR. De hiszen az a sziget nem az enyém, hanem a Noémié.

TÓDOR. Nagyon helyes az észrevétel. Hanem az én kívánságom megint egészen alapos. A sziget Noémié, hanem Noémi meg a tied.

TIMÁR. Mit akarsz?

TÓDOR. No, no, csak ne forgasd a szemeidet olyan nagyon! A dolog így lesz. Te levelet írsz Noéminek, amit én magam viszek el neki. A levélben szépen elbucsuzol tőle; elmondod neki, hogy el nem veheted, mert neked felbonthatlan viszonyod van: feleséged a szép Timea, akire Noémi bizonyosan emlékezni fog. De te az ő sorsáról tisztességesen gondoskodtál, visszahoztad messze új világból egykori eljegyzett vőlegényét, aki kitűnő, derék, deli ifju, s akit ő most is kész elvenni, szemet hunyva az eddig történetek fölött. Te ránk adod áldásodat és minden jóval el fogsz látni jövőre.

TIMÁR. Mit? Te Noémit is akarod?

TÓDOR. Hát mi a patvar? Csak nem gondolod tán, hogy Robinsonnak akarok beállni a te rongyos szigetedre? Nekem kell valaki abban a magányban, aki az életemet megédesítse. Csömörig jóllaktam odaát a fekete haju asszonyokkal. Noémi arany hajába, kék szemébe egészen bele vagyok bolondulva. Aztán ő engem pofonütött; ezért boszut kell állnom. Hát lehet-e nemesebb boszu, mint csókkal fizetni a pofonért? S aztán mi jogon is tagadhatnád meg őt te én tőlem? Nem vagyok-e én eljegyzett vőlegénye, aki őt törvényes nőmmé tehetem: becsületét visszaadhatom? mig te őt el nem veheted, csak szerencsétlenné teszed.

TIMÁR (*könyörögve, összekulcsolt kezekkel*). Kivánd tőlem minden vagyonomat.

TÓDOR. Hagyjuk ezt későbbre. Még rákerülhet a sor. De most legelőször azt kívánom. Nem is a tiedet kívánom; hanem a magamét.

TIMÁR (*kezeit tördeli kétségbeesetten*).

TÓDOR. Nos? hát irod azt a levelet Noémihoz? vagy elmenjek Tihanyba ezzel a négy levéllel?

TIMÁR (*kitörő fájdalommal*). Oh, a kis Dódi!

TÓDOR. (*Hetyke gunnyal.*) Leszek neki apja: nagyon jó apja fogok lenni!

TIMÁR. (*Hirtelen felszökik helyéből, egy ugrással Tódor előtt terem, mielőtt az a fegyvert ellene fordítaná, két karját megragadja, dühösen megrázza.*) Kezem közt vagy most, átkozott hiéna! Izekre szakgathatnálak! Porrá törhetnék! De én nem öllek meg! Utálnám magamat, ha vérednek egy cseppje beszennyezné a kezemet. Lódulj! Árulkodj! Ölj meg orozva, testben, lélekben; ahogy akarsz. Nem védem magam ellened! (*Kitaszítja az ajtón.*)

TIMÁR. (*Egyedül, öklével mellére üt.*) Ah, én erős szívem. De jó, hogy megtaláltalak újra. Nézzünk hát bátran a szemébe a sorsnak, amikor haragszik.

TÓDOR. (*Künn az erkély alatt.*) Megállj Timár Mihály! Ezért keservesen lakolsz!

TIMÁR. (*Kifut az erkélyre.*) Itt állok. Lelőhetsz!

TÓDOR. (*Künn.*) Annál rosszabbat fogok veled tenni. (*El.*)

III. JELENÉS.

Timár egyedül.

TIMÁR. Hadd menjen! Hadd végezze be művét, amit rábizott a sors. Timár nem gonosztevő, aki egyik bűnét a másikkal takarja el. Itt belül csendes már minden. Itt van a vég. Nincs hová futni tovább. Ezen a földön nincs mit keresni többé. Keressük hát fel abban a másik hideg planétában azt a sirhegyet, amit kiválasztottunk magunknak Noémival a találkozóra. (*A tele holdra mutat.*) Te már talán ott is vagy kedvesem. Ne várj rám sokáig! Rég ideje, hogy nem imádkozám. Most itt állok a nagy alkotó előtt, ki a csillagokat forgatja s a férgeket kikölti, ki egy lényt teremtett, mely vele dacol: embert! (*Imára kulcsolja kezeit.*) Örök hatalom. Előled futok s hozzád jutok ez órában én. Nem panaszkodom előtted. Te vezettél, de én másfelé mentem; te intettél, de én mást akartam; most idejuték, a véghez. Vak engedelmességgel megyek át a tulvilágba. Hideg lesz a lelkem s tünni fog ott. Bűnhődöm azért, mert annyit boldogtalanná tettem, akik engem szerettek. Vedd őket a te oltalmadba, örök igazság. Én vétkeztem, én haljak meg, én kárhozzam el. Védelmezd, vigasztald meg azokat, akik gyöngék: a gyöngé nőket, az ártatlan gyermeket. Engem pedig adj át a te boszuálló angyalaidnak. Én elkárhozom és elhallgatok. (*Távolból halálos segélykiáltás hangzik.*) Mi ez? Minő segélykiáltás? Vértfogyláló hang! (*Kifut az erkélyre. Ujra hangzik a segélykiáltás. Visszajő.*) A kalandor belebukott a jég-hasadékba! Hej öreg Galambos! Siessünk! Egy ember a rianásba esett! Ébredjetek! Halászhadjatok! Menteni! (*Rohan kifelé.*)

IV. JELENÉS.

Timár, Noémi.

NOÉMI (*belép a mellékajtón, fekete köpeny rajta.*)

TIMÁR (*visszariad*). Noémi!

NOÉMI. Én vagyok. Noémi.

TIMÁR. Itt voltál? Mindent hallottál?

NOÉMI. Mindent.

TIMÁR. Elitélisz?

NOÉMI *(átöleli)*. Szeretlek. *(Még egyszer hallik a segélykiáltás. Noémi visszatartja Timárt.)* Hagyd veszni! Istenitélet ez! Ha Isten nem, én öltem volna meg. *(Kétcsovű pisztolyt mutat elő.)* Nézd: ez az ő fegyvere, amivel egykor rád lőtt. Te eldobtad, én tartogattam. Arra volt készítve, hogy ha életedet fenyegeti, megölöm vele, s ha minket odadobsz neki, magamat és gyermekemet ölöm meg.

TIMÁR. Itt van ő is? Dódi.

NOÉMI. Hol hagytam volna el? Odalenn alszik a vén halász szobájában.

TIMÁR. Hogyan találtál én reám?

NOÉMI. Nagyon egyszerű az. Ennek az embernek utána jöttem, gyermekem karomra véve. Tudtam, hogy ő az a véreb, aki tégedet keres. Az ő nyomán rád kellett találnom.

TIMÁR. Most már tudod, hogy ki vagyok?

NOÉMI. De azt is, hogy én ki vagyok. Fiadnak anyja. A te asszonyod. Viszlek magammal pusztá szigetünkre, s az átoksúlylyal terhelt rossz világba vissza nem bocsátlak soha.

TIMÁR. Hát a másik nő?

NOÉMI. Özvegyped lesz. Üldöző daemonodat elnyelte a nagy titoktartó Balaton. Tavasszal, ha a jég elolvad, majd kidobja a partra a hullám. Már akkor nem lesz rajta emberarc. De megtalálják rajta ruháidat: tárcádat a zsebében, puskádat a vállán. Azt fogják hinni, hogy te voltál. Megsiratnak. Szépen eltemetnek. Nevedet, nagy érdemeidet felvésik arany betűkkel márványba. S a fehér arcu nő is kipirul majd: megtalálja régi kedvesét, s boldog lesz vele. Az arany ember kétfelé szakad. Az „arany” a szép özvegynek marad; az „ember” én nekem.

TIMÁR. *(Noémi lábaihoz rogy, térdeit átöleli, zokogva.)* Amen.

ÖTÖDIK FELVONÁS.

Szintér: A III. felvonásbeli kettős szoba a közép rejtekkel. Timea szobájában az ágy helyén egy imazsámoly és a fölött a szüzanyaszobor; a baloldali szobában egy asztalon gyertya ég. Esthomály.

I. JELENÉS.

Athália, Timár.

TIMÁR *(török kalmárnak álcázva, sötét arcszín, szürke szakáll, sűrű szemöldök; viselete hosszú kaftányszokmány, széles tekert öv, turbán, kezében mankós bot, járása reszketős; a színen áll, a lépcsős szobában).*

ATHÁLIA *(egyszerű öltözetben: köténykével, kezében butorporoló tollseprő. A baloldali mellékajtón jön ki: meglátja Timárt).* Kit keres az a vén török?

TIMÁR *(öreges hangon).* Aleikum Unallah! Szép kisasszony.

ATHÁLIA. Honnan gondolod, hogy én kisasszony vagyok?

TIMÁR. A járásodról.

ATHÁLIA. Mit akarsz?

TIMÁR. Ez itt a Brazovics kalmár háza?

ATHÁLIA. A Brazovics kalmárnak furcsa háza van. - Annak deszkából van a fundumentuma, s kőből van a teteje.

TIMÁR. Tudom. Meghalt. Maradt egy szép leánya.

ATHÁLIA. Azt mondták, hogy szép: mikor még a hazugságnak jó ára volt. Láthatod: milyen?

TIMÁR. Igazat mondtak. A rózsás kert királynéja a neved. Én Belgrádból jövök. Meghalt apádnak egy bátyja lakik ott.

ATHÁLIA. Mondják. Soha sem láttam.

TIMÁR. Gazdag ember és öreg már. Nincs senkije, egyedül van. Hogy utam erre hozott, rám bizá, keressem fel testvére gyermekét e városban s vigyem el hozzá. Ime itt a levele. Magyaráztasd meg magadnak, mert görögül van. *(Levelet ad neki.)*

ATHÁLIA. Érték én görögül. Hisz rád leány vagyok. *(A levélbe tekint.)*

TIMÁR. Ugy-e, hogy szívesen hív?

ATHÁLIA. Halálát érzi közeledni. Engem óhajt látni. Minden vagyonát rám hagyja.

TIMÁR. S az szép vagyon. Én mondhatom, hogy az.

ATHÁLIA *(magában).* Hát még egyszer urnő lennék! Gazdag, imádott, körülrajongott! Szedném a lepkék és dongók hódolatát; s kinevetném valamennyit. Boldognak, magaménak lenni újra! Ah! Milyen álom! De akkor ő is boldog lenne: ő! Akinek gátja akarok lenni még a menyország ajtajában is. - Ne - nem! Az ő boldogságának az árán még az üdvösség se kell! *(Timár alázatosan.)* Ments ki, édes effendim, jó öreg, drága nagybátyám előtt. Tudod,

szegény unokatestvéremet mily szörnyű csapás érte. Ő engem oly nagyon szeret; gyászában el nem hagyhatom.

TIMÁR. Mondják, hogy gyászol és busul nagyon. De majd az özvegyi gyászév letel, s akad neki vigasztalója. S ahol két embernek öröme van, ott a harmadiké az irigység. Jőjj velem nagybátyádhoz.

ATHÁLIA. Nem! Nem mehetek.

TIMÁR. Akkor más okod van az ittmaradásra?

ATHÁLIA *(félre)*. Ha a gondolatot meg lehetne látni! *(Fenn.)* Igaz. Nem titkolom. Én is férjhez megyek. Már el vagyok jegyezve. Timea öcsém olyan kegyes volt, hogy gazdag nászajándékot adott.

TIMÁR. Ah! Tehát ez tart vissza? Jegyessed derék, szeretni való legény?

ATHÁLIA. Egészen hozzám illő. Tehetős, jómódu férfi, a város kamarása, nemzeti ur a címe: nemzeti asszonynak fognak hinni engem.

TIMÁR. Mi a neve?

ATHÁLIA. Fabula János.

TIMÁR *(félre, megriadtan)*. Az én öreg kormányosom! Akinek hét gyermeke van! *(Atháliához.)* Te választottad őt? vagy anyád, unokatestvéred beszéltek rá, hogy menj nőül hozzá?

ATHÁLIA. Bizonyynal én választottam őt magamnak.

TIMÁR. És szereted?

ATHÁLIA. Imádom!

TIMÁR *(hosszasan, merően reá néz)*. Jól van. Én megyek a hajómhoz vissza. Egy óra múlva indulok lefelé, hazámba. Egy óráig még meggondolhatod, s ha jössz: szívesen látlak. Ölelő karok, fény, pompa vár reád. Urnő lesz palotádban s boldogságot találsz és hozasz. Ha nem jössz el, ha ez órát el hagyod veszni: elmondom nagybátyádnak otthon, hogy láttalak, bizony mondhatom, hogy „láttalak”. *(Elbiceg a háttéri ajtóig, ott megáll s még egyszer: mondja.)* „Láttalak!” *(Kimegy.)*

ATHÁLIA *(keblére üt öklével)*. Ezt is láttad-e itt? Hát még egy óra van a meggondolásra? Hogy csábít a sors! mint egy hizelkedő szerelmes. Kerítő inkább! Engem csábít, hogy a másikat odaadhassa másnak! Egyszerre megnyilna a menyország itt e házban: csak az kellene, hogy én menjek el innen. Nem megyek! Nem! és a te boldogtalanságodat semmi kincsnek árán sem hagyom megvásárolni tőlem! Nem alkuszunk. *(Széttépi a levelet.)* Én itt maradok!

II. JELENÉS.

Timea, Kadisa jönnek együtt.

TIMEA *(gyászruhában, fekete csipke főkötővel)*.

KADISA *(kezében rózsacsokorral)*. Szabad utolsónak lennem, akik boldog névnapot kívánni jöttek mai nap?

TIMEA *(elveszi a csokrot)*. Boldog névnapot! Ez is milyen guny a sorstól. Tudja ön, hogy micsoda emlékek esik össze ez a nap?

KADISA. Tudom. Épen ezen a napon temettük a mi kedvesünket, Mihályt.

TIMEA. Én meg ő neki vettem egy koszorút ma este a sírkövére.

KADISA. Látszik a szemein.

TIMEA. De vajjon csakugyan ő nyugszik-e ott a sírkő alatt?

KADISA. Bizonyynyal ő volt. Mikor a tavaszi jégtorlás között Siófoknál meglelték a holttestét a halászok, én magam ott voltam. Emberi vonások nem voltak rajta felismerhetők többé; de az öltönyeit megismerte mindenki, zsebében volt a tárcája, az egymáshoz tapadt bankjegyekkel, a tárca tábláján a cimere volt zománcozva és a vállán volt a szíjnál fogva a lőfegyvere, aminek az agyába ezüst lapra volt felvésva a neve, az ujjain a cimeres pecsétnyomója és jegygyűrűje, miket önnek elhoztam. A vén Galambos, a halász bizonyította, hogy ez az öltöny volt rajta azon az estén, amikor eltűnt. Éjjel farkasokra szokott lesni, s véletlenül bukott bele a vékony jégvártyával fedett rianásba.

TIMEA. Szegény jó Mihályom!

KADISA. Mindenki szerette. Mindenki áldja. Csendesen nyugszik. - Hát mi örökké fogjuk-e őt gyászolni?

TIMEA. Mi? Csak én gyászolom.

KADISA. Én jobban.

TIMEA. Legyen türelme. A sebnek hegedni kell. Én nekem idő kell rá, hogy hozzászoktassam a szívemet az örömhöz. Előbb álmodnom kell a boldogságról. - És még egy van. - Előbb férjhez kell adnom Atháliát.

KADISA. Atháliát? Ugy! igaz.

TIMEA. Kérője van. Derék, nemes, tehetős ember. És én is szántam neki valamit. Megboldogult Mihályom százezer forintot ígért neki hozományul, ha férjhez megy: az ő kívánságát teljesítem, ha ennyit adok vele férjhez menetelekor.

KADISA. Azt nagyon jól teszi. Ennek örülök.

III. JELENÉS.

Előbbiek, Athália.

ATHÁLIA *(bejön az oldalajtón kalapdobozzal a kezében)*. Ah! Jó estét őrnagy úr! Timea, neked küldték ezt a dobozt Budapestről.

TIMEA *(elveszi a dobozt, Kadisához)*. Ezt nem volna szabad önnek megtudni, hogy mi van benne? Ha megígéri, hogy nem nevet ki, megmutatom.

KADISA. Inkább sohase nevetek életemben.

TIMEA *(felnyitja a dobozt, kivesz belőle egy fehér csipkefőköttöt, az üres dobozt odaadja Atháliának)*.

KADISA. Ah, be kedves. Egy fehér főköttő. *(Elveszi a főköttöt.)*

TIMEA. Mondtam, hogy ne nevéssen.

KADISA. Hiszen csak mosolygok. Tehát vége lesz a gyásznak.

TIMEA. Csitt! Erről még ne beszéljünk. Akarja ön, hogy felpróbáljam? *(A tükör elé áll, a gyászfőkötőt leteszi a fejéről, megcsókolja.)* Szegény Mihályom!

KADISA *(kezeben a főkötővel)*.

TIMEA. Nos, adja ide, hadd tűzöm föl.

KADISA. Nem segíthetnék én?

TIMEA. Ah! Mit ért ön ahhoz. Majd Athália lesz oly jó.

ATHÁLIA *(merev tekintettel, gyűlöletet kifejező szemekkel közeledik feléje; reszkető kézzel átveszi a fehér főkötőt Kadisa kezéből, a keresztültűző boglártűvel megszúrja Timea fejét)*.

TIMEA *(felkiált)*. Ah, te ügyetlen!

ATHÁLIA *(arcán az elkeseredés, düh, a szégyen vonaglik keresztül, szemei öldöklők, ajkai összeszorítvák)*.

KADISA *(félre)*. Minő tekintet!

TIMEA *(megbánva a szavát, megöleli és megcsókolja Atháliát)*. Ne haragudjál, kedves Talim: elfeledkeztem magamról. Megbocsátasz úgy-e? Nem haragszol rám.

ATHÁLIA *(tettetett alázatossággal)*. Oh kedves szép Timea, csak te ne neheztelj rám. Nem akartam a kis fejcskéd megsznari. Oh, be szép vagy ezzel a főkötővel, mint egy tündér. *(Kimegy hátul.)*

IV. JELENÉS.

Ugyanazon személyek, de a feloszlás változik. Timea, Kadisa a nagy szobában.

ATHÁLIA *(előbb a baloldali előtornácban, majd a rejtekhelyen)*.

TIMEA. Most már eleget látott ön. A mai napra ez elég.

KADISA. Pedig úgy szeretnék nem távozni el kegyed mellől.

TIMEA. Hiszen nem kergetem. *(Kezébe veszi a letett gyászfőkötőt s ketten arról sutognak.)*

ATHÁLIA. Megalázott engem azon ember előtt! Megszidott, mint egy cselédet, s az ő hallatára! - Most édesen sutognak egymással, most váltják az epedő pillantásokat. - Ah, ennek a mérgét még magamba kell szívnom. *(Belép a rejtekbe, átkémlél Timea szobájába.)* Milyen piros lett már az a fehér arc!

KADISA. Ön egyedül alszik a szobában?

TIMEA. Mióta özveg्य vagyok.

ATHÁLIA. És az előtt is.

KADISA. Hová vezet ez az ajtó ott az alkovenből?

TIMEA. Az egy előszobába.

KADISA. És ez a másik ajtó?

TIMEA. Hisz jól ismeri ön. Ez ruhatár-szobámba vezet s innen a látogató-terembe.

KADISA. Hát cselédei hol vannak éjjel?

TIMEA. A nőcselédek a konyha melletti szobában, a férfi cselédek földszint. Két csengetyűszalag van az ágyam mellett, egyik a férfiak, másik a nők szobájába szolgál.

KADISA. Hát itt a mellékszobában senki sem szokott lenni?

TIMEA. De igen. Athália alszik ott. Ejh, de mindent meg akar ön tudni.

KADISA. Be szokta ön zárni ajtajait, mikor aludni megy?

TIMEA. Soha sem. Ki elől zárnám? Minden cselédem hűséges.

KADISA. És nincsen ebbe a szobába valami titkos bejárás?

TIMEA *(nevet)*. Ön az én házamat valami rejtélyes velencei kastélynak nézi.

ATHÁLIA. Hát a te házad ez?

KADISA. De hát tegye meg az én kedvemért, hogy ezen az éjszakán zárja be minden ajtaját, mikor aludni megy.

TIMEA. Jól van. Az ön kedvéért megteszem.

ATHÁLIA. Csak zárd be jól.

KADISA *(megfogja a kezét Timeának gyöngéden)*. Szokott ön imádkozni, kedvesem?

TIMEA. Soha.

KADISA. Hogyan? Soha?

TIMEA. Az az Isten, akiben én hiszek, mindig velünk van és ébren.

ATHÁLIA. De hát ha ma alszik?

KADISA. Bocsásson meg, kedves Timea: a nőt nem ékesíti a philosophia. Mienk a skepsis, a nőké a piétás. Imádkozzék ön ezen az éjszakán.

TIMEA. Tudja ön, hogy én mohamedán nő voltam, akit nem tanítanak imádkozni?

KADISA. De most már keresztyén nő kegyed s a keresztyén imák szépek. Vegye elő az éjjel az imakönyvét.

TIMEA. Jó. Megtanulom a férjhez menendő hölgyek imáját könyv nélkül.

ATHÁLIA. Majd én segítek hozzá!

KADISA. Én pedig az éjjel hozzá csatlakozom az őrzárhoz s reggelig járom a patrolt. Ha lépteket fog ön az ablaka alatt hallani, gondoljon rá, hogy az enyéim is közte vannak. Jó éjt! Isten őrizze önt.

TIMEA *(az ajtón kikiált)*. Lujza. Kérlek világíts le a lépcsőn az őrnagy urnak.

ATHÁLIA *(kijön a rejtekből, felkapja a gyertyáját, egyik kezével eltakarva a világot, utjába áll Kadisának)*.

KADISA *(a baloldali szoba ajtaján kilép, a lépcső felé indul)*.

ATHÁLIA *(odavilágít)*.

KADISA. Köszönöm, jó Lujza, köszönöm. Fogja jó leánykám. *(Egy tallért nyom Athália kezébe.)*

ATHÁLIA. Csókolom a kezét nagyságos őrnagy úr.

KADISA *(megismeri, megijed)*. Ah! Az istenért kisasszony! Bocsásson meg, nem ismertem meg a félhomályban.

ATHÁLIA. Nem tesz semmit őrnagy úr!

KADISA. Bocsásson meg vakságomért és adja vissza, kérem, sértő ajándékomat.

ATHÁLIA *(gúnyos bókolással huzódik hátra, eldugva háta mögé a kezét)*. Majd holnap visszaadom, őrnagy úr, addig hadd legyen az enyím: - hiszen megszolgtáltam.

KADISA *(boszusan lemegy a lépcsőn)*.

ATHÁLIA *(előre jön, a tallért felhajtja a levegőbe s elkapja a kezével)*. Egy tallért adott ajándékba. No hát én is kaptam nászajándékot. Hahaha! *(Elfújja a gyertyát, belép a rejtekbe.)*

V. JELENÉS.

Timea, Athália.

TIMEA *(letérdepel az imázsámolýra és imádkozik)*.

ATHÁLIA *(kémlelve)*. Imádkozik! Segitek benne. Ördög, pokoltűz, gyehenna, döghalál, mirigy, tüzvész, orgyilok, mérég, pusztulás, földrengés, nyavalya, rettegés, gyalázat, veszedelem, kárhozat, éjjeli kísértet szálljon le erre a házra, Amen! S te mersz e házban együtt aludni én velem? Aki attól a perctől kezdve, amikor a víz kidobott erre a partra, az én balsorsomat hordod magaddal. A te egymást csókoló fekete szemöldökeid öltek meg engem. Elvetted a házamat és elvetted a szeretőmet s azt hiszed, hogy ez feledve van! Hát nem tudod, hogy a nő gyűlölete hűtelen kedveséhez csak a méreggé vált szerelem; de még akkor is szerelem! Minő menyegzői nap volt az az enyém! Hogy számláltam az óráütéseket: hogy visszatér-e? És közbe pörgött az árverező dob. És aztán hosszú évei a kínos tettetésnek, az eltitkolt megaláztatásnak! Egyetlen ember volt a világon, aki lelkemet szívének egész irtózatával ismerni tudta; aki segített nekem szerencsétlenné tenni ezt a házat: s az most elmegy a jég alá, itt hagyja a világot. És most hazajön a boldogság ez alá a tető alá s nem marad itt szerencsétlennek senki más, egyedül én! Ah, sok álmatlan éjszakán csepegett teli a keserű pohár. Csak ez utolsó csepp kellett hozzá, hogy kiömljön: ez volt a mai megalázó szó: „te ügyetlen!” *(Átkéml.)* Mégis imádkozik? Mégis zörgeted a menyország ajtaját? Segitek rajtad. Kinyitom. Felmehetsz. *(Felnyitja a „Szent Györgygyel” takart ajtót, az kitárul: belép Timea szobájába.)*

TIMEA *(felriad az imázsámolýról)*. Ki az?

ATHÁLIA. Én vagyok: az ördög.

TIMEA. Athália! hogy jössz ide be?

ATHÁLIA. Ledobtam Szent Györgyöt a hátamról s most én kerülök fölül.

TIMEA. Micsoda szó ez? Mi van a kezeden?

ATHÁLIA. Az egyik kezemben tör, a másikban mérég.

TIMEA. Mit akarsz velük?

ATHÁLIA. Téged kérni, hogy válassz közülük.

TIMEA. Az Istenért! Te meg akarsz engemet ölni?

ATHÁLIA. Még csak most tudod?

TIMEA. Athália!

ATHÁLIA. Ne csapj semmi lármát: minden ember alszik a háznál. Cselédeidnek, Zsófi asszonynyal együtt, jó puncsot készítettem, megfűszerezve mákonnyal: azok fel nem ébrednek ma. Ketten vagyunk csak, akik élünk. S az egyikünknek meg kell halni.

TIMEA. Athália! Néném! Te csak tréfálsz velem.

ATHÁLIA. Ha van tréfája a megszakadt szivnek, úgy az enyim is az. Megesküdtem, hogy azon a napon, amelyen e férfi szerelmét elfogadod, meghalsz. S én hiva maradok az eskümnemnek.

TIMEA. Gondolj Istenre. Athália! Néném! Ne vidd a lelkedet kárhozatra.

ATHÁLIA. Már végig éltem a kárhozatot élve! A pokol nekem már csak pihenés! Egy üdvösséget ismerek csak. Téged haldokolva látni.

TIMEA *(letérdel előtte)*. Légy irgalommal. Oh hagyj engem élni.

ATHÁLIA. Élni ugy-e? Mikor már olyan szép az élet? Mikor kezdődnének az örömei? Épen azért halsz meg ma, mert holnap már örömnappal virradna rád. Hasztalan könnyörgesz előttem. Az éhes tigris hamarabb könnyörülne rajtad, mint én. Csak a halál nemében válogathatsz. Itt e pohárban gyorsan ölő mérge. Itt az öklömben jól kifent tör. Ha félsz a törtől, ürítsd ki a poharat.

TIMEA. Engedj Istenhez imádkoznom elébb.

ATHÁLIA. Nincs Isten, aki segíthessen rajtad. A házban zárva minden ajtó. Ha egyet kiáltasz, ez a tör átjárja a szivedet.

VI. JELENÉS.

Előbbiek, Timár.

TIMÁR *(sietve jön fel a lépcsőn; a nyitva talált rejtekbe belép)*.

ATHÁLIA. Válassz! A mérge és a tör között. Ne félj: az meg van élesítve, nem fáj.

TIMEA *(kétségbeesetten felugrik, az ablakhoz fut, azt kitöri)*. Segítség! Barátom! Megölnek!

ATHÁLIA. Ah, hát a tört választod? *(Utána rohan.)*

TIMÁR *(belép a rejtekből, megkapja Athália kezét, kicsavarja belőle a tört)*.

ATHÁLIA *(rámereszti szemeit)*. Ah! Timár! A rém!

TIMÁR *(odahurcolja az asztalhoz s a méregpohárra mutat)*.

ATHÁLIA. Ah. Hideg kísértet! Ne hurcolj! Megyek magamtól! *(Künn láрма hangzik, az ablakot bezuzzák.)*

ATHÁLIA *(megissza a mérget)*.

TIMÁR *(eltűnik a rejteken át, behuzza maga után a Szent György képet, elfut a lépcsőn keresztül)*.

VII. JELENÉS.

Athália, Timea, Kadisa.

KADISA (*az ablakon át beugrik, a karjába omló Timeát aléltan hozza előre*). Mi az? Kit ölnek?

ATHÁLIA (*a földön vonaglik*). Engem, őrnagy úr. - Én vagyok a megölt. Nászajándéku adom - ti nektek - halálomat. Ne szorítsd a kezemet, kísértet! - Megyek magamtól - hová hívogatsz. (*Meghal.*)

Vége.

Az erényt mindig szeretni kell.

A Svábhegy keletre néző oldalát egy mély hegyszakadék hasítja ketté, amely valamikor járt ut volt, nagy felhőszakadások vizmosásai vájták ki ilyen mélyre, most már egy széles mély árok, embertől járhatatlan. Ennek a két oldalán fekvő telkekhez csak kerülő utakon lehet jutni.

Ezelőtt néhány évtizeddel még ezek a telkek viruló szőlőkertek voltak (a filokszéra előtt). Csak egy telek vált ki a többi közül, amelynek felső részét terebélyes fák fedték, az alsó része kopár volt, csupa kőhalmaz, miveletlen, alját bozót takarta.

Az összeboruló fák zöldje közül egy házikó szeglete nézett ki a világba egy ablakával.

Közel volt az én nyári lakomhoz: beláttam az udvarába. Sohasem vettem észre ott emberi alakot.

Egyszer kíváncsi voltam megtudni, mi van ott. A kocsitól eltérve, csak egy keskeny ösvény vezetett a kerítés ajtajáig. Az pedig állandóan zárva volt.

A kapu rácsozatán keresztül be lehetett látni az udvarra. Csupa gaz és bozót minden, semmi nyoma hajdani virágos kertnek. Közel a kapuhoz egy sárga virágu szarkával telenőtt halom oldalából egy négyszögű hegyes oszlop emelkedett ki, fehér homokkő volt, rajta e felírás fekete betűkkel: „Virtus semper diligenda.” Mit jelent ez? Figyelmeztetés ez, vagy tanulság?

Kézen, közön át, szomszédok révén aztán megtudtam az egész megelőző történetet.

Ez a világtól elrejtett kis lak egy fővárosi orvosé volt, akinek egy kórháznál volt állása. Súlyos hivatal. Ő volt a kezelője a ragályos betegek osztályának.

Az orvosnak felesége volt, fiatal és szép.

Könnyen megérthető a gondoskodás, hogy nejét az orvos eltávolította a kórház közeléből s itt e félreeső zugában a külteleknek választott számára lakást, ahol azok a gyilkos rémek, akikkel ő folytonos küzdelemben áll, rá nem találhatnak.

De más veszélyes démonok sem találhatnak rá; - akikkel tele a világ.

Reggel korán beballagott az orvos a városba, táskáját cepelve; az egész napot odabenn tölté, estefelé gondosan végezve magán a fertőtlenítést, s öltönyt változtatva, megint kísétál a svábhegyi lakására.

Az asszony egész nap magára volt hagyatva.

Egyetlen cselédje, egy sváb paraszt nő, reggel eltávozott a szamarával a városi kuthoz, két puttonnyal, vizet hozni, s a mészárszékből hust, a kofától zöldséget, a milimáristól tejet bevásárolni: az alatt be volt zárva a kapu, a majorosné hazatéréssel megindult a főzés, abba az urnőnek semmi beleszólása nem volt.

Semmi mulatság, szórakozás, házi foglalatosság nem volt számára.

Virágos kert sem volt a háznál, annak első létföltétele, az öntöző víz: az hiányzott.

A megelőző birtoktulajdonosnak vakmerő terve volt: kutat ásatni a telkén. Lefuratott harminc öl mélységig; de vízre nem talált. A kiásott temérdek kő halommá nőtt, még a hegyszakadékba is jutott belőle annyi, hogy gátat rekesztett az alján, ennek a gödrében aztán megrekedt a nyári záporhordta iszap s időjárással az új talajt telenőtte a vad csipkebokor, amely alulról fölhatolt a telek széléig úgy, hogy kevés fáradsággal rózsalugast lehetett belőle idomitani.

Ez a rózsalugas volt a magára hagyott feleségnek a kedvenc menedéke.

Egész nap itt ült és horgolt valamit.

Egyedüli olvasmánya volt az ujság. A hivatalos Közlöny, ezt hozta ki számára a férje mindennap. Posta még akkor a Svábhegyen nem létezett. S a Közlöny éppen jóerkölcsű hölgyeknek való olvasmány volt. Kirekesztve hasábjáiból minden regény és szerelmi kaland napihire, ami a képzeletet felszítja.

Annak a lehetősége ki volt zárva, hogy a fiatal asszony valamelyik telekszomszédjával érintkezésbe jöhessen. Az egyik szomszédja egy óbudai kapás volt, aki maga művelte a szőlőjét; azzal nem lehetett egyébről beszélni, mint hogy nincs eső: a másik szomszédja pedig a vakok intézetének egy tanárja, egyházi személy, aki csak vasárnap jött ki a villájába a tanítványaival: azoknak mindegy volt, hogy szép-e az a buskomor asszony, aki beleénekel az ő istenes dalaikba? nem látták.

A férj esténként fáradtan jött ki a városból s kórházi élményei nem voltak arra valók, hogy azokkal asszonyt mulattasson.

Alacsony, zömök férfi volt, rövidre nyírt szakállal (a csókja szurt), a szemöldöke sűrűbb volt, mint a bajusza, az arcán nyomai látszottak a himlőnek. A haja illatozott valami kozmetikumtól, amely a hajkihullástól véd, emlékeztet a körisbogárra és a szegfűszegre. A fogai feketék voltak a folytonos szivarozástól. Egyszóval ideálja volt egy férjnek a maga asszonya előtt.

Az asszonynak még olvasmánya sem volt a hivatalos lapon kívül. A doktor elvből ellensége volt minden regénynek. Idézte Corneliust a neje előtt, aki a poétákat a kerítők közé számítja.

A doktor mogorva arca hiven visszatükrözte a kedélyét: házsártos, zsémbelődő, kötekedő volt. Semmi sem tetszett neki, amit az asszony tesz. Amit beszél, abban is mindig hibát keresett, s azt nem hagyta megrovatlanul. Tulságos volt a takarékoságban: naponként kiadta a konyhára való költséget, s este beszámoltatott krajcárig a svábasszonnyal s pörölt vele, hogy drágán vásárol. Baromfit nem hagyott tartani a háznál, mert annak az élelmezése ellenőrizhetetlen. Ellenben az ételek dolgában finnyás volt: belekotnyeleskedett a konyhai állapotokba, a salátát maga készítette el. A kávé is maga főzte meg. A tejet különösen kifogásolta. Valami furfangos mérővel kisütötte, hogy hamisítva van. A gazdasszony példálózott is előtte, hogy jó volna egy tehénként hozni a házhoz: attól aztán nemcsak igazi jó tejet lehetne kapni, hanem a tejfölösleget le lehetne adni a Svábhegyen, abból beszerezni a télire való eleséget, szénát, korpát. Hallani sem akart róla a doktor. Pedig a gazdasszony biztosította róla, hogy nyáron át nem kerül a tehén semmibe: a garádon, az árokpartokon annyi fű terem, ami azé, aki learatja, hogy azzal riskát bőven el lehet tartani. Nem! Tejgazdaság csak Rotschildnak való!

Egy reggel galambokat fedezett fel az udvaron a doktor. Hát ezek hogy kerülnek ide?

A gazdasszony igyekezett megnyugtanni, hogy ezeket ő (egy párt) a frakodlóságból kapta a Schwarce Nánitól, akinek van sok: a galambnak nem kell etetés, az tud magának keresni a szántóföldeken. Időjárával fiókáik lesznek, s azok töltve nagyon jók.

- Én nagyon szeretem a galambokat - védekezék a feleség.

- Azt rosszul teszi. A galamb az erkölcstelenség szimboluma. Cythere madara, akitől a nők csak rosszat tanulnak.

Az asszonyka addig cirógatta a doktor borotvált pofáját, hogy kiengesztelje, míg az meg-lágyult, s beleegyezett, hogy maradjanak hát itt a galambok.

S azt nagyon rosszul tette.

Hiába! A férjnek fenn kell tartani az egyszer fogalmazott véleményét, mert az mindenestre irányadó. A következő eset tanubizonyoság rá.

Egy délelőtt az asszonyka ott dolgozott a munkáján a rózsabokor alatt, amely szabadon nőtt fel az árokparton, amidőn nagy vijjongás hangja kelté föl a figyelmét, amely a magas égből hangzott alá. Ijedten látta, hogy az ő galambját üldözi egy karvaly: egymás fölött csapongnak, ha a karvaly alácsap, a galamb föltrebben, hol felül van, hol alul.

A hölgy elkezdett hangosan kiabálni, hogy a ragadozó madarat elriassza, sikoltásaira a sváb asszony is előrohant a konyhából, egy palacsintasütőt csapkodva a főzőkanállal, hogy a karvalyt elriassza, de az nem ijedt meg. Már-már körme között tartá az ártatlan galambocskát, amidőn egy lövés dördült el s a karvaly bukfencezve zuhant alá éppen az asszonyka lábai elé.

A lövés a széles árok tulsó partjáról jött; az asszonyka odafordulva, egy férfialakot pillantott meg, akinek az arcát meg sem jegyezheté magának, mert az rögtön eltűnt a bozót között s még csak egy üdvözlő szót sem hallatott.

A gazdasszony odasietett a vadászprédát átvenni. Az asszonyka a hozzámenekült galambját gyűgyögtette.

- Ez derék lövés volt - mondá a doktorné.

- Hej, sokba van annak az urnak, hogy olyan jól tud lőni - mondá a gazdasszony.

- Ismeri azt az urat?

- Nem ismeri ezt senki, mert senki sem találkozott még vele, de azért mindenki tudja, hogy itt van; a nevét sem emlegetik, csak úgy hívják, hogy a „svéd báró”. Ott lakik szemközt abban a várrom-forma kastélyban.

A doktorné csak most kezdett érdeklődni az iránt a sajátyszerű épület iránt, amely az átelleni hegy lankáján magasra emelkedett, s amelyet ő eddig egy a hajdankorból hátramaradt várromnak tartott. Egészen olyan volt, mint a Balatonvidéki családi vár omladékai, amiket a költő megénekel; magas tornya, zeg-zugos párkányai, csucsives ablakai, erkélye, lépcsősora. Tetőzete nem volt. Élő lény nem mutatkozott rajta soha; se zászló nem volt kitűzve az ormára.

Most megtudta, hogy abban a romban egy élő ember lakik, egy előkelő úr, idegen.

- Miféle ember lehet az?

- Nem tudja azt senki, csak úgy találgtják a svábhegyiek. Valami nyolc esztendeje került ide, ő építette ezt az ócska várhoz hasonlatos épületet, de van neki más lakóháza is, ahol rendesen tanyázik, s onnan egy földalatti folyosón jár keresztül a tornyába. A kapujára nagy betűkkel van felírva, hogy „tilos a belépés”. Egyetlen cselédje egy vén mindenese, ez hordja haza a gazdájának az élelmiszereket; de ezzel nem lehet szóba állni, mert olyan nyelven beszél, amit errefelé senki nem ért. A gazdája rendeléseit írásban viszi a boltokba. A svéd báróról az a hit van elterjedve, hogy odahaza a maga országában agyonlőtt duellumban egy előkelő főurat; szerelmes história volt az! Ezért halálra ítélték; a büntetése kikerülése végett menekült ide a mi hegyeink közé, ahol nincs policáj. Itt nem háborgatja senki. Azt mondják, hogy galambpostával levelezik. Ha néha be kell neki menni a városba dolgai végett, nem jár a rendes országuton, hanem az árkokon, vizmosásokon keresztül, s csónakon viteti át magát a Dunán. Mindig fegyvert hord magával. Olyan pisztolya van, amivel ötször lehet egymásután lőni; aki megszólítja, azt rögtön lelövi.

Ennyi adat csak elég, hogy egy ismeretlen férfit érdekessé tegyen egy nő előtt.

- Rézi asszony, azt a lelőtt madarat jó lesz nekünk elásnunk a kövek közé.

- S nem beszélni semmit a karvalyról a doktor ur előtt.

Egy rejtegetni való titka tehát már volt az asszonykának a férje előtt. Az féltékennyé lehetett volna a rejtélyes szabadítóra.

Egy talány férközött a szívébe, ami nem hagyta nyugodni.

Többet is szeretett volna megtudni a rejtélyes idegen felől a parasztasszonytól.

- De hát mit csinál az az ember, ha egész nap nem jön elő a maga vadonából?

- Oh, az nem vadon. Az udvara valóságos paradicsomkert. Lehet látni a kapuján keresztül. Minden hónapban más meg más virágok. Olyan csodálatos virágok, amilyeneket erre mi felénk nem is látni. Azt mondják, Hollandiából hozatja ládaszámra a hagymáit, gyökereit. Egész nap azokat kapálgatja, öntözgeti, van neki mivel. Nagy ciszternákat csináltatott, amikben az esővizet felfogja. A nagy telke is csupa virágos bokor, azokat is mind maga oltogatja, nyesegeti.

Virágok! Ezek voltak az asszonykának legkedvesebb vágyai.

Hol látott ő virágokat?

Az anyja színházi páholynyitónő volt: az hordta haza a leányának azokat a drága szép virágokat, amiket a primadonnák a koszoruözönből a szinpadon felejtettek.

Bizony csak úgy jutott virágokhoz a leánya. Azt őrizte az anyja, mint egy rabot. Őrizte a színháznak még a levegőjétől is! Ismerte jól, hogy mi szállong ebben a levegőben. Mikor maga fölment a napi dolgára a színházba, a leányát bezárta a konyhába s ott tartá hazajöttéig. Az addig magában dolgozott. Minden finom kézimunkát tudott, az volt a mulatsága - és egyuttal a keresete.

A gyönyörű csipkéket, himzéseket a páholynyitónő értékesíteni tudta a színházi előkelőségeknél, s amikor a leánya elkészült egy remekül horgolt paplannal, azt kisorsolták; egy huszas volt a betét, mind a kilencven szám elkelt a színháznál, művészek és színházlátogatók jóvoltából; a lutrin kihuzott első szám volt a nyertes. Ennek a sorsjátéknak az eredménye képezte a páholynyitónő leányának az öltözetbeli költségét. A ruháit is maga szabta és varrta.

Igy ismerkedett meg a maga doktorával is.

Egyszer a páholynyitónő komolyan megbetegedett: orvost kellett számára hivatni. A színháznak voltak doktorai, akik különben más téren praktizáltak. Fizetést nem kaptak a színházról, hanem csak ingyen zártszéket, s ujesztendő napján az összes tagoktól kollektá utján vásárolt ezüst kalamárist. Azért mindenkor hiven teljesítették orvosi kötelességeiket a színházhoz tartozók irányában.

Az orvos egy egészen tisztaszívű leányt tanult megismerni, a leány pedig egy jóindulatu okos embert.

A doktornak ilyen nőre volt szüksége, akire még nem lehelt rá a hivalkodás rossz szelleme, aki takarékos, hűséges: anyja betegágyánál kimutatta, hogy milyen önfeláldozó; a leány pedig becsülni tanulta azt a férfit, aki hivatását oly lelkiismeretesen teljesíti, minden jutalom nélkül; sőt arra is kiterjedt a figyelme, hogy ismerősei körében segílyt gyűjtsön a beteg nő számára, aki betegsége idejére a fizetést nélkülözöte.

Igy lett belőlük egy pár.

Voltaképpen ez volt a legnagyobb uzsora, amit valaha fizettek.

Az asszonyka nem látszott azt eleinte érezni.

Ránézve a házasság megváltás volt.

Szükebb börtönből tágabb börtönbe.

Vannak asszonyok, akiket a véralkat azzal a szerencsés kiváltsággal ruházott fel, hogy filozofálni tudnak. Össze tudják hasonlítani a különböző helyzeteket, amiket elcseréltek. A leány senki sem, az asszony már valaki.

Az asszony akarától függ, hogy a férje egyéniségében a jó tulajdonságokat fölfedezze.

Ha a férj arca rut, a megszokás széppé teszi. Rut férfi nincs.

Ha durva, goromba, az jellemerőre mutat.

Ha szerelemföltő, az szerelmének a tanujele.

A doktorné, amig leány volt, egy rokonszenvet keltő férfialakot sem ismert. Nem is tudta, hogy vannak fiatal lovagok a világon. Az anyja nem engedte, hogy egy szinpadi előadást megnézzon, pedig ingyen kaphatta volna.

Lakószobájuk ablaka az udvarra nyílt: még az utcán sem láthatott nyalka suhancot. Ránézve a doktora volt az egyedüli valaki...

Ezen az eseménydus napon a doktor nagyon korán jött ki a városból. Kocsin hozták ki. Volt a Svábhegyen már akkor is közlekedési eszköz: a Krumpe János milimárinak samaras szekere; ha valakinek az a daskálódás jutott eszébe, hogy kocsin járjon a Svábhegyre, a számárfogat rendelkezésére állt, az kivitte, behozta; utolsó állomása volt a Schaffer Miksa (kurta kocsmá a déli vaspálya helyén) ott leszállhatott a vendég s mehetett a váron keresztül Pestre. (Alagut még nem volt.)

A doktort a nemzeti Opera buffó baritonistája hozta ki a samaras szekéren. Annak is volt egy bogárhátú háza nem messze a doktorétól, ahol télen-nyáron lakott. Azt is egy paraszt minden-sné szolgálta ki a deutschbrámer nemzetből. Ezt érte utól valami súlyos betegség. Addig természetesen nem hívtak doktort, amig késő nem volt a segítség.

Mind a mellett hetekig birta benne tartani a lelket a jeles orvos; maga hordta ki számára még a patikaszereket is és nem szólt az áráról az énekesnek, ami annak nagy fejkavarást okozott.

De végre mégis csak halál lett a vége a hosszas betegségnek.

Még akkor nem lévén temetkezési egyletek, színházi kollektá utján temették el a felejthetetlen majorosnét.

A buffó szerette a szójátékokat.

- A majorosné felejthetetlen; de a tehénke fejhetetlen. Ki feji már most meg a riskát? Tudja mit, doktor, én magának adom a tehenet doktori sallárium meg patikakontó fejében.

A doktor befelé nevetett magába egyet s nem szólt rá semmit. Ahhoz, hogy a színházi orvost a művészek egy meleg kézszerítással honorálják, már hozzá volt szokva; hanem hogy orvosi fáradozásai jutalmául egy eleven tehennek a kötőfékjét nyomják a markába, azt egészen különösnek találta.

Másnap reggel aztán ott találta a kapubálványához kötve a riskát, aki hangos bőgésével tudatta ottlétét. Szarvára volt kötve a cédula a tulajdon-áthelyezésről. Ezt bizony meg kellett tartani. A szegény kiéhezett pára csak úgy falt a frissen aratott somkórót, amit a Rézi asszony hozott eléje nyálákkal. Bekötötték az üres istállóba.

Ebbe bele kellett nyugodni a doktornak.

Ezzel aztán egészen megjavult a háztartás.

A Rézi asszony gondoskodott a tehénke mindennapi élelmezéséről s egyuttal vevőket is szerzett a tejfölösleg számára a svábhegyi lakók között. Ez aztán időt is vett igénybe. Az

asszonyka hosszabb ideig magára maradt. Ebben is van valami jó. A jövedelmet pedig gyarapította a tejpénz. Áldott rubrika az asszony számvetésében. Pénz, amiről az öreg nem tud semmit.

Most már lehetett fennhéjázó tervre is gondolni.

Ugyan mi vakmerő vágya lehet egy ilyen penészvirágnak?

Hát ugyan mi? Egy új ruha. Nyári, divatszerű.

(Öltözetre, puccra a férj nem vesztegeti a pénzt.)

A Rézi asszony mindennap hoz haza egy csomó kutyanyelvet. (Igy hitták akkoriban a valutát.)

De ezt a hosszúságáról ismeretes pénzjegyet még előbb művészi gyümölcsoztetés után konvertálni kellett.

Miből állott a finanszírozásnak ez a neve?

Az első alaptőkéből összevásároltak egy csomó színes pamukot s ezekből horgolt az asszonyka tündérújjakkal diszes paplant. A paplan alapszíne karmazsinpiros volt.

De nemcsak egy paplant készített, hanem egyszerre kettőt.

Furfangos az asszonyi ész.

Az volt a terv, hogy az egyik paplant otthont eltanult gyakorlat szerint ki fogja lutrizni. Ebből kap annyi pénzt, amennyiből az új ruha kelméjét beszerezheti. De mivel előrelátható, hogy a doktor (diplomás ember!) abba semmiképpen bele nem fog egyezni, hogy az ő hitvestársa kézimunkákat sorsoltasson ki: tehát erről a pénzműveletről Rézi asszonyon kívül senkinek sem szabad tudni. Egész nap a kisorsolandó himzés van munkában; a másodlat csak ekkor kerül tü alá, amikor a férj hazatérte közeledik estefelé.

Egy kis rászedés biz ez; de hát ennyi csalfaság csak meg van engedve a leghüségesebb feleségnek is.

A férj csak a készülőben levő paplanról vehetett tudomást, az az ő nevenapjára készült. Holott a már kész példány régóta megtette a maga körutját a kisorsolás terén; nagyon rövid körut volt: ahol elkezdődött, ott el is végződött. Rézi asszonynak az az ügyes gondolata támadt, hogy a kész munkát legelső próbára a világkerülő várurnak küldje föl, szép szavakkal és pogácsákkal meghódított mindenese által. A rejtélyes ember aztán azt tette a kisorsolási ívvel, hogy annak mind a kilencven számát teleírta a góthai almanach valamennyi celebritásainak a nevével, a járandó pénzt és az ívet visszaküldte Rézi asszonynak, a paplant megtartotta magának, hiszen neki kellett azt a sorshúzáson okvetlenül megnyerni. A saját nevét nem írta közé.

No, ha ez az ív a doktor kezébe kerül valahogy, fog ez arra felrúncolt homlokot csinálni! Hogy került össze ennyi örgróf és birodalmi herceg hevenyében a Svábhegyen?

Az asszonyka pedig megkapta az új ruháját. Fedezetül szolgált a tejpénz. A férjnek nem kellett látni a készülő ruhát. Majd ha fölveszi az asszony, el lehet vele hitetni, hogy a mama küldte a leányának.

Korán reggel a Rézi asszony elindult a szamarával a megszokott körjáratra, a doktor maga készítette el a reggelit, aztán ő is bement a városba, a hivatalát végezni; az asszonyra zárták a kertajtót és a kaput. Börtönéből ki nem osonhatott.

Ámde ott volt a rózsalugas a mély árokparton.

Amint magára maradt, oda vonult folytatni a munkáját a második paplanon.

Amint ez a piros lepel megjelent a rózsalugas alatt, azonnal leereszkedék az átellenben levő vártorony erkélyéről egy vörös zászló: a karmazsinszinű kötött paplan, amely lutri útján jutott idegen kézre.

Senki sem tudhatta, hogy mi köze van ennek a két zászlónak egymáshoz? Csak a madarak láthattak oda s azok nem árulkodnak.

A doktornak feltűnt a változás, amin a felesége kedélye megfordult. Sokkal édesebb, hizelkedőbb volt hozzá, mint eddig. Mindenben a kedvét kereste. Ibolyákat szedett számára s azokat a gomblyukába tűzdelte. A doktor a tükörbe nézett: ő lett-e szebb egy idő óta? Az ibolyák titoktartók. A rózsák már nem azok.

Mikor a rózsanyílás ideje eljött, egy délután azzal lepte meg a hazatérő doktort a felesége, hogy egy kinyílt rózsát tűzött a gomblyukába.

A doktor megdöbbenve kérdezte:

- Hogy jutottál ehhez a rózsához?

Maga a rózsa is feltűnő volt: lángpiros, nem egészen teljes, a közepén egy csomó aranyszín himszál vált ki a kelyhéből; a szaga kábitóan édes. Az embernek e rózsa láttára az a gondolata támad, hogy ez a virág beszélni tud.

Az asszony nem jött zavarba a felelettel. Mondhatta volna azt is, hogy a Rézi asszony hozta.

- Itt nyílik ez a mi rózsalugasunkban.

- Lehetetlen!

A doktor ismerte egy évtized óta ezt a házat és telket, a régi tulajdonos idejéből, akit betegsége alatt gyógyított. Nem volt annak a telkén soha egy virágos bokor sem. Páciensének fájt a feje a rózsailattól; talán a szíve is a rózsa emlékétől.

Az asszony a férje karjába akasztotta a kezét s lejtözve, himbálva vitte le magával az árokpartig, ahol a rózsalugas volt. El volt az borítva nyíló virágokkal, amiket tarka lepkék serege rajongott körül.

A doktor elbámult. Még három-négy év előtt ez a lugas csipkebokor volt, proletárja a virágoknak, hogy lett belőle azóta a virágok királynéja? A meghalt gazda lelke járt-e haza vezekelni? Az ojtogatta-e be a vad csemetéket?

- Kik vagytok ti? Hogy hínak benneteket?

Azok meg is feleltek rá, csak hogy azt érteni kell: hátha idegen nyelven beszélnek, amit a kérdező nem hall, nem is ért.

Hát ha maga az orvos nem értette is a rózsák szavát, akadt tudós, aki járatos volt benne. Egy doktor, akinek az volt az élethivatása, hogy öljön. Nem embereket, hanem csak bogarakat, lepkéket. Egy világhírű magyar entomológus, a rovar- és lepkegyűjteményeivel ellátta az egész művelt külföld természettani muzeumait s ezen az úton oly tekintélyes vagyont szerzett, hogy a Svábhegyen egy feltűnően szép, tornyos várlakot építtethetett magának, abban voltak elhelyezve kincseket érő rovar- és növénygyűjteményei. Ehhez vitte el a doktor a maga rejtélyes rózsáját megnevezés végett.

- Nem ismeri kollega uram ezt a különös fajta rózsát?

- Hogyne ismerném? Ez a hírhedett Gül Hanem, rózsák királynéja, a kazánliki rózsa. Ebből készítik a törökök a nagybecsű rózsaoilajat. Egy egész vilájet népének ez ad kenyeret. Féltik is, mint a szüzeiket.

- S hogyan került ez mégis a Svábhegyre?

- Kétségtelenül a török uralom alatt. Itt voltak Abdurrahmán pasa idején a törökök mulató-kertjei; bizonyítják a vízvezetékeik, amelyek mai napig egyedül szolgáltatják Buda várába a friss forrásvizet; csucsives arab építmények, amiknek alagutja messze benyomul a hegy oldalába. Egy ilyen kertből maradt meg egy rózsabokor. A rózsza örökéletű, ahol egyszer gyökeret vert, onnan soha ki nem vész.

- S hol lehet az az eredeti rózsatörzs?

- Azt is megmondhatom. A hétházon túl - még akkor így hitták, a „költő-utcá”-t, „tündér-utcá”-t - van a svábhegyi kőbánya: messziről megismerhető kopár kőfalairól, annak egy zugában van a kőbányatulajdonos kicsiny kertje, amelyben az ősi Gül Hanem található.

A doktor megköszönte tudós kollegájának az alapos értesítését és sietett a jelzett kőbányát fölkeresni.

Könnyen rátalált, a gazdáját jól ismerte: valamikor szembajból gyógyította. Most is vörösek voltak a szemei és kidülledtek.

- Önnek a kertjében van ennek a rózsának a törzse?

A barlanglakó nem látta a rózsát, de a szagáról ráismert.

- Még tavaly itt volt, de már az idén nem látok odáig.

- Kinek adott ön ojtóágot erről a rózsáról?

- Oh, tudom nagyon jól. A szomszéduramnak, aki itt ebben a várban lakik: a svéd bárónak.

- Fiatal az az ur?

- Nem tudom; fölfelé nem látok, csak lefelé.

- De azt csak tudja, hogy mi célra kérte öntől a szomszédja az ojtóágakat?

- Oh, azt tudom, mert ő maga elmondta nekem. Hogy ez az a rózsza, amiből a törökök a drága rózsaoajat készítik. Ő tehát, ahol csak vadrózsabokrot talál a Svábhegyen, azt mind beojtja, hogy időjárással az egész Svábhegy gazdaggá legyen a rózsaoajtermesztésből.

Most már kezdte érteni a doktor, hogy mit beszélnek a kazánliki rózsák.

Még többet is meg akart tudni.

Leszállt abba a mély hegyszakadékba, amely a hegyoldalt kétfelé választotta. Nem volt az járható út. De a figyelmes vizsgálónak mégis feltűnt, hogy a meredek sziklaoldalon egyes kövek ki vannak kopva, egyikről a másikra át lehet lépegetni. No, de ezt a sziklaoldali ösvényt taposhatták gyomot, csipkegolyót szedő asszonyok is. Mégis csak elindult a nyomokon lefelé, míg egyszer rábukkant azokra a vadrózsabokrokra, a miknek egy-egy ága be volt ojtva kazánliki rózsába. Itt „ő” járt! De ki az az ő?

Egyszer aztán talált valami áruló jelt.

Egy kökénybokron fityegett fennakadva holmi papirosgyűrű. Ilyent viselnek a drága szivar-különlegességek, mint egy övet a derekukon: ezt nem paraszt dobta el itten.

Eldugta az aranyos papírszorítót s besietett vele a városba.

Fölkereste a nagy dohánytrafikost a Váci-utcában.

- Ki vásárol itten ezzel az etikettel?

A trafikos aztán felvilágosította, hogy ez a fejedelmi Cuba Trexov ismertető jele, aminek darabja egy forint: nem is kapható másként, mint megrendelésre. Rendes vevőjük a svábhegyi svéd báró. Arról aztán elmondott a trafikos mindent, amit a hír beszélt, hogy halálos párbaj miatt hagyta el hazáját; itt rejtőzik évek óta a mi budai hegyeink között magányos várában; kitűnő céllövő; a karvalyt lelövi a levegőből magányos golyóval. Jó szerencse, hogy a mellett nőgyűlölő.

Ezt az utolsót nem volt hajlandó a doktor elhinni.

A kazánliki rózsák mással beszéltek tele a fejét.

Az a hegyszakadék nem áthághatatlan örvény a várlak és az ő háza között.

Egy körülmény megerősítette a gyanuját.

- Nagyon lassan készül ez a horgonyolt paplan, - mondta egyszer a feleségének.

- Fogytán van a pamukom, - menté a dolgát az asszony.

Nem akarta bevallani az új ruhát, ami sok időt elvett.

- No, majd hozok én neked pamukot, amilyen kell.

És aztán hozott neki a városból mindenféle pamukgombolyagot, aminőre szüksége volt.

(Soha senki ki nem veri a Rézi asszony fejéből azt a gyanút, hogy ezek a gyapjugombolyagok egy a kórházban elhalt nő hagyatékából származtak.)

Harmadnapra a szép, vidám, piros asszony nagyon halavány lett s torokfájásról panaszkodott.

A doktor besietett a városba s azonnal kihozta a legkitűnőbb speciálista orvost, aki torok-bajban tekintély volt.

Az orvos megtette a diagnózist: szigorú ápolást rendelt; a gyógyszereket már készen hozta magával; ismerte a férj előadása után a bajt.

Eltávozásával azt mondá az asszonykának, hogy a betegsége alatt meg ne csókoljon valakit, mert a baja ragályos.

„Valakit?” - Hát lehet ilyen lény a világon, a férjen kívül?

Egy hétig mindennap kijárt a szaktudós orvos a doktor feleségéhez.

De biz azt nem bírta megtartani. Hetednapra az asszony meghalt difteritiszben.

Az új ruha jó lett halotti köntösnek.

A doktor ott ásatott neki sirt a saját telkén, a kazánliki rózsákat kivágatta tőből s azokból csináltatott ágyat számára a sir fenekén. Szép gondolat volt tőle...

Azután egy nagy obeliszket emeltetett a sirhalma fölé, ez ma is ott van, olvasható a kőlapon: „Virtus semper diligenda.”

A szomszéd várlakó jövevény azonban nem követte másvilági útjára a szép asszonyt.

Talán hát mégsem volt igaz, amit a kazánliki rózsák beszéltek...

Vége.